

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι : *Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ : *Παράγοντες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ : *Στρατηγική της Λισσαβόνας – Μέτρα για την εκπαίδευση και
την ανταγωνιστικότητα*

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙV : *Το υπόδειγμα των Mankiw, Romer και Weil*

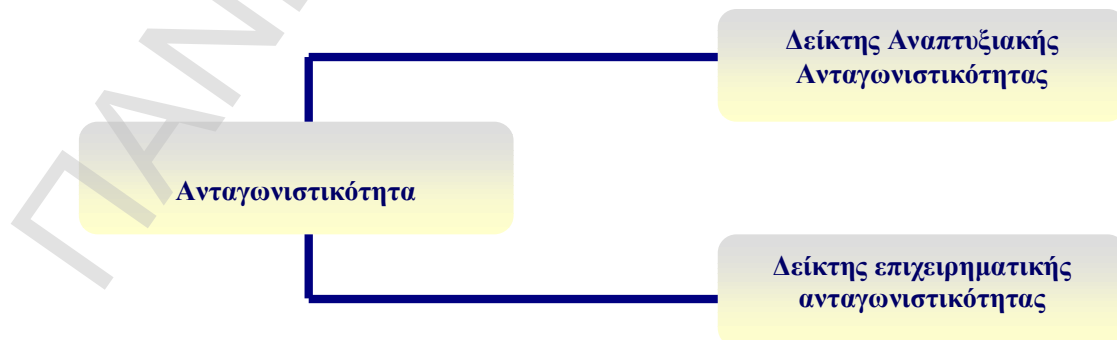
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι'

¹ Τα στοιχεία του Παραρτήματος Ι έχουν ως επί το πλείστον αντληθεί από την εξής πηγή : **Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών**, «Η Ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας 2005-2006», Μονάδα Έρευνας και Ανάλυσης του ΣΕΒ, Αποτελέσματα έρευνας «Executive Opinion Survey» που διενήργησε στην Ελλάδα ο Σύνδεσμος Ελληνικών Βιομηχανιών στο πλαίσιο συνεργασίας με το World Economic Forum, Σεπτέμβριος 2005.

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η ετήσια μελέτη του World Economic Forum θεωρήθηκε ως η εγκυρότερη και πληρέστερη έρευνα σχετικά με την κατάταξη των κρατών ως προς την ανταγωνιστικότητα τους σε μακροοικονομικό/θεσμικό και μικροοικονομικό επίπεδο. Σήμερα θεωρείται η πιο περιεκτική συλλογή στοιχείων ανταγωνιστικότητας παγκοσμίως με ευρεία αποδοχή, αξιολογώντας ταυτόχρονα τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των σημαντικότερων οικονομιών του κόσμου. Για τη μέτρηση των παραγόντων που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα των χωρών γίνεται χρήση τόσο υπαρκτών στατιστικών δεδομένων (hard data) κυρίως μακροοικονομικού χαρακτήρα, όσο και ποιοτικών δεδομένων (soft data), που αντλούνται μέσω έρευνας με τη βοήθεια υψηλόβαθμων στελεχών που δραστηριοποιούνται στις υπό αξιολόγηση χώρες. Στην ετήσια έρευνα του WEF χρησιμοποιούνται δεδομένα για την εκτίμηση της αποδοτικότητας της μακροοικονομικής πολιτικής αλλά και στοιχεία που αποτυπώνουν την ποιότητα του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και τις ικανότητες των επιχειρήσεων. Η ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας κατατάσσει τις χώρες ως προς την ανταγωνιστικότητά τους σύμφωνα με δύο διακριτούς δείκτες, τον Δείκτη Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας και τον Δείκτη Μικροοικονομικής Ανταγωνιστικότητας.

Ο Δείκτης Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας (Growth Competitiveness Index, GCI), εκφράζει το μακροοικονομικό, πολιτικό, νομικό και κοινωνικό περιβάλλον και κατά πόσο αυτό δημιουργεί τις απαραίτητες προϋποθέσεις για υγιή ανάπτυξη. Ο Δείκτης Μικροοικονομικής/Επιχειρηματικής Ανταγωνιστικότητας, (Microeconomic Competitiveness Index, MICI ή Business Competitiveness Index, BCI) εκφράζει τα μικροοικονομικά θεμέλια της ανάπτυξης: την αποτελεσματικότητα των επιχειρησιακών λειτουργιών, την ύπαρξη στρατηγικής και την ποιότητα του μικροοικονομικού επιχειρηματικού περιβάλλοντος.

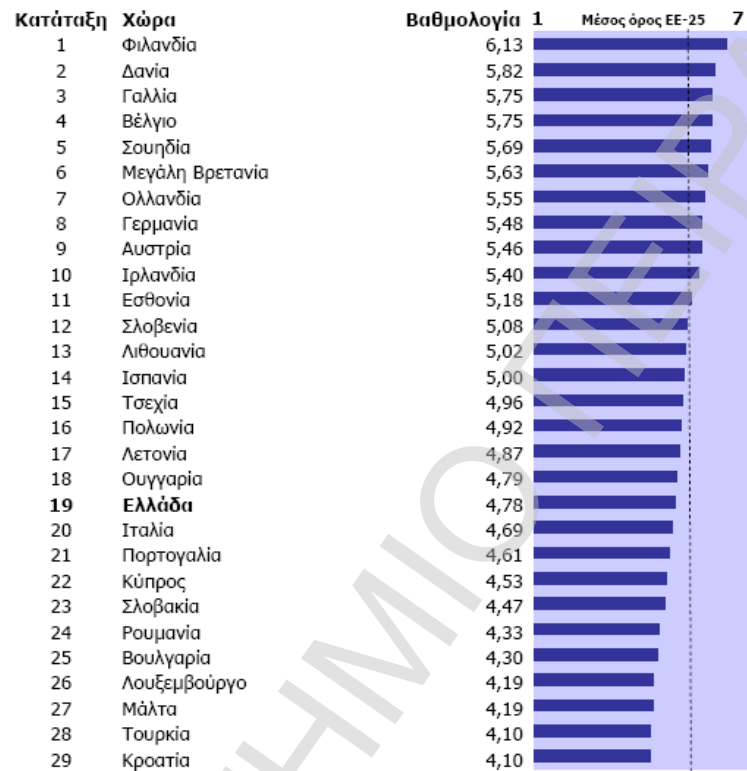
Ο Δείκτης Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας (GCI)

Ο Δείκτης Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας (Growth Competitiveness Index, GCI), αξιολογεί την οικονομική πολιτική, τους θεσμούς και τους μηχανισμούς της χώρας, οι οποίοι δύνανται να υποστηρίξουν υψηλά ποσοστά οικονομικής μεγέθυνσης σε μεσο-μακροχρόνια βάση (για τα επόμενα 5 με 8 χρόνια) και αντικατοπτρίζει την ικανότητα των οικονομιών να επιτυγχάνουν διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη, συσχετίζοντάς την με μακροοικονομικά, θεσμικά και τεχνολογικά κριτήρια. Εξετάζονται οι ρυθμοί αύξησης του κατά κεφαλή ΑΕΠ και δίνεται μεγάλη βαρύτητα στο ύψος επενδύσεων σε επίπεδο χώρας και άλλες μακροοικονομικές μεταβλητές και πολιτικές. Η ανώτερη εκπαίδευση και κατάρτιση είναι ένα από τα τρία στοιχεία του πυλώνα της βελτίωσης της αποδοτικότητας ο οποίος επηρεάζει περισσότερο την ανταγωνιστικότητα των χωρών με μεσαίο επίπεδο εισοδήματος.

«Σε αυτόν τον τομέα η Ελλάδα κατέχει σχετικά καλή θέση, αλλά το 2005 παρουσίασε επιδείνωση από την 28η που βρισκόταν το 2004 στην 32η μεταξύ 117 χωρών. Τη θέση αυτή επηρεάζει θετικά η τάση των επιχειρήσεων να επενδύουν στην εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού, ενώ αρνητικά επηρεάζει η περιορισμένη διαθεσιμότητα υπηρεσιών εξειδικευμένης έρευνας και εκπαίδευσης. Μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. και των υπό ένταξη χωρών η Ελλάδα με κριτήριο την ανώτερη εκπαίδευση και κατάρτιση βρίσκεται στη 19η θέση με τη Φινλανδία στην 1η και την Τουρκία και την Κροατία στις τελευταίες θέσεις», (KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., 2006)².

² KANTOR Σύμβουλοι Επιχειρήσεων Α.Ε., «Η επιχειρηματική ανταγωνιστικότητα προϋπόθεση της εθνικής ανταγωνιστικότητας», ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Μεθοδολογία, Kantor Corporate Database, Σελ. 4, Φεβρουάριος 2006.

Πίνακας Π Ι-1 : Κατάταξη των χωρών της ΕΕ-25 και των υποψήφιων προς ένταξη στην Ε.Ε. χωρών με κριτήριο την βαθμολογία στον τομέα «Ανώτερη Εκπαίδευση και Κατάρτιση»

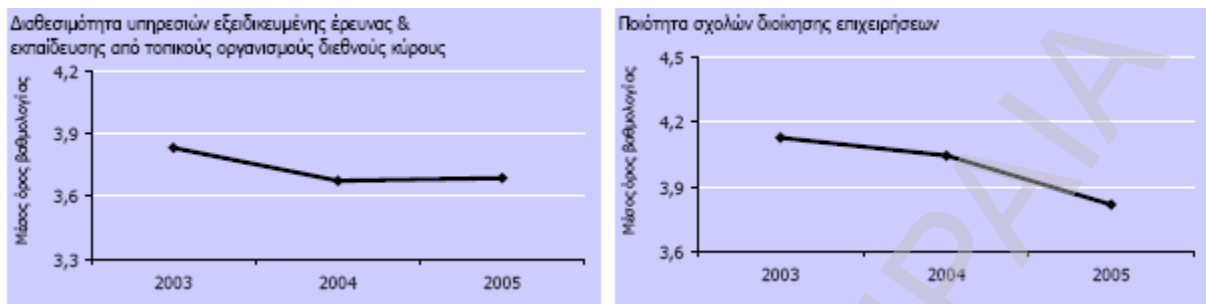
Πηγή : ΣΕΒ-Επεξεργασία στοιχείων έρευνας WEF-ΣΕΒ 2005-2006

Πίνακας Π Ι-2 : Σημεία βελτίωσης στον τομέα «Ανώτερη Εκπαίδευση και Κατάρτιση»

Πηγή : ΣΕΒ-Επεξεργασία στοιχείων έρευνας WEF-ΣΕΒ 2003-2004, 2004-2005 και 2005-2006

Πίνακας Π Ι-3 : Σημεία επιδείνωσης στον τομέα «Ανώτερη Εκπαίδευση και Κατάρτιση»

Πηγή : ΣΕΒ-Επεξεργασία στοιχείων έρευνας WEF-ΣΕΒ 2003-2004, 2004-2005 και 2005-2006

Ιεράρχηση του συνόλου των χωρών

Û Γενικά συμπεράσματα

Σε παγκόσμιο επίπεδο, τα σημαντικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν από την Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας το 2005, εμφανίζονται στους πίνακες Π Ι-1, Π Ι-2 και Π Ι-3 και είναι τα εξής:

✓ Η **Φινλανδία κατατάσσεται στην πρώτη θέση** σύμφωνα με το δείκτη αναπτυξιακής ανταγωνιστικότητας για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά. Η θέση της οφείλεται τόσο στις καλές επιδόσεις της σε μακροοικονομικό επίπεδο, όσο και στους παράγοντες που προσδιορίζουν την ποιότητα των δημόσιων θεσμών. Επιπλέον, ο ιδιωτικός τομέας της χώρας είναι δυναμικός στην απορρόφηση νέων τεχνολογιών και στην εφαρμογή καινοτομιών.

✓ Οι **Η.Π.Α.** καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση όπως και το 2004, αντισταθμίζοντας τις λιγότερο καλές επιδόσεις τους σε τομείς που επηρεάζουν το δείκτη αναπτυξιακής ανταγωνιστικότητας, όπως οι δημόσιοι θεσμοί και η μακροοικονομική σταθερότητα, με την άριστη επίδοσή τους στην τεχνολογία.

✓ Οι **σκανδιναβικές χώρες**, μαζί με τη **Δανία** και την **Ισλανδία**, συνεχίζουν να καταλαμβάνουν τις υψηλότερες θέσεις και βρίσκονται μεταξύ των δέκα περισσότερο ανταγωνιστικών οικονομιών.

Στην **υπόλοιπη Ευρώπη** ενδιαφέρον παρουσιάζουν:

✓ η **Ιρλανδία**, η οποία σημείωσε μια αξιοσημείωτη βελτίωση φτάνοντας στην 26η θέση από την 30η που βρισκόταν το 2004,

✓ η **Πολωνία**, η οποία ανέβηκε εννέα θέσεις και έφτασε στην 51η,

✓ η εξαιρετική επίδοση της **Εσθονίας** που για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά βρίσκεται στην 20η θέση και είναι με διαφορά η περισσότερο ανταγωνιστική οικονομία μεταξύ των δέκα νεοεισερχόμενων στην Ε.Ε.,

✓ η **Ιταλία**, η οποία συνεχίζει να κατέχει, με εξαίρεση την Πολωνία, τη χαμηλότερη θέση μεταξύ των χωρών της Ε.Ε.–25.

✓ Στην Ασία κυριαρχούν η **Ταϊβάν** και η **Σιγκαπούρη** καταλαμβάνοντας την 5η και την 6η θέση αντίστοιχα και αποδεικνύοντας ότι η διατήρηση των αποτελεσματικών πολιτικών τους τις προηγούμενες δεκαετίες συνέβαλε στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των πολιτών τους με αποτέλεσμα αυτές οι χώρες να συγκαταλέγονται στις πιο ευημερούσες και ανταγωνιστικές χώρες. Η **Ιαπωνία** κατέβηκε τρεις θέσεις, από την 9η στη 12η, εξαιτίας της κακής της επίδοσης σε μακροοικονομικό επίπεδο και ειδικότερα στη διαχείριση των δημόσιων οικονομικών της.

✓ Σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες της Ασίας, το **Χονγκ Κονγκ** κατατάσσεται αρκετά χαμηλότερα στην 28η θέση, χάνοντας 7 θέσεις από το 2004. Αυτό οφείλεται στην αισθητή επιδείνωση στην ποιότητα των θεσμών του αναφορικά με την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, την προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων και τον επηρεασμό της κυβέρνησης στη διαμόρφωση πολιτικής. Επίσης, με κριτήριο τη διαφθορά, το Χονγκ Κονγκ, σημείωσε σημαντική επιδείνωση σε σχέση με την άριστη επίδοσή του στο συγκεκριμένο τομέα τα προηγούμενα έτη.

✓ Η **Αυστραλία**, ανέβηκε 4 θέσεις, από τη 14η στη 10η, με βελτιώσεις σε πολλούς από τους παράγοντες που σχετίζονται με τους δημόσιους θεσμούς και την τεχνολογία. Επίσης, οι επιχειρήσεις στην Αυστραλία εμφανίζονται πολύ καινοτόμες, υιοθετώντας νέες τεχνολογίες πληροφορίας και επικοινωνιών.

✓ Η **Κίνα** και η **Ινδία**, στην 49η και 50η θέση αντίστοιχα, βρίσκονται το 2005 πιο κοντά στην κατάταξη από ότι τις προηγούμενες χρονιές καθώς η Κίνα έπεσε τρεις θέσεις, ενώ η Ινδία ανέβηκε πέντε. Η Κίνα είχε μια μικρή επιδείνωση στο μακροοικονομικό της περιβάλλον ενώ η Ινδία παρουσίασε μια καλύτερη εικόνα στην τεχνολογία. Αν και αυτές οι χώρες αναπτύχθηκαν σημαντικά τα προηγούμενα χρόνια, και οι δύο αντιμετωπίζουν προβλήματα σε σχέση με τους θεσμούς τους.

✓ Όπως και το 2004, η **Χιλή**, η οποία βρίσκεται στην 23η θέση, είναι πρώτη και με διαφορά μεταξύ των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Ενδεικτικά, η αμέσως επόμενη χώρα της Λατινικής Αμερικής απέχει 31 θέσεις. Η Χιλή συνεχίζει να κερδίζει έδαφος εξαιτίας της καλής μακροοικονομικής διαχείρισης σε συνδυασμό με τους βελτιωμένους θεσμούς, οι οποίοι έχουν φτάσει τα επίπεδα διαφάνειας και επάρκειας της Ε.Ε.: μόνο 8 από τις 25 της Ε.Ε. χώρες έχουν καλύτερες επιδόσεις στην περιοχή των δημόσιων θεσμών.

✓ Μεταξύ των χωρών της Μέσης Ανατολής και της βόρειας Αφρικής αρκετά καλές επιδόσεις παρουσιάζουν τα **Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα** και το **Κατάρ** που κατέχουν τη 18η και τη 19η θέση αντίστοιχα. Το εμπόριο σε αυτές τις δύο χώρες συνέβαλε σε υψηλά ποσοστά ανάπτυξης και ενίσχυσε την εμπιστοσύνη της επιχειρηματικής κοινωνίας η οποία αυξήθηκε ως αποτέλεσμα του εκσυγχρονισμού των θεσμών και των βελτιώσεων στο μακροοικονομικό περιβάλλον.

✓ Στην Αφρική, οι χώρες της ευρύτερης περιοχής της Σαχάρας, αν και με χαμηλή ανταγωνιστικότητα, παρουσιάζουν βελτιώσεις. Παραδείγματα αποτελούν η **Νότια Αφρική** στην 42η θέση, η **Μποτσουάνα** στην 48η θέση, ο **Άγιος Μαυρίκιος** στην 52η θέση και ειδικά η **Γκάνα** που από την 68η θέση πήγε στην 59η. Αντίθετα, η **Ναμίμπια**, η **Μαδαγασκάρη** και η **Ζιμπάμπουε**, είναι οι αφρικανικές χώρες που έχασαν τις περισσότερες θέσεις στην κατάταξη σύμφωνα με το δείκτη αναπτυξιακής ανταγωνιστικότητας.

Πίνακας Π Ι-4 : Ιεράρχηση χωρών ως προς τον Δείκτη Αναπτυξιακής Ανταγωνιστικότητας

Χώρα	Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Ανάπτυξης 2005	Βαθμολογία 2005	Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Ανάπτυξης 2004	Χώρα	Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Ανάπτυξης 2005	Βαθμολογία 2005	Δείκτης Ανταγωνιστικότητας Ανάπτυξης 2004
Φιλανδία	1	5,94	1	Κροατία	62	3,74	61
Ηνωμένες Πολιτείες	2	5,81	2	Ναμίμπια	63	3,72	52
Σουηδία	3	5,65	3	Κόστα Ρίκα	64	3,72	50
Δανία	4	5,65	5	Βραζιλία	65	3,69	57
Ταϊβάν	5	5,58	4	Τουρκία	66	3,68	66
Εγκαπούρη	6	5,48	7	Ρουμανία	67	3,67	63
Εσλανδία	7	5,48	10	Περου	68	3,66	67
Ελβετία	8	5,46	8	Αζερμπαϊτζάν	69	3,64	-
Νορβηγία	9	5,40	6	Τζαμάικα	70	3,64	65
Αυστραλία	10	5,21	14	Τανζανία	71	3,57	82
Ολλανδία	11	5,21	12	Αργεντινή	72	3,56	74
Ιαπωνία	12	5,18	9	Παναμάς	73	3,55	58
Ηνωμένο Βασίλειο	13	5,11	11	Ινδονησία	74	3,53	69
Καναδάς	14	5,10	15	Ρωσία	75	3,53	70
Γερμανία	15	5,10	13	Μαρόκο	76	3,49	56
Νέα Ζηλανδία	16	5,09	18	Φιλιππίνες	77	3,47	76
Κορέα	17	5,07	29	Αλγερία	78	3,46	71
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	18	4,99	16	Αρμενία	79	3,44	-
Κατάρ	19	4,97	-	Σερβία & Μαυροβούνιο	80	3,38	89
Εσθονία	20	4,95	20	Βιετνάμ	81	3,37	77
Αυστρία	21	4,95	17	Μολδαβία	82	3,37	-
Πορτογαλία	22	4,91	24	Πακιστάν	83	3,33	91
Κίλη	23	4,91	22	Ουκρανία	84	3,30	86
Μαλαισία	24	4,90	31	ΠΓΔΜ	85	3,26	84
Λαϊξοβούργο	25	4,90	26	Γεωργία	86	3,25	94
Ερλανδία	26	4,86	30	Ουγκάντα	87	3,24	79
Ισραήλ	27	4,84	19	Νιγηρία	88	3,23	93
Κονγκ Κονγκ	28	4,83	21	Βενεζουέλα	89	3,22	85
Ισπανία	29	4,80	23	Μάλι	90	3,22	88
Γαλλία	30	4,78	27	Μοζαμβίκη	91	3,19	92
Βέλγιο	31	4,63	25	Κένυα	92	3,19	78
Ελβετία	32	4,59	33	Ονδούρα	93	3,18	97
Καμβότζ	33	4,58	-	Σάμια	94	3,18	75
Κύπρος	34	4,54	38	Βοσνία & Ερζεγοβίνη	95	3,17	81
Μάλτα	35	4,54	32	Μογγολία	96	3,16	-
Ταϊλάνδη	36	4,50	34	Γουατεμάλα	97	3,12	80
Μπαχρέν	37	4,48	28	Σρι Λάνκα	98	3,10	73
Τσεχία	38	4,42	40	Νικαράγουα	99	3,08	95
Ουγγαρία	39	4,38	39	Αλβανία	100	3,07	-
Τυνησία	40	4,32	42	Βολιβία	101	3,06	98
Ελβετία	41	4,31	43	Δομινικανή Δημοκρατία	102	3,05	72
Νότια Αφρική	42	4,31	41	Ισημερινός	103	3,01	90
Λιθουανία	43	4,30	36	Ταϊβαν	104	3,01	-
Λετονία	44	4,29	44	Μαλάουι	105	3,00	87
Ιορδανία	45	4,28	35	Αιθιοπία	106	3,00	101
Ελλάδα	46	4,26	37	Μαδαγασκάρη	107	2,95	96
Ιταλία	47	4,21	47	Ανατολικό Τιμόρ	108	2,93	-
Μποτσουάνα	48	4,21	45	Σιγκαπούρη	109	2,89	99
Κίνα	49	4,07	46	Μπαγκλαντές	110	2,86	102
Ινδία	50	4,04	55	Καμερούν	111	2,84	-
Πολωνία	51	4,00	60	Καμπότζη	112	2,82	-
Άγιος Μαυρίκιος	52	4,00	49	Παραγουάη	113	2,80	100
Αίγυπτος	53	3,96	62	Μπενίν	114	2,74	-
Ουρουγουάη	54	3,93	54	Γουιάνα	115	2,73	-
Μεξικό	55	3,92	48	Κιργισία	116	2,62	-
Ελ Σαλβιαδόρ	56	3,86	53	Τσαντ	117	2,37	104
Κολομβία	57	3,84	64				
Βουλγαρία	58	3,83	59				
Γάνα	59	3,82	68				
Τρινιντάντ & Τομπάγκο	60	3,81	51				
Ταϊβαν	61	3,77	-				

Πηγή : WEF, 2005

Πίνακας Π Ι-5 : Ιεράρχηση χωρών ως προς τον Δείκτη Επιχειρηματικής Ανταγωνιστικότητας³

Χώρα	Δείκτης Επιχ. Ανταγωνιστικότητας 2005	Λειτουργία και στρατηγική της Επιχείρησης	Ποιότητα Εθνικού Επιχ. Περιβάλλοντος
Ηνωμένες Πολιτείες	1	1	2
Φινλανδία	2	9	1
Γερμανία	3	2	4
Ιαπωνία	4	4	3
Ελκασαύρη	5	14	5
Ηνωμένο Βασίλειο	6	6	6
Ελβετία	7	5	7
Ιαπωνία	8	3	10
Ολλανδία	9	8	8
Λουξούμ	10	11	9
Γαλλία	11	10	11
Εσθονία	12	7	14
Καναδάς	13	18	13
Ταϊβάν	14	13	15
Αυστραλία	15	23	12
Βέλγιο	16	12	17
Ισπανία	17	15	18
Νέα Ζηλανδία	18	21	16
Ελβετία	19	16	20
Κόγκι Κόνγκ	20	20	19
Νορβηγία	21	22	21
Ιαπωνία	22	19	22
Μαλαισία	23	24	23
Κορέα	24	17	24
Ισπανία	25	25	26
Εσθονία	26	33	25
Τσεχία	27	29	27
Νότιο Αφρική	28	26	30
Κίλη	29	31	29
Πορτογαλία	30	39	28
Ινδία	31	30	31
Ελβετία	32	27	35
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	33	36	33
Ουγγαρία	34	40	32
Τυνησία	35	46	34
Κύπρος	36	48	36
Ταϊλάνδη	37	35	37
Ιταλία	38	28	39
Ελβετία	39	47	38
Ελλάδα	40	42	40
Λιθουανία	41	41	41
Πολωνία	42	43	46
Ιορδανία	43	59	42
Κατάρ	44	64	43
Γκόνι	45	56	47
Μάλτα	46	61	44
Κουβάντ	47	63	45
Λετονία	48	51	48
Βραζιλία	49	32	52
Κόστα Ρίκα	50	34	53
Τουρκία	51	38	51
Αγ. Μαυρίκιος	52	45	49
Γαμάικα	53	54	54
Μπαχρέν	54	67	55
Μποτσουάνα	55	76	50
Κολομβία	56	49	57
Κίνα	57	53	58
Ελ Σαλβαδόρ	58	57	56
Ινδονησία	59	50	59
Μεξικό	60	55	62
Παναμάς	61	37	68
Καζακστάν	62	72	60
Κροατία	63	70	61
Αργεντινή	64	52	64
Τρινιδάδ & Τομπάγκο	65	62	63
Πακιστάν	66	68	65
Ρουμανία	67	69	67
Κένια	68	60	69
Φιλιππίνες	69	44	78
Ουρουγουάη	70	79	66
Αίγυπτος	71	58	74
Ερι Λάνκα	72	73	72
Ναμίμπια	73	75	72
Ρωσία	74	77	70
Ουκρανία	75	71	76
Νιγηρία	76	65	79
Αζερμπαϊτζάν	77	74	80
Βουλγαρία	78	82	71
Μαρόκο	79	80	75
Βιετνάμ	80	81	77
Περου	81	66	82
Τανζανία	82	93	81
ΓΓΔΜ	83	89	83
Σιγκαπούρη	84	78	84
Ουγκάντα*	85	91	87
Σερβία & Μαυροβούνιο	86	108	86
Μάλι*	87	109	85
Αρμενία	88	87	90
Καμερούν*	89	84	92
Ζάμπια	90	100	89
Μαλάουι	91	86	93
Βενεζουέλα	92	85	97
Μολδοβία	93	90	94
Βασνία & Ερζεγοβίνη	94	101	91
Αλγερία	95	111	88
Γεωργία	96	94	95
Μαδαγασκάρη	97	102	96
Μοζαμβίκη	98	97	99
Μπενίν*	99	106	98
Μπαγκλαντές	100	99	101
Αγ. Δομίνγκος	101	88	103
Τατζικιστάν	102	107	100
Γουατεμάλα	103	83	104
Μογγολία	104	98	102
Ονδούρα	105	95	105
Νικαράγουα	106	110	106
Εσπερινός	107	96	108
Κιργισία	108	92	111
Καμποτζή	109	103	107
Γουάνα	110	105	109
Αιθιοπία	111	113	110
Αλβανία	112	104	113
Βολιβία	113	115	112
Παραγουάη	114	112	114
Ανατολικό Τιμόρ*	115	114	115
Τσανι*	116	116	116

Πηγή : WEF, 2005

³ Τα στοιχεία της έρευνας στις χώρες με αστερίσκο, έχουν μεγάλες αποκλίσεις. Μέχρι να βελτιωθεί η αξιοπιστία του δείγματος η κατάταξή τους θα πρέπει να ερμηνεύεται με μεγάλη προσοχή.

Πίνακας Π Ι-6 : Ιεράρχηση χωρών ως προς τον Δείκτη Ολικής Ανταγωνιστικότητας

Χώρα	Δείκτης Ολικής Ανταγωνιστικότητας 2004	Βασικές Απαιτήσεις	Παράγοντες Βελτίωσης Αποδοτικότητας	Παράγοντες Καινοτομιών	Χώρα	Δείκτης Ολικής Ανταγωνιστικότητας 2004	Βασικές Απαιτήσεις	Παράγοντες Βελτίωσης Αποδοτικότητας	Παράγοντες Καινοτομιών
Ηνωμένες Πολιτείες	1	18	1	1	Ελ Σαλβαδόρ	60	50	73	73
Φιλανδία	2	2	5	5	Βουλγαρία	61	58	59	74
Δανία	3	1	3	7	Αζερμπαϊτζάν	62	48	79	64
Ελβετία	4	6	7	4	Τζαμάικα	63	72	52	59
Σιγκαπούρη	5	3	2	14	Χροατία	64	67	60	65
Γερμανία	6	8	19	3	Παναμάς	65	59	65	54
Εσθονία	7	7	9	6	Τρινιντάντ & Τομπάγκο	66	56	66	69
Ταϊβάν	8	19	6	8	Ρουμανία	67	76	55	76
Ηνωμένο Βασίλειο	9	17	4	11	Ουκρανία	68	74	64	60
Ιαπωνία	10	25	17	2	Ινδονησία	69	71	74	55
Ολλανδία	11	9	16	2	Ουρουγουάη	70	54	71	75
Γαλλία	12	16	18	9	Τουρκία	71	89	54	44
Καναδάς	13	11	11	16	Μποτσουάνα	72	61	69	77
Κογκ Κονγκ	14	4	12	21	Φιλιππίνες	73	81	63	56
Αυστρία	15	14	21	13	Βιετνάμ	74	68	77	79
Ισλανδία	16	13	10	18	ΠΓΔΜ	75	69	81	81
Νορβηγία	17	5	15	20	Μαρόκο	76	70	84	78
Αυστραλία	18	12	8	23	Περού	77	82	70	82
Κορέα	19	20	20	17	Γκάνα	78	86	72	53
Βέλγιο	20	21	23	15	Ναμίμπια	79	66	86	89
Ιρλανδία	21	22	14	19	Ερι Λόνγκα	80	84	78	68
Νέα Ζηλανδία	22	15	13	22	Αρμενία	81	80	82	80
Ισραήλ	23	31	22	10	Αλγερία	82	52	94	97
Λουξεμβούργο	24	10	26	24	Νιγηρία	83	78	90	72
Μαλαισία	25	26	25	25	Βενεζουέλα	84	79	76	92
Εσθονία	26	29	24	34	Εσθονία & Μαυροβούνιο	85	92	75	85
Χιλή	27	24	31	32	Γεωργία	86	88	88	103
Ισπανία	28	28	27	28	Καμερούν	87	75	104	101
Τσεχία	29	37	28	27	Βραζιλία & Ερζαγοβίνη	88	87	91	98
Ελβετία	30	32	29	31	Μολδαβία	89	93	89	96
Πορτογαλία	31	30	32	35	Μαγγολία	90	98	80	105
Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα	32	23	33	42	Αγ. Δομίνικος	91	97	85	93
Ταϊλάνδη	33	34	41	38	Ταϊβαν	92	85	99	102
Λιθουανία	34	43	35	40	Κένυα	93	108	83	51
Ουγγαρία	35	49	30	39	Πακιστάν	94	105	87	63
Ελβετία	36	47	34	43	Γουατεμάλα	95	90	103	94
Τυνησία	37	33	48	33	Νικαράγουα	96	91	97	107
Ιταλία	38	44	36	30	Ονδούρα	97	83	110	104
Λετονία	39	41	37	62	Μπαγκλαντές	98	95	100	90
Νότια Αφρική	40	46	43	29	Καμερούν	99	101	101	84
Κύπρος	41	36	40	41	Αλβανία	100	96	95	112
Ισπανία	42	40	49	50	Βολιβία	101	99	98	114
Πολωνία	43	57	38	45	Παρουαίη	102	94	107	115
Μάλτα	44	39	39	70	Ουγκάντα	103	107	96	86
Ινδία	45	65	46	26	Κιργισία	104	106	92	109
Κατάρ	46	27	45	67	Τανζανία	105	103	105	88
Ελλάδα	47	42	42	47	Μπενίν	106	100	111	100
Κίνα	48	45	62	48	Μαδαγασκάρη	107	102	109	95
Κουβέιτ	49	35	44	61	Γουάνα	108	111	102	110
Μπαχρέν	50	38	47	83	Γκάμπια	109	110	106	108
Καζακστάν	51	51	56	58	Σιμπιμπουε	110	113	93	87
Αίγυπτος	52	53	68	71	Καμπότζη	111	104	114	113
Ρωσία	53	60	53	66	Μαζαβίκη	112	112	113	106
Αργεντινή	54	62	57	52	Ανατολικό Τιμόρ	113	109	115	117
Αγ. Μαυρίκιος	55	64	58	46	Μαλάουι	114	114	108	99
Κόστα Ρίκα	56	73	50	37	Μάλι	115	116	112	91
Βραζιλία	57	77	51	36	Λιθουανία	116	115	116	111
Κολομβία	58	63	67	49	Τσαντ	117	117	117	116
Μεξικό	59	55	61	57					

Πηγή : WEF, 2005

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

A. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ

Η δυναμική της ανταγωνιστικότητας και της ανάπτυξης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την κοινωνική συνοχή. Κεντρικός πυλώνας είναι η ενίσχυση της απασχόλησης και η μείωση της ανεργίας μέσω της ανάπτυξης με τη δημιουργία νέων και ποιοτικά καλύτερων θέσεων εργασίας. «Κοινωνική συνοχή σημαίνει επίσης και ανανέωση της κοινωνίας μέσω της διεύρυνσης της ισότητας των ευκαιριών, της εκπαίδευσης και κατάρτισης, της αξιοποίησης του δυναμικού απασχόλησης, της κοινωνίας της πληροφορίας και της προώθησης της περιφερειακής και τοπικής ανάπτυξης», (ΕΣΑΑ, 2004)¹.

Η ελληνική οικονομία δέχεται τη θετική επίδραση της βελτίωσης του μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού και, επομένως, καλείται να μετατραπεί σε μια οικονομία με αυξημένες γνώσεις και ικανότητες του ανθρώπινου δυναμικού. Ταυτόχρονα όμως δεν έχει επωμιστεί επαρκώς τις ιδιωτικές και τις συλλογικές επιλογές που πρέπει να μετατρέψουν την αυξημένη ζήτηση για εκπαιδευτικές υπηρεσίες σε παράγοντα ανάπτυξης της κοινωνίας της γνώσης, από την άποψη των δαπανών, της ανταπόκρισης της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της απασχόλησης στις ανάγκες για έρευνα και της επέκτασης της δια βίου μάθησης.

Βασική προϋπόθεση για την κοινωνικά δίκαιη κατανομή του πλούτου είναι η αύξηση της απασχόλησης, με στόχο την πλήρη απασχόληση (πολιτική επιλογή της κυβέρνησης της εκάστοτε χώρας και της Ε.Ε.). Στο διεθνές περιβάλλον μέσα στο οποίο ανταγωνίζεται η χώρα και με δεδομένο το βιοτικό της επίπεδο, καθώς και το επίπεδο του ανθρώπινου δυναμικού της, η αύξηση της απασχόλησης είναι απαραίτητο να βασίζεται στην οικονομία της γνώσης. Για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι απαραίτητη η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο μέσω των δημοσίων δαπανών για σημαντικές επενδύσεις στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης.

Η εξοικείωση με τις ψηφιακές τεχνολογίες, η διείσδυση της τεχνολογίας και η μετάβαση στην κοινωνία της γνώσης, η βελτίωση των υποδομών, η ασφάλεια και η μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και εν γένει των μικροοικονομικών παραγόντων δημιουργούν προϋποθέσεις ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας.

¹ Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ), «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2003», Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, Ιανουάριος 2004. Η Έκθεση αυτή προετοιμάστηκε για λογαριασμό του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης από την Επιτροπή Εμπειρογνομών του Συμβουλίου σε συνεργασία με τα Ινστιτούτα ΚΕΠΕ, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ και ΙΟΒΕ.

B. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Στην «κοινωνία της γνώσης», τα γνωστικά εφόδια και η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού καθίστανται κύριοι παράγοντες που υποστηρίζουν την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη. Εξαρτώνται από την ποιότητα της βασικής εκπαίδευσης και τα εφόδια με τα οποία η τελευταία εξοπλίζει τους νέους, καθώς και από τη δια βίου κατάρτιση που προσαρμόζει τις γνώσεις στις εξελίξεις της επιστήμης και της τεχνολογίας.

«Τα κύρια συμπεράσματα των δεικτών ανταγωνιστικότητας για την εκπαίδευση και τις δεξιότητες είναι τα εξής: Η Ελλάδα υστερεί σε δαπάνες για την εκπαίδευση, τόσο σε απόλυτα μεγέθη (ετήσια δαπάνη ανά μαθητή), όσο και σε σχετικούς όρους (δημόσια δαπάνη σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς ως ποσοστό % του ΑΕΠ). Εν μέρει αυτό οφείλεται στην περιορισμένη ιδιωτική χρηματοδότηση, που ως ποσοστό της συνολικής δαπάνης για την εκπαίδευση υστερεί σε σχέση με πολλές άλλες χώρες.

Η υστέρηση αυτή όμως δεν οδηγεί σε κακή αναλογία μαθητών προς διδακτικό προσωπικό, που είναι από τις καλύτερες μεταξύ των εξεταζομένων χωρών. Εν μέρει τουλάχιστον, οφείλεται στην υστέρηση δαπανών για άλλα στοιχεία που συμβάλλουν στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης, όπως για εργαστήρια και εποπτικό υλικό για μετεκπαίδευση και κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού, όπου η ανεπάρκεια του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος είναι κοινή εμπειρία.

Οι νέοι μαθητές παραμένουν στην εκπαίδευση και συνεχίζουν τις σπουδές τους. Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από ένα ποσοστό συμμετοχής των ηλικιών 16-18 στην εκπαίδευση υψηλότερο από τον μέσο όρο των 15, 84% έναντι 83% με ανώτερο ποσοστό στις ανταγωνίστριες χώρες το 93% της Ολλανδίας. Επίσης, κατέχουν καλή ανταγωνιστική θέση ως προς τη γνώση ξένων γλωσσών, ένα στοιχείο που αναδεικνύεται σημαντικό στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία. Υστερούν όμως σε γνωστικά αντικείμενα των θετικών επιστημών και των μαθηματικών και σε ικανότητα λύσεις προβλημάτων που στηρίζονται σε αυτές τις γνώσεις, στοιχεία απαραίτητα για να παρακολουθήσουν την εξέλιξη των νέων τεχνολογιών και να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά τις δυνατότητες που προσφέρουν. Η χαμηλή επίδοση ως προς τα εφόδια που παρέχει η βασική εκπαίδευση δεν καλύπτεται με τη δια βίου εκπαίδευση. Η Ελλάδα κατέχει την τελευταία θέση ως

προς το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που συμμετέχει στην εκπαιδευτική διαδικασία», (ΕΣΑΑ, 2004)².

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ

Η ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας στην Ελλάδα αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής (ανοικτή κοινωνία, καλύτερη ποιότητα ζωής) αλλά και της αποτελεσματικότητας των κυβερνητικών δράσεων, της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων και κατ' επέκταση της οικονομίας. Η εξέταση της κοινωνίας της πληροφορίας αφορά πολλούς τομείς, όπως η διάδοση και χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας, η χρήση προσωπικών υπολογιστών και του Διαδικτύου, οι τεχνολογίες πληροφορικής κ.α.

Στο παράρτημα αυτό παρουσιάζονται κάποιοι πίνακες που αφορούν στους παράγοντες **κοινωνική συνοχή, εκπαίδευση και δεξιότητες και κοινωνία της πληροφορίας** που επηρεάζουν σε πολύ μεγάλο βαθμό την ανταγωνιστικότητα και την ανάπτυξη.

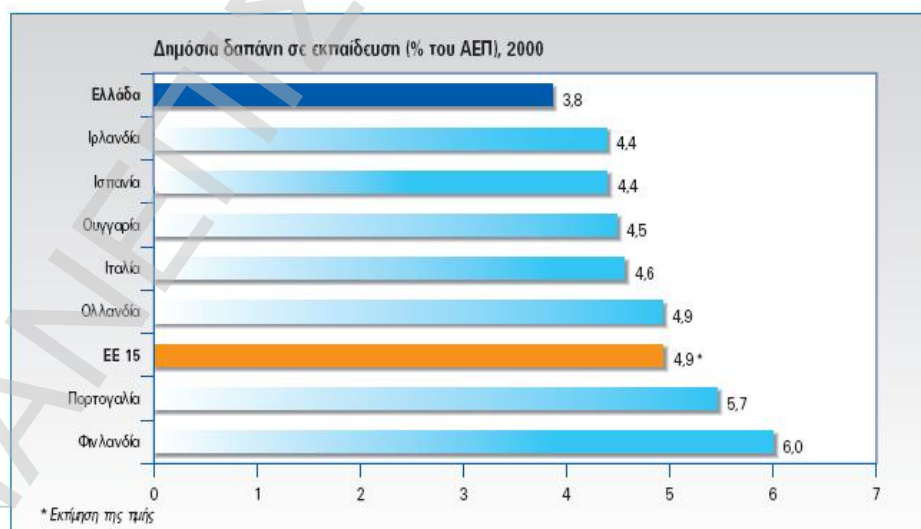
² Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ), «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2003», Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, Ιανουάριος 2004.

1. Δημόσια Δαπάνη σε εκπαίδευση (% του ΑΕΠ)

Οι κυβερνήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία και μετάδοση της γνώσης που σήμερα αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην ανταγωνιστικότητα. Η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο συνδέεται άμεσα με την οικονομική ανάπτυξη και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Η ανάγκη αυτή απαιτεί τη διάθεση δημοσίων δαπανών για σημαντικές επενδύσεις στα εθνικά συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η επένδυση κοινωνικών πόρων στην εκπαίδευση στηρίζεται στην υπόθεση ότι με τον τρόπο αυτό αυξάνει η παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού. Μετρήσεις που έχουν γίνει σχετικά με τους προσδιοριστικούς παράγοντες της οικονομικής μεγέθυνσης δείχνουν ότι ένα σημαντικό κομμάτι του στατιστικού υπολοίπου, που δεν «εξηγείται» από την αύξηση εισροών κεφαλαίου και εργασίας οφείλεται στην ποιοτική βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Συγκριτική αξιολόγηση της θέσης της Ελλάδας σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες

Στην Ελλάδα, το ποσοστό της δημόσιας δαπάνης για εκπαίδευση παραμένει πολύ χαμηλό σε σχέση με τις ανταγωνίστριες χώρες της Ε.Ε. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα το 2000 δαπανήθηκε το 3,8% του ΑΕΠ για εκπαίδευση, το οποίο υστερεί σημαντικά, τόσο της Ε.Ε. όσο και των άλλων χωρών ίδιας δυναμικότητας και ανταγωνιστικής ικανότητας. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί αφενός κατά το 2000 ήταν η μόνη χώρα που αύξησε το ποσοστό που δαπανά για εκπαίδευση και αφετέρου παρατηρείται σταδιακή αύξηση του ποσοστού αυτού από το 1996, καλείται ωστόσο να καλύψει ακόμη πολύ μεγάλο κενό (Eurostat, Newcronos Database, 2001).

Πηγή: Eurostat, Newcronos Database

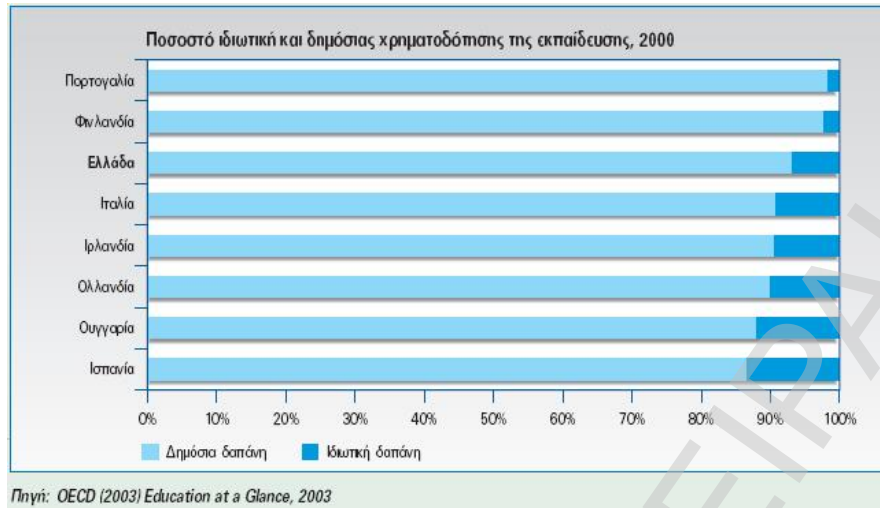
Διάγραμμα Π ΙΙ-1 : Δημόσια Δαπάνη σε Εκπαίδευση (% του ΑΕΠ), 2000

2. Ποσοστό ιδιωτικής και δημόσιας χρηματοδότησης της εκπαίδευσης

Σε μια ταχέως αναπτυσσόμενη κοινωνία γνώσης, η συμμετοχή του ατόμου στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί ολοένα και σημαντικότερο παράγοντα για εύρεση εργασίας. Τα άτομα είναι διατεθειμένα να επωμιστούν ιδιωτικό κόστος, όταν οι δημόσιοι πόροι που διαθέτονται δεν είναι επαρκείς, με σκοπό να βελτιώσουν αφενός τη θέση τους στην αγορά εργασίας και αφετέρου τα μελλοντικά τους εισοδήματα. Το ύψος και η διάρθρωση της ζήτησης εργασίας είναι προσδιοριστικός παράγοντας των αμοιβών και συνεπώς της ιδιωτικής απόδοσης της εκπαίδευσης.

Το ιδιωτικό και δημόσιο μερίδιο αποτελεί το ποσοστό των δαπανών για εκπαίδευση που χρηματοδοτείται άμεσα από ιδιωτικούς και δημόσιους πόρους. Στην τελική δημόσια δαπάνη περιλαμβάνονται οι άμεσες δαπάνες προς τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Παράλληλα, στην τελική ιδιωτική δαπάνη περιλαμβάνονται δίδακτρα και άλλες ιδιωτικές πληρωμές προς εκπαιδευτικά ιδρύματα. Αντιθέτως, δεν συμπεριλαμβάνεται το ιδιωτικό κόστος για φροντιστήρια, αγορά εγχειριδίων και γραφικής ύλης και κυρίως στην ανώτατη εκπαίδευση το κόστος ζωής του φοιτητή και το διαφυγόν εισόδημά του (κόστος ευκαιρίας).

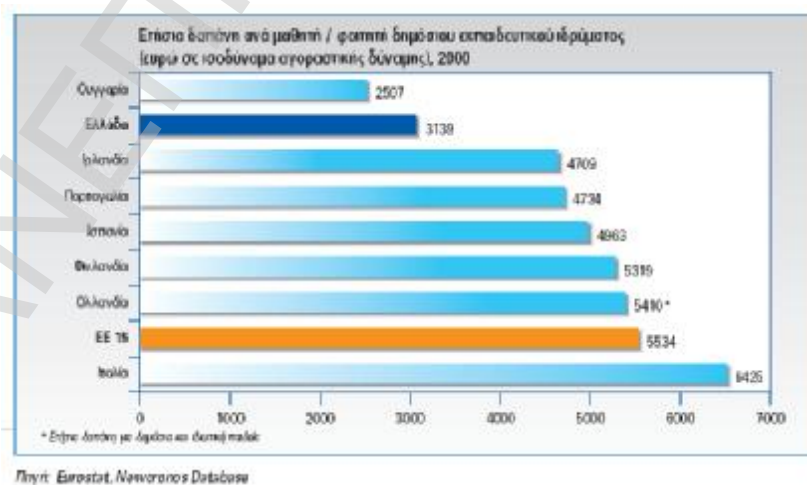
«Η Ελλάδα κατέχει την τρίτη θέση (όπως φαίνεται και στο διάγραμμα Π ΙΙ-2) σε ποσοστό ιδιωτικής χρηματοδότησης της εκπαίδευσης καταλαμβάνοντας το 6,2% του συνόλου των δαπανών. Το ποσοστό αυτό είναι από τα χαμηλότερα της Ε.Ε. αλλά και του συνόλου των χωρών του ΟΟΣΑ», (OECD, Education at a Glance, 2003). «Με βάση τα στοιχεία του ΟΟΣΑ το ποσοστό της ιδιωτικής δαπάνης σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια (Γυμνάσιο-Λύκειο) εκπαίδευση (8,3%) είναι ανώτερο του διαθέσιμου για τριτοβάθμια. Η ένδειξη αυτή δείχνει τη διαφορετική πολιτική χρηματοδότησης της εκπαίδευσης στη χώρα μας, έναντι των υπολοίπων υπό εξέταση χωρών, στις οποίες η ιδιωτική χρηματοδότηση κατευθύνεται κυρίως προς την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα, το γεγονός ότι στη συνολική ιδιωτική δαπάνη δεν περιλαμβάνει το έμμεσο ιδιωτικό κόστος αποτελεί βασικό πρόσκομμα στην απόδοση μιας ολοκληρωμένης εικόνας για την επιβάρυνση των ιδιωτών σε δαπάνες για εκπαίδευση», (Eurostat, Newcronos Database, 2001).

Διάγραμμα Π ΙΙ-2 : Ποσοστό ιδιωτικής και δημόσιας χρηματοδότησης της εκπαίδευσης, 2000

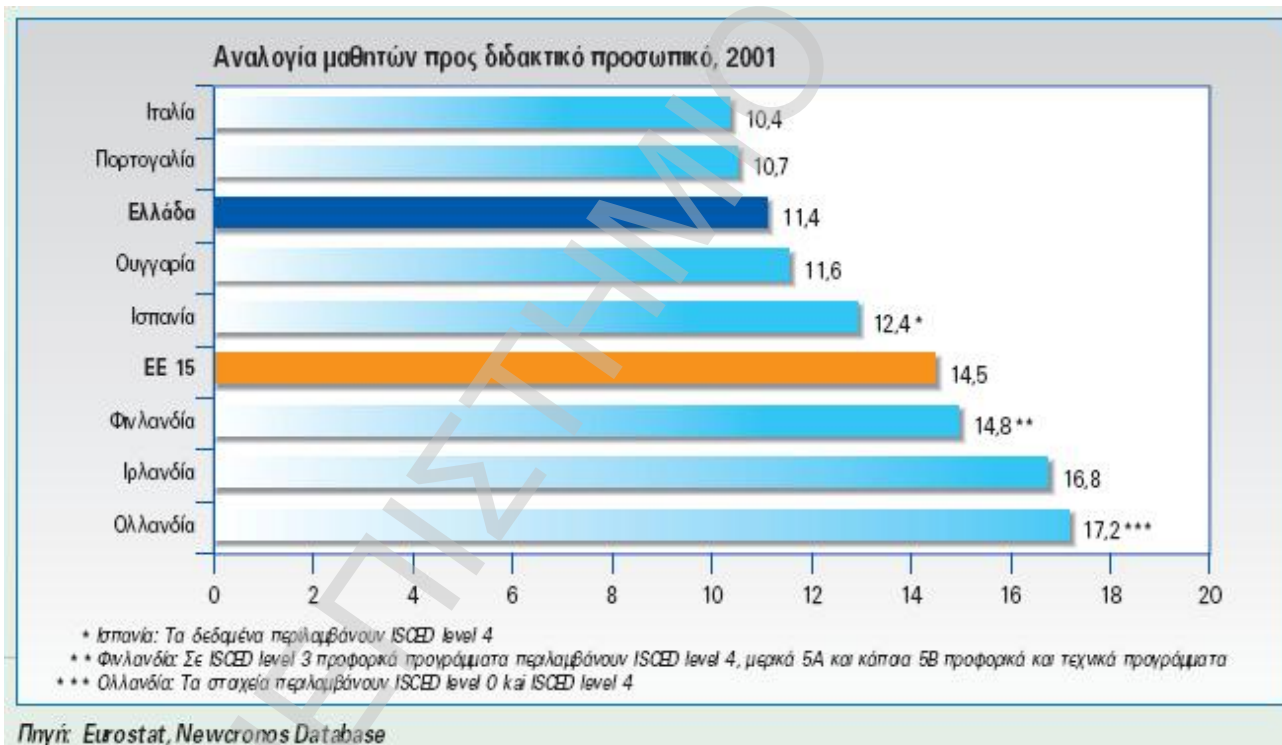
3. Ετήσια Δαπάνη ανά μαθητή/φοιτητή δημόσιου εκπαιδευτικού ιδρύματος (ευρώ σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης, PPS)

Η δαπάνη ανά μαθητή/φοιτητή αποτελεί έναν τρόπο για να μετρήσει κανείς φαινομενικά την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης και τη γενική αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος. Υπολογίζεται ως ο λόγος της συνολικής δαπάνης προς των αριθμό των εγγεγραμμένων μαθητών. Για λόγους σύγκρισης του κόστους ανά μαθητή σε διακρατικό επίπεδο κρίνεται σκόπιμο το κόστος να εκφραστεί σε συγκρίσιμες μονάδες ισοδύναμης αγοραστικής δύναμης. Στην Ελλάδα η ετήσια κατά κεφαλήν δαπάνη για εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα χαμηλή. Η Ελλάδα καταλαμβάνει την προτελευταία θέση συγκριτικά με τις άλλες υπό εξέταση χώρες, ενώ την υψηλότερη θέση κατέχει η Ιταλία (Eurostat, Newcronos Database, 2001) .

Διάγραμμα Π ΙΙ-3 : Ετήσια Δαπάνη ανά μαθητή/φοιτητή δημόσιου εκπαιδευτικού ιδρύματος, 2000**4. Αναλογία μαθητών προς διδακτικό προσωπικό**

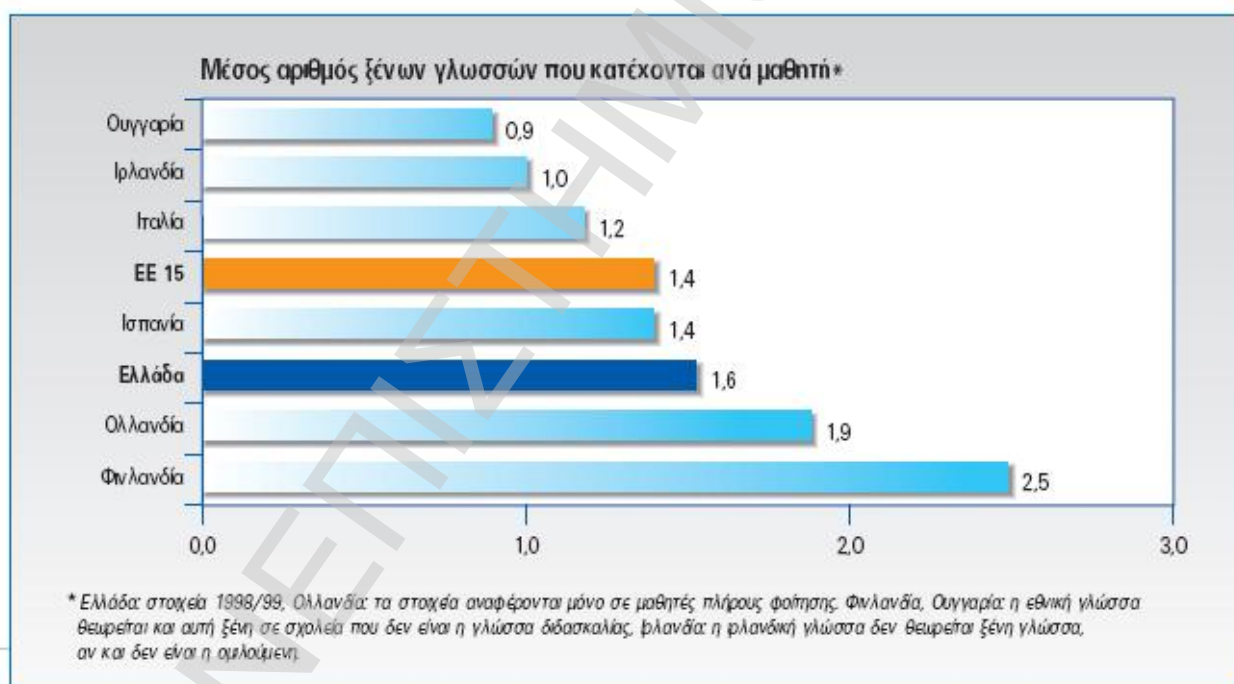
Ο λόγος διδασκόμενων προς διδάσκοντες αποτελεί μέτρο ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών εκπαίδευσης. Παράλληλα ο δείκτης αυτός μπορεί να απεικονίσει την κατάσταση στην αγορά εργασίας των εκπαιδευτικών. Ένας χαμηλός λόγος διδασκόμενων προς διδάσκοντες έχει διττό αποτέλεσμα : αφενός η διδασκαλία είναι καλύτερης ποιότητας και αφετέρου τα σχολεία επανδρώνονται με ικανοποιητικό αριθμό εκπαιδευτικών. Στην Ελλάδα η αναλογία μαθητών προς διδακτικό προσωπικό είναι ευνοϊκή. «Το 2001 η Ελλάδα κατατάσσεται στην τρίτη θέση έναντι της τέταρτης θέσης που κατείχε το 2000 και σε σαφώς ανώτερο επίπεδο έναντι του μέσου όρου της ΕΕ-15», (Eurostat, Newcronos Database, 2001) .

Διάγραμμα Π ΙΙ-4 : Αναλογία μαθητών προς διδακτικό προσωπικό, 2001

5. Μέσος αριθμός ξένων γλωσσών που κατέχονται ανά μαθητή

Η παγκοσμιοποίηση των αγορών, η δομή των πολυεθνικών επιχειρήσεων καθώς και η προώθηση της συνεργασίας σε διακρατικό επίπεδο αυξάνουν την ανάγκη εκμάθησης ξένων γλωσσών. Η διαμόρφωση ενός ανθρώπινου κεφαλαίου με τέτοιου είδους δεξιότητες, σκοπό έχει την καλύτερη διαχείριση θεμάτων, που άπτονται της συνεργασίας στην διεθνή αγορά. Συνεπώς αυξάνεται η ανταγωνιστικότητα και προωθείται η αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων.

«Η Ελλάδα είναι η τρίτη κατά σειρά χώρα στην οποία είναι διαδεδομένη η εκμάθηση ξένων γλωσσών. Βασική συμβολή στην εξέλιξη αυτή έχει η δομή του προγράμματος μαθημάτων στα σχολεία, καθώς αποτελεί μάθημα υποχρεωτικής παρακολούθησης. Ο αριθμός των ομιλουμένων ξένων γλωσσών στη χώρα μας είναι ανώτερος του μέσου όρου των χωρών ΕΕ-15», (Eurostat, Newcronos Database, 2001)³.

Πηγή: Eurostat, Newcronos Database

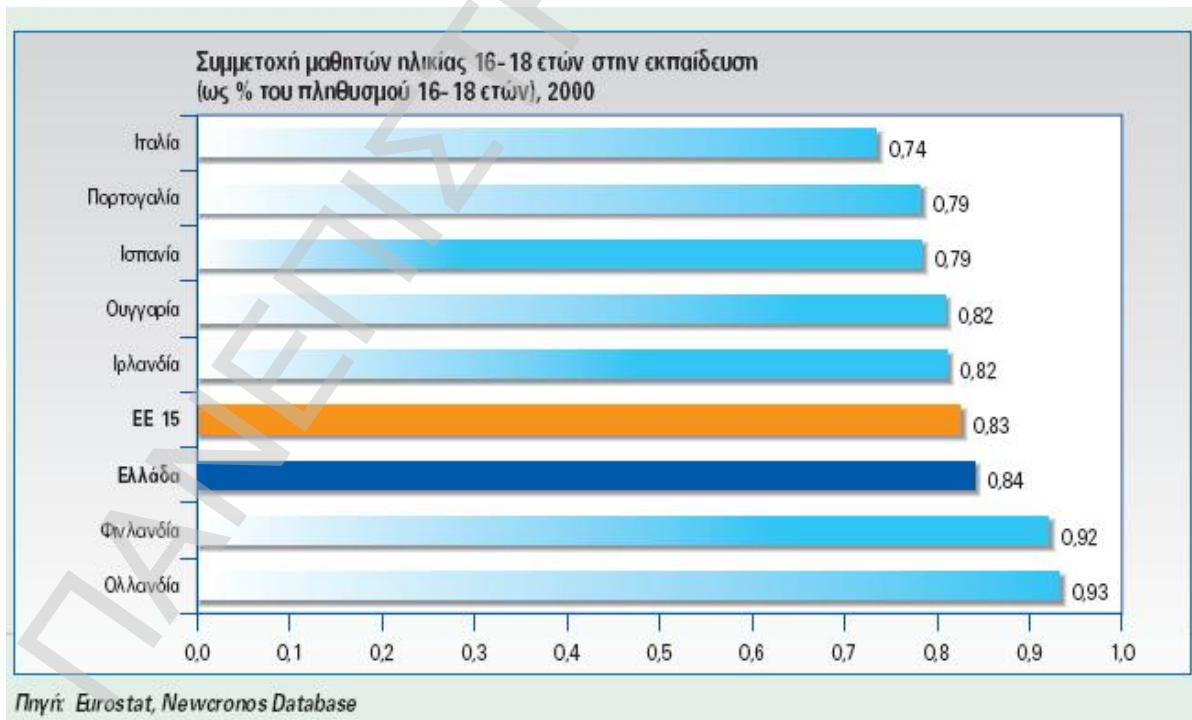
Διάγραμμα Π ΙΙ-5 : Μέσος Αριθμός Ξένων Γλωσσών που κατέχονται ανά μαθητή, 2001

³ Τα στοιχεία αντλήθηκαν από έρευνα της EUROSTAT. Στη μόνωση περιλαμβάνεται η βασική, ανώτερη και ανώτατη εκπαίδευση, καθώς επίσης η εκπαίδευση μέσα από την εργασία, σεμινάρια, εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, άνευ διδασκάλου εκπαίδευση κ.λπ. Επίσης, περιλαμβάνονται ειδικά τμήματα π.χ. για διοίκηση επιχειρήσεων, επεξεργασία στοιχείων όπως επίσης και τμήματα ξένων γλωσσών, καλών τεχνών κ.α.

6. Συμμετοχή μαθητών ηλικίας 16-18 ετών στην εκπαίδευση ως % του πληθυσμού 16-18 ετών

Ο συγκεκριμένος δείκτης απεικονίζει τη συμμετοχή μαθητών ηλικίας 16-18 ετών στην εκπαίδευση και συνδέεται άμεσα με το ποσοστό των ατόμων που αποφασίζουν να συνεχίσουν τις σπουδές τους πέραν των υποχρεωτικών. Εκφράζεται ως ποσοστό του αντίστοιχου σε ηλικία πληθυσμού με σκοπό να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα διακρατικής σύγκρισης των στοιχείων λόγω της διαφορετικής ηλικιακής διάρθρωσης του πληθυσμού. Ένα υψηλό ποσοστό συμμετοχής συνεπάγεται καλύτερης ποιότητας ανθρώπινο κεφάλαιο σε μια οικονομία, προσφέροντας έτσι ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

«Η Ελλάδα καταλαμβάνει την τρίτη θέση μετά την Ολλανδία και την Φινλανδία και κατέχει ποσοστό οριακά ανώτερο του μέσου κοινοτικού. Το 1999 το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 16-18 ετών ήταν σημαντικά χαμηλότερο, ενώ το 2000 αυξήθηκε με ρυθμό 12%. Η εξέλιξη αυτή αποδίδεται κυρίως σε αύξηση του αριθμού των μαθητών, λόγω και των μεταναστευτικών εισροών, αν και μειώνεται το μερίδιο του πληθυσμού που είναι ηλικίας 16-18 χρονών εξαιτίας του προβλήματος γήρανσης του πληθυσμού, που αντιμετωπίζει η χώρα μας», (Eurostat, Newcronos Database, 2001).

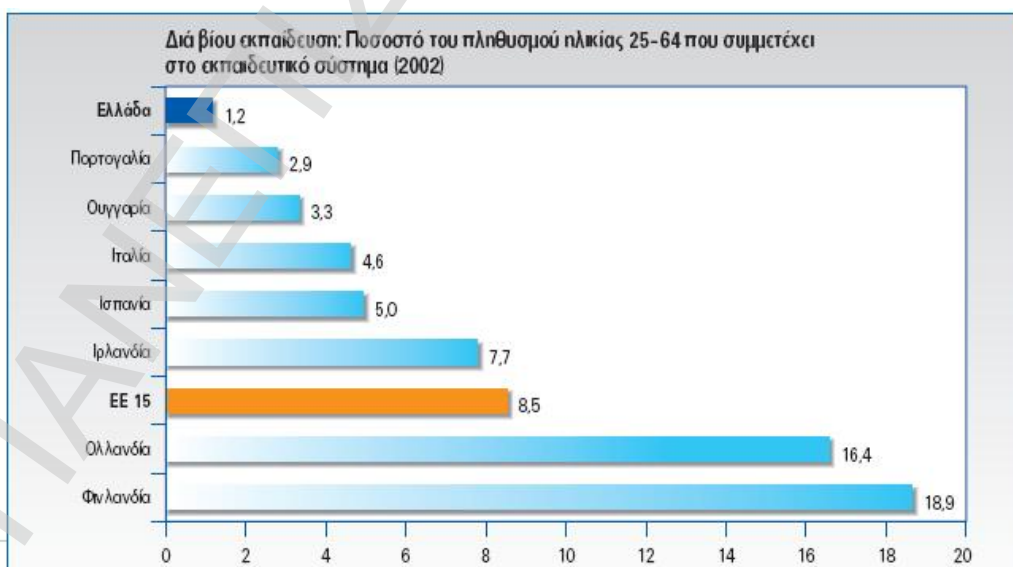

Διάγραμμα Π ΙΙ-6 : Συμμετοχή μαθητών ηλικίας 16-18 ετών στην εκπαίδευση (ως % του πληθυσμού 16-18 ετών), 2000

7. Δια βίου εκπαίδευση ως ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών

Η ταχεία μεταβολή του περιεχομένου των γνωστικών αντικειμένων επιβάλλει τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την παραγωγική διαδικασία, ώστε να υπάρξει αμφίδρομη και συνεχώς τροφοδοτούμενη σχέση μεταξύ εργασίας και κατάρτισης κυρίως πάνω σε νέες τεχνολογίες. Η αυξανόμενη αυτή ευελιξία που απαιτείται στην εργασία και στις αγορές υπονοεί ότι η εκμάθηση πρέπει να είναι διαρκής. Η κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού οδηγεί σε αύξηση της παραγωγικότητας των εργαζομένων και κατ' επέκταση στη βελτίωση της παραγωγής. Πέραν της ποσοτικής αύξησης θα υπάρξει και ποιοτική βελτίωση των προϊόντων, αφού θα μπορούν να εφαρμοστούν οι πλέον προηγμένες μέθοδοι παραγωγής. Τέλος, θα υπάρξει θετική συμβολή στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων στη χώρα μας.

Στην Ελλάδα, η δια βίου εκπαίδευση δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη, ενώ κατέχουμε το χαμηλότερο ποσοστό έναντι των υπολοίπων προς εξέταση χωρών. Παρά το γεγονός ότι κατά τα τελευταία χρόνια το ποσοστό αυτό είναι οριακά βελτιωμένο έναντι των προηγούμενων ετών, η Ελλάδα αποκλίνει σημαντικά από τα αντίστοιχα ποσοστά των υπολοίπων κρατών και της Ε.Ε. Κρίνεται αναγκαίο να δοθούν κίνητρα στις επιχειρήσεις για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων αλλά και στους εργαζομένους ώστε να καθίσταται εμφανής η αναγκαιότητα της περαιτέρω εκπαίδευσής τους και για το ατομικό τους όφελος (π.χ. εξέλιξη στον χώρο εργασίας).

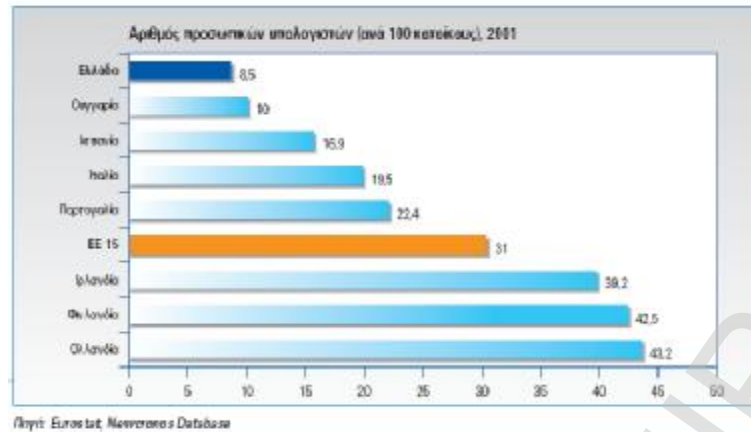
Πηγή: Eurostat, Newcronos Database

Διάγραμμα Π ΙΙ-7 : Δια βίου εκπαίδευση : Ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-64 ετών που συμμετέχει στο εκπαιδευτικό σύστημα, 2002

8. Αριθμός προσωπικών υπολογιστών ανά 100 κατοίκους

Ο συγκεκριμένος δείκτης αποτελεί μέτρο του επιπέδου της υποδομής πληροφορικής μιας χώρας. Η διάδοση και χρήση Η/Υ είναι το πρώτο και θεμελιώδες στάδιο για την εξέλιξη μιας χώρας στα πλαίσια της κοινωνίας της πληροφορίας και αποτελεί κύριο παράγοντα της ανάπτυξης του κλάδου των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών. Στη σύγχρονη οικονομία της γνώσης η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υποδομή κάθε χώρας σε τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Η γνώση της χρήσης Η/Υ από τα άτομα αποτελεί βασική προϋπόθεση στην ένταξή του στην αγορά εργασίας, καθώς έχει εφαρμοστεί πλήρως στην επιχειρηματική δραστηριότητα, παρέχοντας τη δυνατότητα γρήγορης και αποδοτικής αξιοποίησης του ανθρώπινου κεφαλαίου.

«Η Ελλάδα το 2001 είχε το μικρότερο αριθμό προσωπικών υπολογιστών ανά 100 κατοίκους σε σχέση με τις άλλες χώρες, ενώ αποκλίνει σημαντικά από το μέσο όρο της Ε.Ε. Ωστόσο θα πρέπει να σημειωθεί ότι το ποσοστό των επιχειρήσεων στο οποίο έγινε χρήση Η/Υ το 2000 ήταν 85%, ενώ σε χώρες με υψηλότερο λόγο Η/Υ ανά 100 άτομα, όπως η Ιταλία, το ποσοστό των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν Η/Υ είναι οριακά ανώτερο της Ελλάδας (86%). Παράλληλα, το 2000 το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 15 ετών και πάνω που έχουν Η/Υ στο σπίτι τους ήταν 15% και υπολείπεται σε μεγάλο βαθμό από τις ευρωπαϊκές χώρες σύγκρισης. Η εικόνα αυτή δείχνει τη διαφορετική χρήση και προσανατολισμό που μπορεί να έχει η κάθε χώρα ως προς τον αριθμό των Η/Υ. Στην Ελλάδα υπάρχει σαφής προσανατολισμός προς το εργασιακό περιβάλλον. Τέλος, εκτιμάται ότι τα ποσοστά αυτά των επιχειρήσεων και των ιδιωτών που έχουν Η/Υ είναι ιδιαίτερα ενισχυμένα κατά το 2001, καθώς ο αριθμός των Η/Υ κατά 100 άτομα αυξήθηκε το 2001 έναντι του 2000 με ρυθμό 12%», (Eurostat, Newcronos Database, 2001).

Διάγραμμα Π ΙΙ-8 : Αριθμός προσωπικών υπολογιστών (ανά 100 κατοίκους), 2001

9. Πρόωρη Εγκατάλειψη Σχολείου

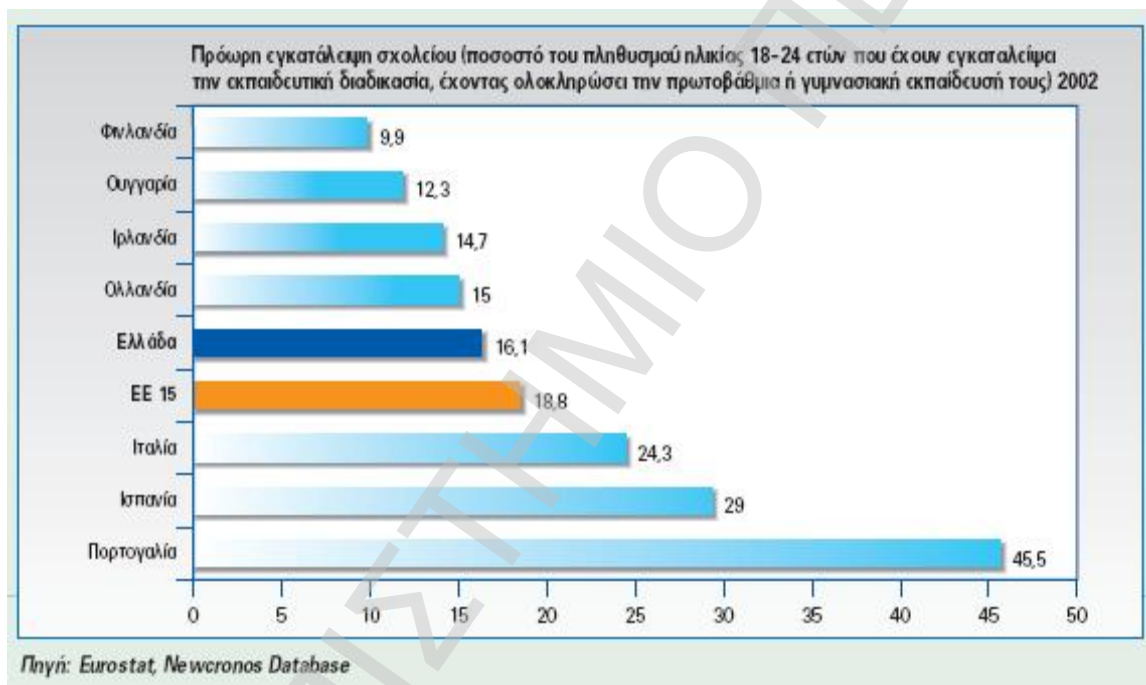
Η επιτυχία του εκπαιδευτικού συστήματος μιας χώρας συνδέεται με την ολοένα διευρυνόμενη παραμονή στην εκπαιδευτική διαδικασία των νέων, με στόχο την απόκτηση γνώσεων και τυπικών προσόντων τέτοιων ώστε, η είσοδός τους στην αγορά εργασίας να συνοδευτεί με σταθερότητα των επαγγελματικών σταδιοδρομιών αυτών, δηλαδή με θέσεις μόνιμης εργασίας και όχι συγκυριακής. Η βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης των νέων συνδέεται με την αύξηση της παραγωγικότητας και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητας.

«Ο δείκτης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου που αφορά στο ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών με χαμηλή εκπαίδευση (πρωτοβάθμια ή γυμνασιακή), εκφράζει το ποσοστό των νέων με ελλειπείς γνώσεις και επαγγελματικές δεξιότητες λόγω της πρόωρης αποχώρησής τους από το εκπαιδευτικό σύστημα. Το ποσοστό αυτό των νέων βρίσκεται συχνά σε μειονεκτική θέση έναντι των υπολοίπων νέων στη διαδικασία ένταξης στην απασχόληση ή στην ανεύρεση εργασίας αλλά και στην εξέλιξη του επαγγελματικού τους βίου, καθώς οι τεχνολογικές αλλαγές στην παραγωγική διαδικασία (περιεχόμενο θέσης εργασίας και οργάνωση εργασίας), εκτοπίζουν κυρίως δυναμικό με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο ή με ελλειπείς δεξιότητες.

Ο δείκτης της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου στην Ελλάδα ανέρχεται στο 16,1% των νέων ηλικίας 18-24 ετών, ποσοστό μικρότερο από το μέσο της Ε.Ε. (18,8%). Το μικρότερο δείκτη έχει η Φινλανδία (9,9%), ενώ την τελευταία θέση καταλαμβάνει η Πορτογαλία με 45,5%. Το γεγονός ότι στην Ελλάδα το ποσοστό των νέων που εγκαταλείπουν πρόωρα το εκπαιδευτικό σύστημα είναι μικρότερο από το μέσο όρο της Ε.Ε., σχετίζεται τόσο με το ρόλο της ελληνικής οικογένειας στην κοινωνία και την αντίληψή της για το εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και με τη λειτουργία του

εκπαιδευτικού συστήματος ειδικότερα στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση», (Eurostat, Newcronos Database, 2001).

Το ποσοστό του εν λόγω δείκτη της Ελλάδας θα μπορούσε να εκτιμηθεί θετικά ως προς τη συμβολή της παραμονής των νέων στο εκπαιδευτικό σύστημα και ως προς την αποφυγή κοινωνικών προβλημάτων που παρουσιάζονται ενδεχομένως με μεγαλύτερη ένταση σε άλλες χώρες, όμως η ερμηνεία του δείκτη δεν θα πρέπει να οδηγεί σε αυθαίρετα συμπεράσματα ως προς την ποιότητα του εκπαιδευτικού συστήματος και τα εφόδια που αποκομίζουν οι νέοι, ούτε ως προς την ένταξη των νέων στην αγορά εργασίας.

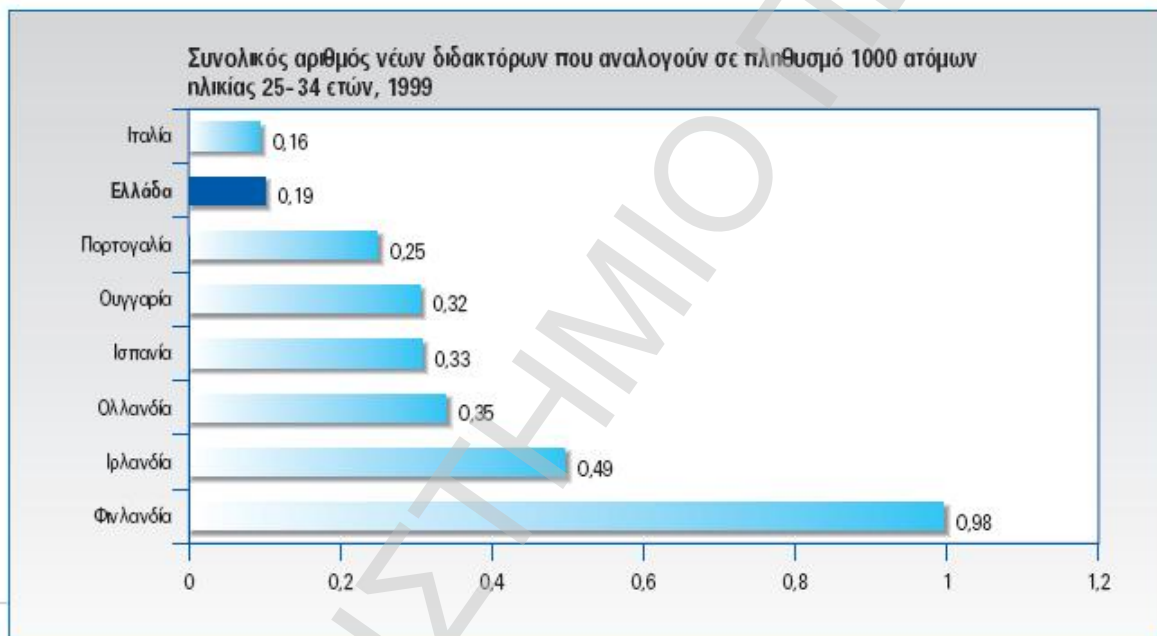

Διάγραμμα Π ΙΙ-9 : Πρόωρη εγκατάλειψη σχολείου (ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 18-24 ετών που έχουν εγκαταλείψει την εκπαιδευτική διαδικασία, έχοντας ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια ή γυμνασιακή τους εκπαίδευση), 2002

10. Συνολικός αριθμός νέων διδακτορικών από άτομα ηλικίας 25-34 ετών ως ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-34 ετών

Ο συγκεκριμένος δείκτης αποτελεί μέτρο δημιουργίας ανθρωπίνου κεφαλαίου και της ποιότητας του εργατικού δυναμικού στις επιστήμες και την τεχνολογία. Η ποσοστιαία αύξηση του αριθμού των διδακτορικών σημαίνει ότι αυξάνεται το ανθρώπινο κεφάλαιο σε απορρόφηση γνώσης και

ενισχύονται οι προοπτικές σε μελλοντική παραγωγή γνώσης, άρα και υποστήριξη της καινοτομίας. Το 1999 η Ελλάδα κατέλαβε την προτελευταία θέση μεταξύ των υπό εξέταση χωρών, παραμένοντας σε χαμηλά επίπεδα. Βρίσκεται μπροστά από την Ιταλία και στα ίδια επίπεδα με την Ουγγαρία, μια οικονομία υπό ανάπτυξη. Σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες, η Ελλάδα υπολείπεται ιδιαίτερα της Ιρλανδίας και της Φινλανδίας, δυο ανταγωνιστικές οικονομίες σε παγκόσμιο επίπεδο που στηρίζονται κατά βάση στην καινοτομία και την υψηλή τεχνολογία. Επισημαίνεται ότι ο δείκτης δεν ενημερώνει σχετικά με την ποιότητα των διδακτορικών διατριβών.

Πηγή: Eurostat, Newcronos Database

Διάγραμμα Π ΙΙ-10 : Συνολικός αριθμός νέων διδακτόρων που αναλογούν σε πληθυσμό 1000 ατόμων ηλικίας 25-34 ετών, 1999

Συμπεράσματα – Προτάσεις

✚ Σύμφωνα με τις παραπάνω εκτιμήσεις, συμπεραίνουμε ότι απαιτείται βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης με συνεχή αναβάθμιση των γνώσεων και ικανοτήτων του διδακτικού προσωπικού. Το σχολείο, οι δάσκαλοι και οι καθηγητές πρέπει να αποτελέσουν παράδειγμα συνεχούς επιμόρφωσης, δια βίου μάθησης και προσαρμογής στις μεταβολές της «κοινωνίας της γνώσης».

✚ Χρειάζεται να αποδοθεί μεγαλύτερη σημασία σε κατηγορίες δαπάνης που έχουν παραμεληθεί στο παρελθόν και έχουν σημαντική συμβολή στη βελτίωση της αποδοτικότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης, όπως για παράδειγμα η εκπαιδευτική εργαστηριακή υποδομή. Κατά συνέπεια προτείνεται η αύξηση των δαπανών για την παιδεία με παράλληλη φροντίδα για τη βελτίωση της αποδοτικότητάς τους.

✚ Στον κρίσιμο και καθοριστικό τομέα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα ποιοτικής αναβάθμισης των ιδρυμάτων, ώστε να εξυπηρετηθεί καλύτερα το δημόσιο συμφέρον, το οποίο στη προκειμένη περίπτωση σημαίνει ίσες ευκαιρίες και πρόσβαση στην «ευρεία-ολοκληρωμένη» γνώση που δίνει δυνατότητες ποικίλων και χρήσιμων εφαρμογών. Προϋπόθεση για την ποιοτική αναβάθμιση των ελληνικών ιδρυμάτων στα ευρωπαϊκά πρότυπα είναι, επίσης, πέραν της αναγκαίας σοβαρής αύξησης της χρηματοδότησης για την τριτοβάθμια εκπαίδευση και η ακαδημαϊκή αξιολόγηση των ιδρυμάτων. Για το λόγο αυτό κρίνεται αναγκαίος ο αποτελεσματικότερος προσανατολισμός των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης, της τεχνολογίας και της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας.

✚ Τέλος, κρίνεται αναγκαίο να περιοριστούν οι γραφειοκρατικές διαδικασίες που αποθαρρύνουν τους πολίτες και να εισαχθούν νέες φορολογικές ρυθμίσεις που ενισχύουν την συμμετοχή των ανέργων αλλά και εργαζομένων σε προγράμματα συνεχούς επιμόρφωσης.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ

ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ: ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ

Περίληψη¹

Τον Μάρτιο του 2000, οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεσμεύθηκαν να καταστήσουν ως το 2010 την Ε.Ε. «παγκοσμίως, ως την πλέον δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία βασισμένη στην γνώση, ικανή να επιτύχει αειφόρο οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και σεβασμό για το περιβάλλον». Η στρατηγική της Λισσαβόνας², όπως είναι πλέον γνωστή, αποτελείτο από σειρά εκτενών, αλλά και αλληλεξαρτώμενων μεταρρυθμίσεων. Σύμφωνα με την χρησιμοποιηθείσα επιχειρηματολογία, η αποτελεσματικότητα των ενεργειών οποιουδήποτε εκ των Κρατών-Μελών θα ενισχυόταν εάν και άλλα Κράτη-Μέλη ενεργούσαν προς την ίδια κατεύθυνση. Οι εξωτερικές εξελίξεις από το 2000 ως σήμερα δεν συνέβαλαν στην επίτευξη των εν λόγω στόχων, όμως τόσο η Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και τα Κράτη-Μέλη της, φέρουν σαφώς ευθύνη για την βραδύτητα της προόδου, επειδή απέτυχαν να λάβουν επαρκώς εσπευσμένα τα απαραίτητα μέτρα για την υλοποίηση της στρατηγικής αυτής. Η απογοητευτική αυτή απόδοση οφείλεται σε φόρτο υποχρεώσεων, κακό συντονισμό και αλληλοσυγκρουόμενες προτεραιότητες.

Παρ' όλα αυτά, βασικό ζήτημα αποτελεί η έλλειψη αποφασιστικών πολιτικών ενεργειών. Σήμερα, η στρατηγική της Λισσαβόνας επείγει ακόμα περισσότερο λόγω της ακόμη μεγαλύτερης υστέρησης του ρυθμού ανάπτυξης της Ευρώπης έναντι της Βορείου Αμερικής και της Ασίας, τη στιγμή μάλιστα που η Ευρώπη καλείται να αντεπεξέλθει στις συνδυασμένες προκλήσεις της χαμηλής πληθυσμιακής αύξησης και της γήρανσης του πληθυσμού. Ο χρόνος εξαντλείται και πολύ σύντομα δεν θα υπάρχει πλέον δυνατότητα εφησυχασμού.

Σε αυτό το πλαίσιο, για να επιτευχθούν οι στόχοι της Λισσαβόνας όσον αφορά στην ανάπτυξη και στην απασχόληση επιβάλλεται μαζική ενεργοποίηση. Αυτό σημαίνει περισσότερο έργο από πλευράς Ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και Κρατών-Μελών μέσω βελτιωμένης πολιτικής δέσμευσης, σημαίνει ευρύτερο και βαθύτερο ενδιαφέρον των Ευρωπαίων πολιτών και, σημαίνει τέλος,

¹ Υπουργείο Ανάπτυξης, Ειδική Γραμματεία για την Ανταγωνιστικότητα, «Στρατηγική της Λισσαβόνας, Στόχοι και πορεία επίτευξής τους», Αθήνα Ιανουάριος 2005.

² Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη Στρατηγική της Λισσαβόνας μπορούν να αναζητηθούν, μεταξύ άλλων, στις ιστοσελίδες του Υπουργείου Ανάπτυξης (www.ypan.gr) και του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (www.esaa.gr).

αναγνώριση του γεγονότος ότι η συνεργασία των χωρών της Ευρώπης ωφελεί συνολικά τους πολίτες τους. Καθένα από τα στοιχεία της στρατηγικής της Λισσαβόνας εξακολουθεί να είναι απαραίτητο για την επιτυχή έκβαση του συνολικού εγχειρήματος: η βελτιωμένη οικονομική ανάπτυξη και η αύξηση της απασχόλησης παρέχουν τα μέσα στήριξης της κοινωνικής συνοχής και της περιβαλλοντικής αειφορίας.

Με τη σειρά τους δε, η κοινωνική συνοχή και η περιβαλλοντική αειφορία δύνανται να συμβάλλουν σε μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης και απασχόλησης. Για να βελτιώσει η Ευρώπη τα επίπεδα διαβίωσης των πολιτών της, οφείλει να επιταχύνει την αύξηση του ρυθμού απασχόλησης και παραγωγικότητας μέσα από ένα ευρύ φάσμα μεταρρυθμιστικών πολιτικών, καθώς και ένα ευρύτερο μακροοικονομικό πλαίσιο, το οποίο θα υποστηρίζει όσο το δυνατόν περισσότερο την ανάπτυξη, την ζήτηση και την απασχόληση. Η υψηλότερη ανάπτυξη και οι θέσεις εργασίας δεν επιτυγχάνονται με μεμονωμένες ενέργειες. Αντίθετα, εάν εφαρμοστούν ταυτόχρονα μια σειρά αλληλένδετων πρωτοβουλιών και διαρθρωτικών αλλαγών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα έχουν ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση του δυναμικού που αδιαμφισβήτητα αυτή διαθέτει.

Για να επιτευχθεί αυτό απαιτείται επείγουσα ανάληψη δράσης στους εξής πέντε τομείς πολιτικής:

- **Κοινωνία της Γνώσης:** να καταστεί η Ευρώπη ελκυστικότερη για τους ερευνητές και τους επιστήμονες, να αναχθεί ο τομέας της Έρευνας και της Ανάπτυξης σε κορυφαία προτεραιότητα και να προαχθεί η χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ICTs)
- **Εσωτερική Αγορά:** να ολοκληρωθεί η εσωτερική αγορά στους τομείς της ελεύθερης διακίνησης αγαθών και κεφαλαίων και να αναληφθούν επείγοντως μέτρα με στόχο την δημιουργία ενιαίας αγοράς υπηρεσιών
- **Επιχειρησιακό Κλίμα:** να μειωθεί ο συνολικός φόρτος διοικητικών διατυπώσεων, να βελτιωθεί η ποιότητα της νομοθεσίας, να διευκολυνθεί η ταχεία έναρξη λειτουργίας νέων επιχειρήσεων και να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον, το οποίο θα ευνοεί και θα υποστηρίζει περισσότερο τις επιχειρήσεις
- **Αγορά Εργασίας:** να υλοποιηθούν γρήγορα οι συστάσεις της Ευρωπαϊκής Ομάδας Δράσης για την Απασχόληση, να αναπτυχθούν στρατηγικές δια βίου μάθησης για όλους και στρατηγικές διατήρησης ηλικιωμένων στον ενεργό πληθυσμό και τέλος να εδραιωθούν οι συνεργασίες με στόχο την ανάπτυξη και την απασχόληση

• **Περιβαλλοντική αειφορία:** να επεκταθούν οι οικολογικές καινοτομίες ώστε να καταλάβει η Ευρώπη θέση επικεφαλής στον τομέα της οικολογικής βιομηχανίας, να ακολουθούνται πολιτικές που οδηγούν σε μακροπρόθεσμες και αειφόρες βελτιώσεις της παραγωγικότητας μέσω της οικολογικής αποτελεσματικότητας.

«Τον Μάρτιο του 2000 λοιπόν, στην Εαρινή Σύνοδο της Λισσαβόνας, οι τότε 15 ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης συμφώνησαν, ότι η Ε.Ε. όφειλε να δεσμευτεί προς την κατεύθυνση της αύξησης των ποσοστών ανάπτυξης και απασχόλησης ούτως ώστε να υποστηριχθεί η κοινωνική συνοχή, αλλά και οι αρχές της αειφόρου ανάπτυξης για το περιβάλλον. Η οικονομία των ΗΠΑ, εκμεταλλευόμενη την άνοδο της λεγόμενης «νέας» οικονομίας της γνώσης καθώς και την ηγετική της θέση στον τομέα των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ICTs) είχε από πλευράς επιδόσεων αφήσει πίσω της όλες σχεδόν τις οικονομίες των μεμονωμένων Ευρωπαϊκών χωρών, πλην των πλέον δυναμικών εξ' αυτών. Η Ευρώπη, εφ' όσον επιθυμούσε να προστατεύσει το δικό της κοινωνικό μοντέλο, αλλά και να συνεχίσει να προσφέρει στους πολίτες της ευκαιρίες, θέσεις εργασίας και ποιότητα ζωής, όφειλε να ενεργήσει αποφασιστικά – εν όψει μάλιστα της διογκούμενης οικονομικής πρόκλησης από πλευράς Ασίας καθώς και των βραδύτερων ρυθμών αύξησης του Ευρωπαϊκού πληθυσμού.

Η Ε.Ε. υιοθέτησε «ένα στρατηγικό στόχο για την επόμενη δεκαετία: να καταστεί παγκοσμίως η πλέον δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία βασισμένη στην γνώση, ικανή να επιτύχει αειφόρο οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας, μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή και σεβασμό για το περιβάλλον». Σύμφωνα με την χρησιμοποιηθείσα επιχειρηματολογία, η αποτελεσματικότητα των ενεργειών οιαδήποτε εκ των Κρατών- Μελών θα ενισχυόταν εάν και άλλα Κράτη-Μέλη ενεργούσαν προς την ίδια κατεύθυνση. Όσο περισσότερο ανέπτυξε η Ε.Ε. συγχρόνως τις γνώσεις της και τις πρωτοβουλίες με στόχο το άνοιγμα των αγορών της, τόσο ισχυρότερη και ανταγωνιστικότερη θα καθίστατο η οικονομία κάθε χωριστού Κράτους-Μέλους της», (ΕΣΑΑ, 2004)³.

Η στρατηγική της Λισσαβόνας, όπως είναι πλέον γνωστή, αποτελείτο από σειρά εκτενών, παράλληλα όμως αλληλεξαρτώμενων και αυτοδύναμων μεταρρυθμίσεων. Η Ευρώπη πρέπει να εφαρμόσει τις δικές της καινοτομίες. Η ισχύς των κλάδων που παράγουν γνώση καθώς και η ικανότητά τους να διαχέουν τη γνώση σε όλο το φάσμα της οικονομίας θα διαδραματίσουν θεμελιώδη ρόλο στην

³ **Εθνικό Συμβούλιο Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ)**, «Ετήσια Έκθεση για την Ανταγωνιστικότητα 2003», Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, Ιανουάριος 2004. Η Έκθεση αυτή προετοιμάστηκε για λογαριασμό του Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης από την Επιτροπή Εμπειρογνομών του Συμβουλίου σε συνεργασία με τα Ινστιτούτα ΚΕΠΕ, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ και ΙΟΒΕ.

επιτυχία του εγχειρήματος ενώ ταυτοχρόνως αποτελούν κλειδί για την αύξηση της παραγωγικότητας ώστε να αντισταθμιστεί η μειούμενη πληθυσμιακή της αύξηση και να χρηματοδοτηθεί το Ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο. Η Λισσαβόνα πρέπει να γίνει αντιληπτή ως μέσο μετάβασης της Ευρωπαϊκής οικονομίας από τις δομές οι οποίες της επέτρεψαν να προσεγγίσει τους καλύτερους στον κόσμο, σε οικονομικές δομές που θα της επιτρέψουν να αναδειχθεί ως πρώτη οικονομική δύναμη.

«Το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της Λισσαβόνας επεχείρησε, από την αρχή κιόλας της εφαρμογής του, να συνδυάσει τον οικονομικό δυναμισμό - με στόχο την μεγέθυνση της ανάπτυξης και των ποσοστών απασχόλησης - με το πάγιο Ευρωπαϊκό ενδιαφέρον όσον αφορά στην κοινωνική συνοχή, τη δικαιοσύνη και την προστασία του περιβάλλοντος. Η Λισσαβόνα αποσκοπεί στην αύξηση των δαπανών για την έρευνα και ανάπτυξη, τόσο από τον ιδιωτικό, όσο και από τον δημόσιο τομέα, ως κεντρικό άξονα μιας συντονισμένης προσπάθειας με στόχο τη δημιουργία και διάχυση επιστημονικού, τεχνολογικού και πνευματικού κεφαλαίου.

Αποσκοπεί επίσης στην προαγωγή του εμπορίου και του ανταγωνισμού μέσω ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς και του ανοίγματος τομέων που παρέμεναν έως σήμερα προστατευμένοι και κλειστοί. Σκοπός της Λισσαβόνας είναι επίσης η διασφάλιση μεγαλύτερης ευελιξίας και προσαρμοστικότητας στην αγορά εργασίας μέσω της ανόδου του εκπαιδευτικού επιπέδου αλλά και του επιπέδου δεξιοτήτων, της εφαρμογής ενεργών πολιτικών αγοράς εργασίας και της ενθάρρυνσης των Ευρωπαϊκών καθεστώτων πρόνοιας ώστε αυτά να συνδράμουν στην ανάπτυξη της απασχόλησης και της παραγωγικότητας αντί να την παρακωλύουν», (Γραφείο Επίσημων Δημοσιεύσεων, Λουξεμβούργο Νοέμβριος 2004)⁴.

⁴ **Γραφείο Επίσημων Δημοσιεύσεων**, Έκθεση της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου προεδρευόμενης από τον Wim Kok, «Η αντιμετώπιση της πρόκλησης-Η στρατηγική της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση», Λουξεμβούργο, Νοέμβριος 2004. («Facing the challenge: The Lisbon strategy for growth and development» Report from a high Level Group chaired by Wim Kok («έκθεση Κοκ»), November 2004.) Στατιστικά και άλλα στοιχεία για την κατάσταση, τις προόδους αλλά και τις υστερήσεις της ελληνικής οικονομίας σε διεθνή σύγκριση υπάρχουν και συγκεντρώνονται από πολλούς διεθνείς και εσωτερικούς φορείς. Βλ. Ανάμεσα σε άλλα European Commission Delivering Lisbon: Reforms for the enlarged Union, Report from the Commission to the Spring European Council, 20 February 2004; World Economic Forum The Global Competitiveness Report 2004-5, Macmillan, London 2004 και The Global Competitiveness Report 2005-6, Macmillan, London 2005; IOBE : Η επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα (στο πλαίσιο του Global Entrepreneurship Monitor), Αθήνα, Οκτώβριος 2004; ΚΕΠΕ : Έκθεση για την ανταγωνιστικότητα έτους 2004, Αθήνα 2005. Απολύτως χρήσιμες είναι και ειδικότερες συνεισφορές της World Bank, OECD, UNCTAD (για τις ξένες επενδύσεις).

Για να διατηρήσει η Ευρώπη τον ανοικτό της χαρακτήρα και την κοινωνική της συνοχή, απαραίτητη θεωρήθηκε η επιτυχία στην δημιουργία της οικονομίας της γνώσης. Η Ευρώπη δεν επιθυμούσε να ανταγωνίζεται σε εσωτερικό επίπεδο ως οικονομική ένωση, και παράλληλα σε εξωτερικό επίπεδο αρχίζοντας μια κούρσα μείωσης των πραγματικών μισθών καθώς και των μη-μισθολογικών δαπανών, καθώς κάτι τέτοιο θα υπέσκαπτε τα συστήματα κοινωνικής συνοχής, εταιρικής σχέσης στον χώρο εργασίας και προστασίας του περιβάλλοντος των Κρατών-Μελών της. Όσο πιο ικανή αποδεικνυόταν η Ευρώπη να διατηρήσει τον χαρακτήρα μιας οικονομίας υψηλής παραγωγικότητας, υψηλής προστιθέμενης αξίας και υψηλών ποσοστών απασχόλησης, τόσο ευκολότερα θα μπορούσε να δημιουργήσει τον πλούτο και τις θέσεις εργασίας που θα της επέτρεπαν να τηρήσει την ζωτική της δέσμευση για άνοιγμα των αγορών της, αλλά και να προχωρήσει στην δημιουργία της κοινωνικής και περιβαλλοντικής Ευρώπης.

Η στρατηγική της Λισσαβόνας επικρίνεται ορισμένες φορές ως δημιούργημα της άκρατης αισιοδοξίας που επικρατούσε τα τελευταία έτη της δεκαετίας του '90 γύρω από επίκαιρη οικονομία της γνώσης και η οποία δεν λαμβάνει υπόψη την σημασία των παραδοσιακά ισχυρών Ευρωπαϊκών βιομηχανικών τομέων. Η κριτική αυτή είναι θεμιτή εάν θεωρήσουμε ότι η Λισσαβόνα αποδίδει χαμηλή σημασία στη βιομηχανία. Η διατήρηση μιας Ευρωπαϊκής ισχυρής βιομηχανικής και μεταποιητικής βάσης έχει ζωτική σημασία, καθώς αποτελεί κεντρικό συστατικό μιας ισορροπημένης προσέγγισης της οικονομικής ανάπτυξης. Πράγματι, η βιομηχανική ανάπτυξη και η παραγωγικότητα από την έλευση της βιομηχανικής εποχής ως σήμερα στηρίχθηκαν σε προόδους τόσο στην τεχνολογία, όσο και σε διάφορους άλλους τομείς και η ίδια η Λισσαβόνα στηρίζεται σε αυτή την πάγια αλήθεια. Ισχύει ωστόσο και το αντίστροφο: για την δημιουργία ισχυρής οικονομίας της γνώσης απαιτείται το δίχως άλλο ισχυρή βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας, η οποία θα κατασκευάζει προϊόντα που θα ενσωματώνουν τις πλέον πρόσφατες επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις.

Μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα κινδυνεύει η ίδια η βιωσιμότητα της κοινωνίας που οικοδόμησε η Ευρώπη. Οι Ευρωπαίοι έχουν επιλέξει τους τρόπους με τους οποίους επιθυμούν να εκφράσουν τις κοινές τους αξίες: δέσμευση ως προς την εφαρμογή του κοινωνικού συμβολαίου που παρέχει κάλυψη έναντι του κινδύνου ανεργίας, ασθενείας και γήρατος, ενώ παράλληλα προσφέρει ευκαιρίες σε όλους μέσω της εκπαίδευσης υψηλής ποιότητας, της δέσμευσης υπέρ των δημόσιων

θεσμών, του δημόσιου τομέα και του δημόσιου συμφέροντος καθώς και υπέρ μιας οικονομίας της αγοράς που λειτουργεί δίκαια και με σεβασμό προς το περιβάλλον.

Οι αξίες αυτές εκφράζονται μέσα από συστήματα κοινωνικής πρόνοιας, δημόσιους θεσμούς και νομοθεσία που κοστίζουν ακριβά σε έναν κόσμο όπου παραγωγικές δυνάμεις χαμηλού κόστους και υψηλής απόδοσης υψώνονται ως πρόκληση για την παλαιά τάξη πραγμάτων. Εάν η Ευρώπη δεν κατορθώσει να προσαρμοστεί, να εκσυγχρονίσει τα συστήματά της και να αυξήσει τους αναπτυξιακούς της ρυθμούς και τα ποσοστά απασχόλησης εγκαίρως, η στήριξη των επιλογών αυτών θα αποβεί αδύνατη. Με λίγα λόγια, η Ευρώπη οφείλει να ρίξει το βάρος των προσπαθειών της στην ανάπτυξη και την απασχόληση ώστε να επιτύχει τους φιλόδοξους στόχους της Λισσαβόνας.

Η στρατηγική της Λισσαβόνας ήταν και παραμένει για την Ευρώπη η καλύτερη δυνατή απάντηση στις πολλαπλές αυτές προκλήσεις. Αντιπροσωπεύει ένα πλαίσιο φιλοδοξιών και στόχων που καθορίζουν τη γενική κατεύθυνση των αναγκαίων εκείνων αλλαγών που θα στηρίξουν μια Ευρωπαϊκή οικονομία ουσιαστικά καινοτόμο, η οποία θα σπρώχνει πιο μακριά τα σύνορα της τεχνολογίας και θα παράγει την ανάπτυξη και τις θέσεις εργασίας που έχει ανάγκη η Ευρώπη.

Ανθρώπινο Δυναμικό

Η υψηλότερη ανάπτυξη και οι θέσεις εργασίας, τα οποία έχει τόσο μεγάλη ανάγκη η Ευρώπη δεν δύνανται να υλοποιηθούν με μία και μόνη μαγική κίνηση. Υπάρχει όμως μια σειρά αλληλένδετων πρωτοβουλιών και διαρθρωτικών αλλαγών οι οποίες, αν υλοποιηθούν ταυτόχρονα σε όλα τα Κράτη-Μέλη, θα ενισχυθούν σωρευτικά και μπορούν να παράσχουν το απαραίτητο εύρος, αλλά και την απαραίτητη ισχύ ώστε να απελευθερωθεί η αδιαμφισβήτητη δυναμική της Ευρωπαϊκής οικονομίας.

Κάθε στοιχείο της στρατηγικής της Λισσαβόνας συμβάλλει στην επιτυχία του συνολικού εγχειρήματος. Τα Κράτη-Μέλη ξεκινούν υποχρεωτικά από διαφορετικές θέσεις και αυτό απαιτεί ερμηνεία των στόχων της Λισσαβόνας με γνώμονα το εθνικό πλαίσιο και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζει το κάθε Κράτος-Μέλος ξεχωριστά, και όχι μια γενική υποχρέωση βελτίωσης όλων των οικονομικών δεικτών ανεξαρτήτως της θέσης κάθε Κράτους-Μέλους. Σε διαφορετική περίπτωση, η στρατηγική θα είναι ακατανόητη για τους πολίτες σε κάθε Κράτος-Μέλος. Παρ' όλα αυτά, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το κάθε Κράτος-Μέλος οφείλουν να σημειώσουν προόδους σε πέντε ευρείς τομείς προτεραιότητας ώστε να συμβάλουν τόσο στη διασφάλιση του οικονομικού δυναμισμού κάθε

Κράτους-Μέλους, όσο και στην ευρωστία της Ευρωπαϊκής οικονομίας συνολικά, από την οποία ωφελούνται όλα τα Κράτη-Μέλη.

Η υλοποίηση της κοινωνίας της γνώσης, η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και η προαγωγή του ανταγωνισμού, συμπεριλαμβανομένων των τομέων των υπηρεσιών και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, η εγκαθίδρυση ευνοϊκού κλίματος για τις συναλλαγές και τις επιχειρήσεις, η δημιουργία μιας ευπροσάρμοστης αγοράς εργασίας, ανοικτής προς όλους, και τέλος η δυναμική προώθηση οικονομικών στρατηγικών οι οποίες να είναι επωφελείς και για το περιβάλλον, αποτελούν, εφόσον συνδυαστούν, πηγές οικονομικής ανάπτυξης και υψηλότερης παραγωγικότητας.

Ορισμένα Κράτη-Μέλη είναι ενδεχομένως ήδη σε θέση να καυχηθούν επιτυχίες σε δύο ή ακόμα και τρεις εκ των προαναφερθέντων τομέων προτεραιότητας. Κανένα Κράτος-Μέλος, ωστόσο, δεν δύναται να υποστηρίξει ότι έχει επιτύχει και τους πέντε στόχους, απαραίτητη προϋπόθεση υλοποίησης των φιλοδοξιών της Λισσαβόνας, οι οποίες τελικά δεν σημαίνουν τίποτα περισσότερο από το να δοθούν στους Ευρωπαίους πολίτες οι ευκαιρίες, αλλά και η ποιότητα ζωής που επιθυμούν. Το ζητούμενο είναι να πεισθούν τόσο οι ηγεσίες όσο και το κοινό της Ευρώπης για τη σκοπιμότητα της Λισσαβόνας, να αναπτυχθούν σε κάθε Κράτος-Μέλος πολιτικές υποστηριζόμενες από το κατάλληλο πανευρωπαϊκό πλαίσιο προσαρμοσμένο στις συγκεκριμένες εθνικές συνθήκες και κατόπιν να αναληφθεί δράση με μεγαλύτερη αποφασιστικότητα από ό,τι μέχρι σήμερα.

Κοινωνία της Γνώσης

Στην στρατηγική της Λισσαβόνας ορίζονται ως ακολούθως οι εξής στόχοι:

Κοινωνία της πληροφορίας: χάραξη ρυθμιστικού πλαισίου στο τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ενθάρρυνση της διάχυσης των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, δημιουργία ευνοϊκών συνθηκών για το ηλεκτρονικό εμπόριο, υποστήριξη της θέσης της Ευρώπης ως επικεφαλής στις τεχνολογίες κινητής τηλεφωνίας

Έρευνα: δημιουργία Ευρωπαϊκού χώρου έρευνας και καινοτομίας, αύξηση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη ώστε να ανέλθουν στο 3% του ΑΕΠ, λήψη μέτρων ώστε να καταστεί η Ευρώπη πιο ελκυστική για το κορυφαίο της πνευματικό δυναμικό, προώθηση νέων τεχνολογιών

Εκπαίδευση και ανθρώπινο κεφάλαιο: μείωση κατά το ήμισυ του αριθμού των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο, προσαρμογή των εκπαιδευτικών και επιμορφωτικών συστημάτων

στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης, καλλιέργεια της δια βίου μάθησης για όλους, προαγωγή και διευκόλυνση της κινητικότητας.

Κοινωνία της Γνώσης: Για ποιους λόγους;

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας ορθώς αναγνώρισε ότι η μελλοντική οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης θα εξαρτηθεί από την ικανότητά της να δημιουργεί και να αναπτύσσει καινοτόμους τομείς υψηλής αξίας, βασισμένους στην έρευνα και ικανούς να ανταγωνιστούν με την «αφρόκρεμα» σε παγκόσμιο επίπεδο. Έχει απόλυτα τεκμηριωθεί ότι, όσο μεγαλύτερες οι δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη, τόσο μεγαλύτερη η συνακόλουθη αύξηση της παραγωγικότητας. Μία εκ των προϋποθέσεων οιασδήποτε βελτίωσης του ρυθμού αύξησης της παραγωγικότητας στην Ευρώπη είναι η αύξηση των δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη. Μελέτες καταδεικνύουν ότι, η αύξηση παραγωγικότητας της εργασίας απορρέει σε ποσοστό έως και 40%, από τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη, αλλά και ότι, ανάλογα με τον τρόπο με τον οποίο δαπανώνται τα χρήματα, διαπιστώνονται έντονες θετικές επιδράσεις και σε άλλους τομείς της οικονομίας.

Μία από τις πλέον απογοητευτικές πλευρές της στρατηγικής της Λισσαβόνας αποτελεί το γεγονός ότι, μέχρι σήμερα εξακολουθεί να είναι ελάχιστα κατανοητή η σημασία της έρευνας και ανάπτυξης, ενώ εξίσου ελάχιστη είναι και η σημειωθείσα πρόοδος. Η κοινωνία της γνώσης, ωστόσο, είναι έννοια ευρύτερη και δεν περιορίζεται σε αυξημένη προσπάθεια προς όφελος της έρευνας και της ανάπτυξης.

Καλύπτει κάθε πλευρά της σύγχρονης οικονομίας όπου η γνώση αποτελεί τον πυρήνα της προστιθέμενης αξίας – από την παραγωγή προϊόντων υψηλής τεχνολογίας και τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ως τις υπηρεσίες έντασης γνώσης και τους καθαρά δημιουργικούς επαγγελματικούς κλάδους, όπως τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η αρχιτεκτονική. Υπολογίζεται ότι στο μέλλον ποσοστό έως και 30% του ενεργού πληθυσμού θα απασχολείται άμεσα στην παραγωγή και διάχυση της γνώσης τόσο στους τομείς παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών, αλλά και στην χρηματοοικονομική, και στους δημιουργικούς επαγγελματικούς κλάδους. Ικανό ποσοστό του υπολοίπου ενεργού πληθυσμού θα πρέπει, για να εκμεταλλευθεί τις νέες τάσεις, να αποδειχθεί εξ ίσου εύστροφο και καταρτισμένο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Ευρώπη θα μπορέσει να χτίσει επί της ισχυρής δέσμευσής της υπέρ της ανάδειξης της κοινωνίας της γνώσης, ώστε να καταλάβει δυνητικά ηγετική θέση στην παγκόσμια οικονομία.

Δίδονται πλέον γενικότερα, από τις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, μεγάλες δυνατότητες για την καθιέρωση της δικτυακής οικονομίας και κοινωνίας, όσο και για μια εκ θεμελίων αναδιοργάνωση των επιχειρησιακών διαδικασιών. Καθιστούν κάθε βήμα της παραγωγής αξίας αποδοτικότερο. Η αξία δημιουργείται πλέον, όχι τόσο μέσα από μία απλή μετατροπή εισροών σε εκροές, αλλά περισσότερο χάρις στην συνολική επιστράτευση νέων δυνατοτήτων και δεξιοτήτων που παρέχουν οι τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών με στόχο την κάλυψη των εξατομικευμένων και πολυσύνθετων αναγκών των πελατών – στις συναλλαγές των επιχειρήσεων, τόσο με τους καταναλωτές, όσο και με τις άλλες επιχειρήσεις.

Οι επιτυχημένες εταιρείες καθίστανται πιο ευέλικτες, περισσότερο δικτυωμένες, περισσότερο πελατοστραφείς. Διανομή, χρηματοδότηση, μάρκετινγκ και εξυπηρέτηση παράγουν πλέον μεγαλύτερη αξία από την κατασκευή των ίδιων των προϊόντων – παρ' ό,τι και αυτή εξακολουθεί να διατηρεί την σημασία της. Η γνώση και οι δυνατότητες των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών διεισδύουν όχι μόνον στον παραγωγικό πυρήνα, αλλά σε όλους ανεξαιρέτως τους κρίκους της οικονομικής αλυσίδας. Παρ' όλα αυτά, ούτε η Ευρωπαϊκή κοινωνία της γνώσης γενικά, αλλά ούτε και ο Ευρωπαϊκός τομέας τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών είναι αρκετά ισχυροί ώστε να υλοποιήσουν το όραμα αυτό. Η Ευρώπη έπεται των ΗΠΑ σε αιτήσεις κατοχύρωσης ευρεσιτεχνιών, σε πλήθος επιστημόνων ερευνητών, σε παγκοσμίου φήμης πανεπιστημιακά ιδρύματα, σε αριθμό τιμηθέντων με βραβεία Νόμπελ ή σε πλήθος αναφορών σε επιστημονικές εργασίες. Δεν έχουμε μέχρι στιγμής εκμεταλλευθεί επαρκώς τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν ώστε να δημιουργήσουμε πρότυπα παγκοσμίου κύρους. Ο Ευρωπαϊκός τομέας τεχνολογιών πληροφορικής αντιπροσωπεύει 6% του Ευρωπαϊκού ΑΕΠ σε σύγκριση αντίστοιχα με 7,3% στις ΗΠΑ⁵, ενώ τα τελευταία έτη οι Ευρωπαϊκές επενδύσεις σε κεφαλαιακά αγαθά πληροφορικής τεχνολογίας υπολείπονται συστηματικά των αντίστοιχων των ΗΠΑ κατά 1,6% του ΑΕΠ περίπου⁶.

Η Ευρώπη διαθέτει εντοχώς και ορισμένα δυνατά σημεία: παράγει σχεδόν διπλάσιους αριθμούς επιστημόνων και μηχανικών απ' ό,τι οι ΗΠΑ. Σε μεμονωμένους δε τομείς όπως οι πολιτικές εφαρμογές της αεροδιαστημικής, η κινητή τηλεφωνία και ο ενεργειακός τομέας, η Ευρώπη υπερέχει.

⁵ **Olivier Blanchard**, «Το οικονομικό μέλλον της Ευρώπης», («The economic future of Europe»), Έκθεση Εργασίας 04-04, MIT.

⁶ Μεταξύ 1995 και 2001, οι επενδύσεις σε κεφαλαιακά προϊόντα πληροφορικής τεχνολογίας υπολείπονταν των αντίστοιχων των ΗΠΑ κατά 1,6%. **Francesco Daveri**, «Για ποιους λόγους αντιμετωπίζει προβλήματα παραγωγικότητας η Ε.Ε.», («Why is there a productivity problem in the EU?») – Κέντρο Μελετών Ευρωπαϊκών Πολιτικών.

Μεγάλο μέρος του τεχνολογικού πλεονεκτήματος των ΗΠΑ συσσωρεύεται στην άμυνα και σε συναφείς τομείς. Σήμερα, συνεπώς, απαιτείται παραδοχή της σημασίας της κοινωνίας της γνώσης για το μέλλον της Ευρώπης και αποφασιστικότητα όσον αφορά την οικοδόμησή της.

Προσέλκυση & συγκράτηση ερευνητών παγκοσμίου βεληνεκούς

Η Ευρώπη οφείλει να βελτιώσει ριζικά την έλξη που ασκεί στους ερευνητές καθώς υπερβολικά μεγάλο πλήθος νέων επιστημόνων εξακολουθεί να εγκαταλείπει την Ευρώπη μετά το πτυχίο για να εγκατασταθεί μεταξύ άλλων στις ΗΠΑ. Ελάχιστοι κορυφαίοι επιστήμονες από άλλα μέρη του κόσμου επιλέγουν να ζήσουν και να εργασθούν στην Ευρώπη. Η περαιτέρω ανάπτυξη ενός συστήματος αμοιβαίας αναγνώρισης των εθνικών διαδικασιών διασφάλισης ποιότητας και πιστοποίησης αποτελεί σημαντικό βήμα προς την σωστή κατεύθυνση. Με αυτό τον τρόπο θα περιορισθούν τα διοικητικού χαρακτήρα εμπόδια στην κινητικότητα, με τα οποία εξακολουθούν να έρχονται αντιμέτωποι εντός της Ε.Ε. οι Ευρωπαίοι επιστήμονες.

Τα εν λόγω εμπόδια αφορούν τόσο τα δικαιώματα κοινωνικής ασφάλισης, όσο και την αναγνώριση τίτλων και προσόντων. Πρέπει να καταβληθούν μεγαλύτερες προσπάθειες ώστε να διευκολυνθεί η είσοδος ερευνητών από τρίτες χώρες, με τις οικογένειές τους, στην Ε.Ε. μέσω απλουστευμένων διαδικασιών ταχείας έκδοσης άδειας παραμονής και άδειας εργασίας. Για να αυξηθεί η ελκυστικότητα της Ευρώπης πρέπει εξάλλου να τύχουν προσοχής και ορισμένα οικονομικής φύσης ζητήματα. Τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να επιλύσουν άμεσα το θέμα της χρηματοδότησης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Εάν η Ευρώπη επιθυμεί να προσελκύσει περισσότερους ερευνητές παγκοσμίου κύρους, οφείλει να διευθετήσει χωρίς καθυστέρηση τα θέματα βελτίωσης του ερευνητικού περιβάλλοντος στο οποίο εργάζονται, αλλά και της αμοιβής τους.

Η δημιουργική συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων, επιστημόνων και ερευνητών, αφ' ενός, και εμπορίου, αφ' ετέρου, η οποία προωθεί τις μεταφορές τεχνολογίας και καινοτομιών στηρίζεται αναπόφευκτα στην φυσική γεινίαση πανεπιστημίων και εταιρειών. Υφίσταται ήδη σωρεία ενδείξεων από όλο τον κόσμο ότι τα συγκροτήματα υψηλής τεχνολογίας οικοδομούνται επ' αυτής της συνεργασίας, αν και οι λεγόμενες «ιδεοπόλεις», όπως για παράδειγμα το Ελσίνκι, το Μόναχο και το Cambridge, είναι ακόμα πιο προωθημένη έκφραση της τάσης αυτής, καθώς διαθέτουν σειρά άλλων υποστηρικτικών παραγόντων – όπως προηγμένη υποδομή επικοινωνιών και μεταφορών, χρηματοοικονομικούς θεσμούς πρόθυμους να παρέχουν τα απαραίτητα κεφάλαια υψηλού κινδύνου σε

ερευνητές και ειδικούς στον τομέα της μεταφοράς τεχνολογίας, δημόσιους φορείς που στηρίζουν και διευκολύνουν τις δομές δικτύωσης που αποτελούν μοχλό δημιουργικής συνεργασίας – και ως εκ τούτου παρέχουν ελκυστικό περιβάλλον εργασίας στους εργαζόμενους στον τομέα της γνώσης. Οι λεγόμενες «ιδεοπόλεις» αναδύονται πλέον ως αστικά κέντρα στην καρδιά δυναμικών περιφερειών με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, στηριγμένων στην γνώση.

Ανάδειξη της Έρευνας & Ανάπτυξης σε κύρια προτεραιότητα

Είναι πλέον πλήρως τεκμηριωμένο ότι η ενίσχυση του τομέα έρευνας και ανάπτυξης αποτελεί ζωτικής σημασίας προαπαιτούμενο για να καταστεί η Ευρώπη πιο ανταγωνιστική. Εάν τα στοιχεία αυτά αγνοηθούν, θα υποπέσουμε σε θεμελιώδες στρατηγικό σφάλμα – παρ' όλα αυτά, παραμένει υπερβολικός ο αριθμός των Κρατών-Μελών που εξακολουθούν να ανησυχούν στα λόγια, ενώ θα έπρεπε να προσδώσουν χαρακτήρα κατεπείγοντος στις προσπάθειες που γίνονται. Μια σειρά διαρθρωτικών εμποδίων μείζονος χαρακτήρα εξακολουθεί να παρακωλύει την αύξηση των δαπανών, ιδιωτικών και δημόσιων, για έρευνα και ανάπτυξη.

Πρέπει να ενθαρρύνουμε την παροχή φορολογικών κινήτρων σε νεοσύστατες μικρομεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες επενδύουν στην έρευνα. Πρέπει, επίσης, να ενισχυθεί η κρατική υποστήριξη προς την έρευνα και την ανάπτυξη τόσο σε επίπεδο Ε.Ε., όσο και σε εθνικό επίπεδο, ιδιαίτερα σε τεχνολογίες-κλειδιά που αποτελούν κινητήρια δύναμη της οικονομικής ανάπτυξης με στόχο, αφ' ενός την ενίσχυση της επιστημονικής βάσης και, αφ' ετέρου, την μεγαλύτερη μόχλευση ιδιωτικών επενδύσεων στους τομείς έρευνας και ανάπτυξης.

Απαιτείται διευκόλυνση και ενθάρρυνση των συνεργασιών δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ως μέσο τόνωσης των επενδύσεων. Η Ευρωπαϊκή επιστημονική βάση πρέπει να ενισχυθεί μέσα από την δημιουργία Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Έρευνας, το οποίο θα είναι υπεύθυνο για θέματα χρηματοδότησης και συντονισμού της μακροπρόθεσμης βασικής έρευνας με αξιοκρατικά επιστημονικά κριτήρια. Παράλληλα, Κράτη-Μέλη και Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλουν να αναζητήσουν τρόπους εκμετάλλευσης των δημοσίων προμηθειών ως μέσου συγκρότησης ενός πρωτοποριακού πλαισίου αγοράς για νέα προϊόντα και υπηρεσίες, τα οποία έχουν προέλθει από τον τομέα της έρευνας και ενσωματώνουν ικανό αριθμό καινοτομιών. Τέλος πρέπει, τόσο σε εθνικό, όσο και σε κοινοτικό επίπεδο, να ενταθούν οι προσπάθειες όλων των ενδιαφερόμενων μερών με στόχο την προώθηση τεχνολογικών καινοτομιών στα πλαίσια πανευρωπαϊκών συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα.

Πλήρης εκμετάλλευση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, για να διασφαλίσει την μελλοντική της οικονομική ανάπτυξη, χρειάζεται μια ολοκληρωμένη, συνολική στρατηγική, η οποία θα στοχεύει σε προώθηση της ανάπτυξης του τομέα τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών καθώς και σε διάχυση της χρήσης των εν λόγω τεχνολογιών σε όλο το φάσμα της οικονομίας. Κορυφαία προτεραιότητα, από αυτή την άποψη, αποτελεί η υλοποίηση του σχεδίου δράσης για την ψηφιακή Ευρώπη (eEurope action plan), το οποίο καλεί να ληφθούν μέτρα προαγωγής του ηλεκτρονικού εμπορίου (e-commerce), της ψηφιακής διακυβέρνησης (e-government), καθώς και της ψηφιακής μάθησης (e-learning).

Πρέπει, εξάλλου να υπάρξει πλήρης εφαρμογή και αυστηρή επιβολή του ρυθμιστικού πλαισίου περί ψηφιακών τηλεπικοινωνιών που υιοθετήθηκε το 2002, ώστε να λειτουργήσει αποτελεσματικότερα ο ανταγωνισμός σε θέματα μείωσης των τιμών για τους καταναλωτές, αλλά και για τις επιχειρήσεις. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, απαιτείται στενότερη συνεργασία μεταξύ Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εθνικών αρχών ανταγωνισμού και εθνικών ρυθμιστικών φορέων.

Επίκεντρο της στρατηγικής πρέπει να αποτελέσει η αύξηση, μέχρι το 2010, κατά 50% της πρόσβασης σε ευρυζωνικές υπηρεσίες. Σε πολλά Κράτη-Μέλη η προσφορά αυτών των υπηρεσιών παραμένει αργή και εμβλωματική. Μεγαλύτερες προσπάθειες πρέπει να καταβληθούν με στόχο να μειωθούν οι τιμές πρόσβασης, να παρασχεθεί νέο περιεχόμενο ώστε να ενισχυθεί η ζήτηση και, τέλος, να επιταχυνθεί η κάλυψη με δίκτυα ευρείας ζώνης ιδιαιτέρως των περιοχών της υπαίθρου. Οι εν λόγω προσπάθειες δεν πρέπει να εστιασθούν αποκλειστικά και μόνον σε σταθερά δίκτυα ευρείας ζώνης, αλλά να συμπεριλάβουν και τα ασύρματα δίκτυα (3G και δορυφορικά). Τα τελευταία παρέχουν συμφέρουσα από πλευράς κόστους, υψηλής ταχύτητας πρόσβαση στο διαδίκτυο γεφυρώνοντας τις ασυμμετρίες πρόσβασης και συμβάλλοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, στους στόχους της κοινωνικής και περιφερειακής συνοχής.

Ανάπτυξη προτύπων

Επιπλέον, η Ευρώπη χρειάζεται ένα ρυθμιστικό πλαίσιο, το οποίο θα θέσει σε λειτουργία την υιοθέτηση προτύπων ικανών να προάγουν την ανάπτυξη και την διάχυση νέων τεχνολογιών εντός και εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αγορά εργασίας ανοικτή σε όλους: Για ποιους λόγους;

Αύξηση του αριθμού των απασχολουμένων

Τα υψηλά επίπεδα απασχόλησης έχουν θεμελιώδη σημασία αφ' ενός για την επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής συνοχής και, αφ' ετέρου, για την εξάλειψη της ένδειας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων αποτελεί τον καλύτερο τρόπο διαφύλαξης της κοινωνικής και χρηματοοικονομικής αειφορίας και περαιτέρω ανάπτυξης των Ευρωπαϊκών συστημάτων κοινωνικής πρόνοιας.

Ευκαιρίες προς εκμετάλλευση

Δημογραφική γήρανση και παγκοσμιοποίηση αναμένεται να έχουν βαθμιαία αυξανόμενες επιπτώσεις για την αειφορία του κοινωνικού μας μοντέλου, ειδικότερα δε επί των αγορών εργασίας. Για να επιτύχει η Ευρώπη – με άλλα λόγια, τα Κράτη-Μέλη της – ισχυρότερη και πιο αειφόρο ανάπτυξη, θα πρέπει να αντιμετωπίσει τις εν λόγω προκλήσεις. Η αύξηση των επιπέδων απασχόλησης προϋποθέτει δημιουργία εργαλείων και ευκαιριών, τα οποία θα παράσχουν σε άτομα και εταιρείες την δυνατότητα να εκμεταλλευτούν θετικά τις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Πολύ συχνά οι εκκλήσεις για περαιτέρω μεταρρυθμίσεις αντιμετωπίζονται ως διαφορετική διατύπωση του όρου ευελιξία, ο οποίος, με την σειρά του, εκλαμβάνεται ως μία διαφορετική διατύπωση της υποχώρησης των δικαιωμάτων και της προστασίας των εργαζομένων. Αυτό δεν ισχύει. Η Ομάδα Υψηλού Επιπέδου κατανοεί ότι ευελιξία σημαίνει ευκινησία, προσαρμοστικότητα και απασχολησιμότητα, κλειδί για τα οποία αποτελεί η ικανότητα των εργαζομένων να αποκτούν συνεχώς νέες δεξιότητες και να ανανεώνουν αυτές που διαθέτουν. Ευελιξία σημαίνει επίσης συνδυασμός ενεργών πολιτικών απασχόλησης, εκπαίδευση και κοινωνική υποστήριξη, ώστε οι εργαζόμενοι να είναι σε θέση να αλλάζουν θέσεις εργασίας με την μεγαλύτερη δυνατή ευκολία. Η μεταρρύθμιση ουδόλως αποτελεί συνώνυμο της απομάκρυνσης του κοινωνικού διαλόγου από την καρδιά της Ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, καθώς το στοιχείο αυτό διαδραματίζει ουσιαστικό ρόλο για την Ευρωπαϊκή παραγωγικότητα και ικανότητα προσαρμογής στις αλλαγές.

Η εφαρμογή σύγχρονων και αποτελεσματικών κοινωνικών πολιτικών συμβάλλει ουσιαστικά στην αειφόρο ανάπτυξη της Ευρώπης, η οποία έχει συνακόλουθα ουσιαστική σημασία για την χρηματοοικονομική βιωσιμότητα του Ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Οι πολιτικές κοινωνικής

επανεξέτασης δεν αποτελούν απλώς ζωτικό όπλο καταπολέμησης της ένδειας, αλλά ταυτόχρονα συμβάλλουν στην αύξηση της προσφοράς εργασίας. Η εφαρμογή μεταρρυθμίσεων με σκοπό την εξασφάλιση ασφαλών και βιώσιμων συνταξιοδοτικών συστημάτων πρέπει να στοχεύει στην παροχή των κατάλληλων κινήτρων, αφ' ενός στους εργαζόμενους ώστε να παραμένουν εν ενεργεία επί μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αφ' ετέρου στους εργοδότες, ώστε να προσλαμβάνουν και να κρατούν στο προσωπικό τους εργαζόμενους μεγαλύτερων ηλικιών. Από αυτή την άποψη, ρόλο κλειδί διαδραματίζουν τα συστήματα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, όχι μόνον από πλευράς καταπολέμησης των ασθενειών και του κινδύνου της ένδειας, αλλά και από πλευράς επίτευξης κοινωνικής συνοχής, παραγωγικού εργατικού δυναμικού, απασχόλησης και, κατά συνέπεια, οικονομικής ανάπτυξης.

Επένδυση σε εργατικό δυναμικό

Η Ευρωπαϊκή ανάπτυξη εξαρτάται επίσης από την αύξηση του ενταγμένου στην αγορά εργασίας αριθμού ατόμων, παρά την μείωση του ενεργού πληθυσμού λόγω γήρανσης. Η επίτευξη του στρατηγικού αυτού στόχου προϋποθέτει επένδυση από πλευράς Ευρώπης σε εργατικό δυναμικό υψηλής εξειδίκευσης, επανάληψη των δεσμεύσεων της σε θέματα μεταρρύθμισης της αγοράς εργασίας και, τέλος, προσαρμογή στις δημογραφικές αλλαγές. Τα τελευταία χρόνια, χάρη στις πολλές μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν σε πολλά Κράτη-Μέλη, οι αγορές εργασίας, αλλά και οι πολιτικές απασχόλησης της Ευρώπης παρουσιάζουν βελτιωμένη αποτελεσματικότητα και προσαρμοστικότητα. Η έντονη ανάπτυξη της απασχόλησης από τα μέσα της δεκαετίας του '90 έως το 2001, καθώς και η εμφανής ανθεκτικότητα των τελευταίων ετών στις οικονομικές υφέσεις αποτελούν ενθαρρυντικές ενδείξεις προόδου.

Το 2003 απασχολούνταν έξι εκατομμύρια άτομα περισσότερα, σε σύγκριση με τα προ οκταετίας στοιχεία, παρ' ό,τι η αύξηση αυτή αφορά την μερική απασχόληση και οφείλεται στον πολλαπλασιασμό θέσεων μερικής απασχόλησης και χαμηλής εξειδίκευσης. Ανεργία και μακροπρόθεσμη ανεργία περιορίστηκαν ουσιαστικά (κατά 30% και 40% αντίστοιχα). Τα εν λόγω ποσοστά δεν αρκούν σε καμία περίπτωση για την επίτευξη των στόχων της Λισσαβόνας, αλλά αποτελούν αξιόπιστες ενδείξεις αφ' ενός για την αναγκαιότητα, αφ' ετέρου για την αποδοτικότητα των μεταρρυθμίσεων. Η παροχή ευκαιριών απασχόλησης σε όλους απαιτεί περαιτέρω προσπάθειες προς την κατεύθυνση της αύξησης της γυναικείας συμμετοχής. Επιβάλλεται άρση των εναπομεινάντων φορολογικών αντικινήτρων, λήψη

αποφασιστικών μέτρων για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της διαφοράς αμοιβών λόγω φύλου, καθώς και αυστηρότερη επιβολή της νομοθεσίας κατά των διακρίσεων. Επιπλέον, η όσο το δυνατόν καλύτερη συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής απαιτεί εξασφάλιση διαθέσιμων, οικονομικά προσιτών και ποιοτικά αξιόπιστων υπηρεσιών παιδικής και γεροντικής μέριμνας.

Αύξηση της προσαρμοστικότητας εργαζομένων και επιχειρήσεων

Η βελτίωση της ικανότητας ανταπόκρισης των Ευρωπαϊκών οικονομιών όσον αφορά στην πρόβλεψη και στην απορρόφηση των αλλαγών, καθώς και η επίτευξη μεγαλύτερου βαθμού προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας εξυπηρετεί τα συμφέροντα ολόκληρης της κοινωνίας. Η δημιουργία νέων επιχειρήσεων και η επίδειξη μεγαλύτερης προσαρμοστικότητας εκ μέρους των εργαζομένων και των εταιρειών πρέπει να ενθαρρυνθεί, με ταυτόχρονη μεγιστοποίηση των διαδικασιών δημιουργίας θέσεων εργασίας.

Εξεύρεση ισορροπίας μεταξύ ευελιξίας και ασφάλειας

Η πρόκληση που οφείλει να αντιμετωπίσει η αγορά εργασίας συνίσταται στην εξεύρεση της ενδεδειγμένης ισορροπίας μεταξύ ευελιξίας και ασφάλειας. Η εξεύρεση της ισορροπίας αυτής αποτελεί κοινή ευθύνη εργαζομένων και εργοδοτών και αντίστοιχα κοινωνικών εταίρων και κυβερνήσεων. Οι εμπλεκόμενοι οφείλουν να συνεργασθούν ώστε να καταστήσουν εφικτή την διατήρηση της απασχόλησης, φροντίζοντας να παράσχουν στους εργαζόμενους τις σύγχρονες δεξιότητες που χρειάζονται και, ταυτόχρονα, δημιουργώντας δομές εντός των οποίων μπορούν να συνδυάσουν με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις εργασιακές και μη εργασιακές τους υποχρεώσεις. Έργο τους είναι να καλλιεργήσουν νέες μορφές ασφάλειας, μεταβαίνοντας από το αντιπαραγωγικό μοντέλο της εξασφάλισης θέσεων εργασίας δια βίου, σε ένα νέο υπόδειγμα, στόχος του οποίου θα είναι η ανάπτυξη της ικανότητας των ατόμων να παραμένουν στην αγορά εργασίας και να εξελίσσονται εντός αυτής.

Αποτελεσματικότερες επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο

Για να καταστεί η Ευρώπη ανταγωνιστική στο πλαίσιο της παγκόσμιας κοινωνίας της γνώσης, οφείλει να επενδύσει περισσότερο στο πλέον πολύτιμο περιουσιακό της στοιχείο και δη στους ανθρώπους της. Η παραγωγικότητα και η ανταγωνιστικότητα της Ευρωπαϊκής οικονομίας εξαρτώνται άμεσα από ένα

καλά εκπαιδευμένο, εξειδικευμένο και ευπροσάρμοστο εργατικό δυναμικό, το οποίο είναι σε θέση να ασπασθεί τις όποιες αλλαγές. Σήμερα ωστόσο, η Ευρώπη δεν δραστηριοποιείται επαρκώς ώστε να εξοπλίσει τους πολίτες της με τα εργαλεία που χρειάζονται για να προσαρμοσθούν σε μια εξελισσόμενη αγορά εργασίας : αυτό ισχύει τόσο για θέσεις υψηλής, όσο και για θέσεις χαμηλής εξειδίκευσης, και αντίστοιχα, τόσο για τον τομέα των προϊόντων, όσο και για τον τομέα των υπηρεσιών. Ομοίως ανεπαρκή είναι τα μέτρα προσέλκυσης και διατήρησης των καλύτερων επιστημόνων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η δια βίου μάθηση

Για να αποκτήσει η Ευρώπη το καλά εκπαιδευμένο, δημιουργικό και ευκίνητο εργατικό δυναμικό που χρειάζεται, πρέπει να βελτιωθούν τα συστήματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, έτσι ώστε να αποφοιτά επαρκής αριθμός νέων ατόμων, έχοντας τις δεξιότητες εκείνες που θα τους βοηθήσουν να απασχοληθούν σε δυναμικούς τομείς υψηλής αξίας και πρωτοποριακών δυνατοτήτων. Προς αυτή την κατεύθυνση, τα Κράτη-Μέλη οφείλουν να χαράξουν φιλόδοξες πολιτικές βελτίωσης των επιπέδων εκπαίδευσης, περιορίζοντας ειδικότερα στο ήμισυ τον αριθμό των ατόμων που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο στην Ευρώπη και παράλληλα παρέχοντας σε όλους πρόσβαση σε σχήματα δια βίου μάθησης – στα οποία πρέπει να ενθαρρυνθούν να συμμετάσχουν όλοι ανεξαιρέτως.

Οι δυνητικά καταστροφικές συνέπειες του γηράσκοντος πληθυσμού καθιστούν θεμελιώδους σημασίας την ενίσχυση της συμμετοχής των μεγαλύτερων ηλικιακά εργαζομένων στην αγορά εργασίας. Ως εκ τούτου, η δια βίου μάθηση δεν είναι πολυτέλεια αλλά αναγκαιότητα: για να μπορέσουν οι μεγαλύτεροι ηλικιακά εργαζόμενοι να παραμείνουν ενεργοί, θα πρέπει να αποκτήσουν τις δεξιότητες εκείνες που θα ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της κοινωνίας της γνώσης. Όλοι οι εμπλεκόμενοι –δημόσιοι φορείς, άτομα και επιχειρήσεις– οφείλουν να αναλάβουν το μερίδιο ευθύνης τους από πλευράς ανόδου του επιπέδου, αλλά και της αποτελεσματικότητας των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Απαιτούνται, επίσης, κίνητρα τόνωσης των επενδύσεων κατάρτισης, και εντός μεμονωμένων εταιρειών, και διατομεακά, με στόχο την υποστήριξη των εργαζομένων μέσω παροχής κατάλληλης πρόσβασης στην μάθηση.

Ο ρόλος-κλειδί των εργαζομένων μεγαλύτερων ηλικιών

«Τα Κράτη-Μέλη οφείλουν, με στόχο την εδραίωση της οικονομικής ανάπτυξης, να προσελκύσουν περισσότερα άτομα στην αγορά εργασίας και να φροντίσουν να τους ενσωματώσουν σε διατηρήσιμες θέσεις εργασίας. Από αυτή την άποψη, θεμελιώδη σημασία έχει η αύξηση της απασχόλησης μέσω ενεργών πολιτικών αγοράς εργασίας, αλλά και η αποτροπή, το κλείσιμο ή η μείωση των χαμηλόμισθών θέσεων-παγίδων μέσω κατάλληλων μεταρρυθμίσεων των συστημάτων φορολογίας και ασφαλιστικών εισφορών. Υπό το φως της επικείμενης μείωσης του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, οι εργαζόμενοι μεγαλύτερων ηλικιών κατέχουν θέση-κλειδί και πρέπει να βρεθούν στο επίκεντρο της προσοχής. Ο στόχος που αφορά στο ποσοστό απασχόλησης για εργαζόμενους 50 ετών και άνω (50% ως το 2010) δεν θα επιτευχθεί εάν δεν ληφθούν άμεσα μακρόπνοα μέτρα, ειδικότερα μέσω ανάπτυξης της δια βίου μάθησης και βελτίωσης των συνθηκών υγείας και εργασίας.

Πρέπει, εξ άλλου, να ενισχυθεί η κινητικότητα απ' άκρη σ' άκρη της Ένωσης ώστε να δοθεί στους εργαζόμενους η δυνατότητα να ωφεληθούν από νέες ευκαιρίες. Τέλος, η δημογραφική γήρανση κατά την διάρκεια των ετών και των δεκαετιών που θα ακολουθήσουν επιβάλλει εντατική ανάλυση και υιοθέτηση πολιτικών στραμμένων προς την εξεύρεση τρόπων και μέσων κάλυψης των μελλοντικών αναγκών της αγοράς εργασίας. Ακόμα και στην περίπτωση που το δυναμικό της αγοράς εργασίας τύχει πλήρους εκμετάλλευσης, θα απαιτηθεί επιλεκτική μετανάστευση από τρίτες χώρες για να αντιμετωπισθούν οι ελλείψεις της Ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας, αλλά και για να αντισταθμιστούν εν μέρει οι αρνητικές επιπτώσεις της λεγόμενης «διαρροής εγκεφάλων». Καλό θα ήταν, ως εκ τούτου, να προετοιμασθούν τα Κράτη-Μέλη έγκαιρα και ενδελεχώς για την απόφαση αυτή καθώς η εμπειρία μας διδάσκει ότι, η επιτυχής ένταξη μεταναστών και εθνικών μειονοτήτων στην κοινωνία και ειδικότερα στην αγορά εργασίας απαιτεί σημαντικές και επίμονες προσπάθειες», (Γραφείο Επίσημων Δημοσιεύσεων, Λουξεμβούργο Νοέμβριος 2004)⁷.

Άμεσος αντίκτυπος στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων

Αλλαγές, όπως για παράδειγμα το άνοιγμα των αγορών, ο εκσυγχρονισμός της κοινωνικής πολιτικής, των συνταξιοδοτικών συστημάτων και των συστημάτων ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, η

⁷ Γραφείο Επίσημων Δημοσιεύσεων, Έκθεση της Ομάδας Υψηλού Επιπέδου προεδρευόμενης από τον Wim Kok, «Η αντιμετώπιση της πρόκλησης-Η στρατηγική της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση», Λουξεμβούργο, Νοέμβριος 2004.

προώθηση της προσαρμοστικότητας της αγοράς εργασίας ή ακόμα και των εκπαιδευτικών συστημάτων έχουν άμεσο αντίκτυπο στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Πολλές από τις εν λόγω αλλαγές είναι θετικές παρά την αντίθετη κοινή γνώμη.

Η αύξηση του ανταγωνισμού ωφελεί, παραδείγματος χάριν, τους καταναλωτές, ομοίως, η βελτίωση των δομών φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων βελτιώνει την ζωή των ατόμων που έχουν αναλάβει να τους φροντίζουν και τα οποία είναι συνήθως γυναίκες, ενώ η πρόσβαση στην δια βίου μάθηση παρέχει στους εργαζόμενους ευκαιρίες κινητικότητας, προσωπικής βελτίωσης και μεγαλύτερων ευκαιριών. Παρ' όλα αυτά, μόνον εάν το πρόγραμμα γίνει αντιληπτό ως ένα συνολικό πακέτο, θα καταστούν τα συστατικά του στοιχεία ικανά να δράσουν αποτελεσματικά και να συμβάλουν σε γενικότερες βελτιώσεις. Σε διαφορετική περίπτωση, θα μειθούν κατά πολύ οι πιθανότητες μετάβασης σε έναν ενάρετο κύκλο βελτιωμένης αποδοτικότητας και εμπιστοσύνης.

Η αναγκαιότητα των μεταρρυθμίσεων πρέπει να καταστεί κατανοητή, ιδιαίτερα δε στους πολίτες, οι οποίοι δεν είναι βέβαιο ότι έχουν συνειδητοποιήσει την κλίμακα και τον επείγοντα χαρακτήρα της κατάστασης. Ο όρος «ανταγωνιστικότητα» δεν συνιστά απλώς ψυχρή αναφορά σε κάποιον, συχνά ακατάληπτο για τον απλό πολίτη, οικονομικό δείκτη, αλλά μάλλον τρόπο «διάγνωσης» της κατάστασης της οικονομικής υγείας ενός κράτους ή μιας περιφέρειας. Υπό τις παρούσες συνθήκες ο πολίτης πρέπει να λάβει το σαφές μήνυμα ότι εάν επιθυμούμε να διατηρήσουμε, αλλά και να βελτιώσουμε το κοινωνικό μας μοντέλο, οφείλουμε να προσαρμοστούμε: δεν είναι πολύ αργά για αλλαγές. Σε κάθε περίπτωση, η απραξία δεν αποτελεί βιώσιμη επιλογή. Η εμπλοκή και η ενεργή συμμετοχή των πολιτών στην διαδικασία προσφέρει επιπλέον δύο συνεπικουρούμενα πλεονεκτήματα: στην ουσία επιζητά λαϊκά ερείσματα τροφοδοτώντας την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των πολιτών, ενώ παράλληλα εκμεταλλεύεται την υποστήριξη αυτή ως μέσο άσκησης πίεσης στις κυβερνήσεις με στόχο την επιδίωξη των προαναφερθέντων στόχων.

**ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΠΙΤΕΥΓΜΑΤΩΝ
ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΨΕΩΝ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ
ΜΕ ΓΝΩΜΟΝΑ ΤΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ ΤΗΣ ΛΙΣΣΑΒΟΝΑΣ**

* Στους ακόλουθους πίνακες δίνεται μια συνοπτική εικόνα επιλεγμένων αποτελεσμάτων των κρατών μελών – επιτευγμάτων αλλά και ελλείψεων – με γνώμονα τους στόχους της Στρατηγικής της Λισσαβόνας. Άλλα στοιχεία βασίζονται στις κατά χώρα αξιολογήσεις που περιλαμβάνονται στις ακόλουθες εκθέσεις: έκθεση σχετικά με την εφαρμογή των γενικών προσανατολισμών της οικονομικής πολιτικής [COM(2004) 20] και τα σημειώματα των χωρών [SEC(2004) 44], έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της εσωτερικής αγοράς και κυρίως ο πίνακας αποτελεσμάτων [COM(2004) 22], έκθεση σχετικά με την εκπαίδευση και κατάρτιση 2010 [COM(2003) 685] και επισκόπηση της πολιτικής περιβάλλοντος [COM(2003) 745].

	ΒΕΛΓΙΟ	ΔΑΝΙΑ
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Σταθερή μείωση της ανεργίας: ΑΠχγΠ-χρόνος και μεγάλη (μολονότι μειωμένη) υλοποίηση ❖ Η μεγαλύτερη βελτίωση του μακροοικονομικού επιπέδου των νέων (1999-2003) ❖ Σημαντική αύξηση των δαπανών Σ&Α το 2001 και προσπάθεια για επίτευξη του στόχου του 3% ❖ Προποθέσεις για μείωση των διοικητικών δικαιωμάτων και ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Μεταρρυθμιστικά μέτρα, στα οποία περιλαμβάνεται η μείωση της φορολογίας, της απασχόη, για την αύξηση της απασχόητης εργασίας ❖ Το μεγαλύτερο συνολικό ποσοστό απασχόησης στην ΕΕ με 70%, το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόησης των γυναικών στην ΕΕ (όσο και 71%) και το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό απασχόητης των μεγαλύτερης ηλικίας εργαζομένων με 88% (οιολογία 2002) ❖ Το μικρότερο συνολικό έλλειμμα μεταφοράς στο εθνικό όλοο, το μεγαλύτερο ποσοστό μεταφοράς στο εθνικό όλοο για τις αόητες «Αποσπασμένα» (85%) και κυρία καθυστέρηση όλοο των δύο ετών στη μεταφορά αόητων ❖ 2^η μεγαλύτερη αύξηση των ακαθάριστων εγχωρίων δαπανών για Γ&Α το 2001
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Το μικρότερο ποσοστό απασχόησης στην ΕΕ για τα άτομα ηλικίας 55-64 ετών (79%) ➢ Η μεγαλύτερη αύξηση στο το όλοο του 2003 στο έλλειμμα μεταφοράς αόητων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό όλοο, με αποτέλεσμα το μεγαλύτερο έλλειμμα μεταφοράς (54 αόητες) ➢ Χαμηλό επίπεδο οικονομικού ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας ➢ Χαμηλό επίπεδο συμμετοχής στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Το υψηλότερο επίπεδο πόνων στην ΕΕ, με σημαντική αύξηση κατά την περίοο 2000-2002 ➢ Η προσωποθέτηση σημαντική για τα δημόσια οικονομικά σε κίνδυνο εξαιτίας του μεγέθους των κρατικών δαπανών ➢ Πενήντρες απόδοσεις όσον αφορά τους στόχους του Κόδο ➢ Απογοητευτικά στοιχεία για το μακροοικονομικό επίπεδο των νέων

	ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Αύξηση 2010 – εκτεταμένη αναδιάρθρωση του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης με έντονο αντίκτυπο στις αγοράς εργασίας και προϊόντων ❖ Διευρωπαϊκή κώδοος στην εφαρμογή των αοιόδοων του 2008 για την αγορά εργασίας και εκσυγχρονισμό του συστήματος παραγωγικής κλιμακωτής ❖ Μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση της επιχειρηματικότητας ❖ 1^η μεγαλύτερο ποσοστό στην ΕΕ όσον αφορά τις ακαθάριστες εγχωρίες δαπάνες για Γ&Α το 2001 ❖ Μειωθέν των καλύτερων δικαιωμάτων ως προς το όλοο του Κόδο και τους δείκτες απασχόησης των νέων 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Το μεγαλύτερο ποσοστό αόητων στην ΕΕ όσον αφορά την παραγωγικότητα της εργασίας (1999-2003) ❖ Μέτρα με στόχο την αύξηση των κινήτρων για εργασία και την αναστολή των δεξιοτήτων των ανερών, καθώς και σημαντική βελτίωση του μορφωτικού επιπέδο των νέων (1999-2003) ❖ 2^η καλύτερη θέση στις παραγωγικές επιδόσεις (1999-2002) με προποθέσεις για την προώθηση της χρήσης των ΤΠΕ και των δαπανών Γ&Α και της καινοτομίας, καθώς και προσπάθειες για απασχόηση του επιχειρηματικού περιβάλλοου
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Υπερβολικό έλλειμμα επί σειρά ετών, με απειλημένες αποκλίσεις στις δαπάνες σε σύγκριση με τα σχέδια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ➢ Απουσία γενικών μεταρρυθμίσεων του συνταξιοδοτικού συστήματος ➢ Μεγάλη δυσμενεια της αγοράς εργασίας και υψηλό ποσοστό ανεργίας ➢ Απογοητευτικά στοιχεία για το μορφωτικό επίπεδο των νέων ➢ 2^η μεγαλύτερο έλλειμμα στη μεταφορά αόητων της εσωτερικής αγοράς στο εθνικό όλοο (υπερέκπλιση του στόχου του 1,5%) 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Υψηλό χρέος που μειώνεται βραδέως, παρά τη μεγάλη αναμενόμενη μείωση του ΑΠχγΠ κατά τα τελευταία έτη ➢ 2^η μικρότερο ποσοστό απασχόησης των γυναικών στην ΕΕ και 2^η υψηλότερη μακροχρόνια ανεργία ➢ Ισοθεωρία στη σύγκριση των μεταρρυθμίσεων στα εσοίματα κοινωνικής ασφάλισης και συνταξιοδοτικής ➢ Δεν έχει διασφαλιστεί ακόμη ο οικονομικός ανταγωνισμός στον τομέα της ενέργειας ➢ Μεγάλο έλλειμμα μεταφοράς αόητων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό όλοο

ΙΣΠΑΝΙΑ		ΓΑΛΛΙΑ	
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Η μεγαλύτερη αύξηση στο κοινωνικό παραγόμενο, κατά το 1999 και η μεγαλύτερη μείωση στο κοινωνικό μακροχρόνιας ανεργίας (1999- 2002), ενώ ελήφθησαν και μέτρα για την αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών ❖ 2^ο μεγαλύτερο έλλειμμα στη μεταρρυθμίσεων των κοινωνικών ασφαριών στο εθνικό δίκαιο (σχετικό κώλυ από το στόχο του 1,5%) ❖ Θάλασσα του «Εξοπλισμού 2004-2005» - δίμηνη μέτρηση για την προώθηση και την ενίσχυση της κατάρτισης της αλιευτικής, με παράλληλη πρόθεση της πρότασης στο διάστημα για τους πολιτες και το ΜΔΜΠ. ❖ Ψήφισμα του νόμου της ΕΠΕ, και διακομίζονται ένα εκπαιδευτικό νομικό πλαίσιο για την ίδρυση μικρών επιχειρήσεων/ΜΜΕ 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Εφαρμογή ενισχυμένων μεταρρυθμίσεων στην αγορά των ασφαλίσεων ❖ Σημαντική αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας (1999-2002), αν και το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας ελκυστικά να είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ. ❖ Σημαντική μείωση των αποβίων των υπηρεσιών τριών κατά την περίοδο 1999-2002 ❖ Μορφωτικό επίπεδο των νέων σαφώς πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ ❖ Ανώτερα αποτελέσματα όσον αφορά τους στόχους του Κόσμου 	
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας στην ΕΕ με 11,3% το 2002, ποσοστό απασχόλησης των γυναικών κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ κατά 10 και αξίων εκπαιδευτικής μείωσης, το 2002 και ακατάλληλη χρήση συμβάσεων ορισμένου χρόνου που παρεμποδίζουν την κινητικότητα ➢ Δεν έχει προγραμματιστεί καμία νέα μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος για το άμεσο μέλλον ➢ Πτώση του δείκτη του μαρκετικού επιπέδου των νέων (1999-2003) ➢ Ο οικονομικός ανταγωνισμός στη λιανική δυναμική είναι ακόμη ανεπαρκής ➢ Μεταξύ των λιγχοτέρων αποτελεσμάτων ως προς το στόχο του Κόσμου και τους δείκτες εξομάλυνσης των βαρών 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Υπερβολικό έλλειμμα επί σειρά ετών, με επανειλημμένες αποκλίσεις στις δαπάνες σε σύγκριση με το σχέδιο των Συμφωνιών Σχληφίτητος. Δεν έχει διακομίζονται η μακροχρόνια βιωσιμότητα των οικονομικών του δημοσίου ➢ Οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, ενδεχόμενα να είναι ανεπαρκείς σε αυτό το στάδιο ➢ Το άνοιγμα των αγορών φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού παραμένει μικρό ➢ Το μεγαλύτερο έλλειμμα μεταρρυθμίσεων για την κοινωνική αγορά στο εθνικό δίκαιο, σε συνδυασμό με μειωμένες, περιπτώσεις παραβάσεων 	

ΓΡΑΝΑΝΙΑ		ΙΤΑΛΙΑ	
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Κοινωνική μακροχρόνιαση, μειωμένη, 5% ❖ Υψηλή και αυξανόμενη παραγωγικότητα εργασίας – σαφώς πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ ❖ Σημαντική αύξηση των κοινωνικών μακροχρόνιας ανεργίας (1999-2002) ❖ Αξιοσημείωτη άνοδος του μαρκετικού επιπέδου των νέων (1999-2003) ❖ Αύξηση του ανταγωνισμού στις υπηρεσίες και στα μέσα μαζικής μεταφοράς, καθώς και νέος κανόνας ανταγωνισμού για τις μικρές, ηλικιωμένες και φυσικού επιπέδου ❖ Η μεγαλύτερη μείωση από το Μάιο του 2003 όσον αφορά οδηγίες για την ασφαλιστική αγορά των ατόμων εκκρεμότητα η μεταφορά στο εθνικό δίκαιο (32 οδηγίες) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Η μεγαλύτερη αύξηση από τα χρηματικών εισοδημάτων (1999-2002) ❖ Το φιλοπρόσωπο του 2003 προαναγγέλλει μακροχρόνια σχέδιο μεταρρύθμισης των ασφαλίσεων ❖ Ελήφθησαν μέτρα για την αύξηση της ευελιξίας της αγοράς εργασίας ❖ Τεκμηρίωση η μεταρρύθμιση του συστήματος πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ακαδημαϊκής αγοράς και μαρκετικού επιπέδου των νέων (1999-2003) ❖ Μείωση των μεταρρυθμίσεων στο εθνικό δίκαιο για θέματα κοινωνικής αγοράς, και μεταξύ των τριών καλύτερων στη μεταφορά οδηγίων «Απασχόλησης» 	
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Μεταξύ των λιγχοτέρων επιδόσεων στην ΕΕ ως προς το στόχο του Κόσμου και τους δείκτες εξομάλυνσης των βαρών ➢ Η μεγαλύτερη αύξηση των αποβίων των τριών κατά την περίοδο 1999-2002 ➢ Κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ στις ασφαλιστικές, εργάσιμες, δαπάνες για Ε&Α ➢ Η μεγαλύτερη απόδοση στις επιχειρηματικές επενδύσεις (1999-2002) 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Το χαμηλότερο ποσοστό συνολικής απασχόλησης (55,5%) και απασχόληση των γυναικών (42%) στην ΕΕ, με το μεγαλύτερο ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας (5,2%) ➢ Σημαντική πτώση της παραγωγικότητας της εργασίας κατά την περίοδο 1999-2003 ➢ Εκκρεμεί ακόμη η επίτευξη μακροχρόνιας δημοσιονομικής εφάρμοξης, ενώ είναι αβέβαιη η μακροχρόνια βιωσιμότητα των οικονομικών του δημοσίου ➢ Βραδύς ρυθμός εκκλιση του τομέα των υπηρεσιών και των αγορών ενέργειας ➢ Μείωση, αριθμώ, ασφαλιστικών εξομάλυνσης, ταυτοποίηση, ταυτοποίηση, των κανόνων για την ασφαλιστική αγορά και μεγάλο έλλειμμα μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο όσον αφορά τις οδηγίες για την ασφαλιστική αγορά 	

	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	ΚΑΤΩ ΧΩΡΕΣ
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Πι μεγαλύτερη αν και φθίνουσα σχετικά παραγωγικότητα εργατοώρα στην ΕΕ ❖ Πολύ χαμηλή μακροχρόνια ανεργία ❖ Πι καλύτερη επίδοση στην ΠΠ όσον αφορά το στόχο του Κόσο και τους δείκτες επιμερισμού των βαρών ❖ Η μεγαλύτερη αύξηση στην αμειψίωση των επιδότησεων στο διαδίκτυο το 2002 ❖ Αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες για την ενδυνάμωση της επιχειρηματικότητας 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Κατεβλήθηκαν ουσιαστικές προσπάθειες για την εξυγίανση και τη βελτιστοποίηση των οικονομικών του δημοσίου κατά την κρίσιμη περίοδο της σοβαρής οικονομικής επιβράδυνσης ❖ Πολύ χαμηλή μακροχρόνια ανεργία ❖ Ίδιωμα για την επίτευξη της αυτεξαρτησίας αγοράς ενέργειας, στα οποία περιλαμβάνεται και η φυσική εξοικονόμηση καυσίμων ❖ Δοθηκαν αυξημένες αρμοδιότητες στην ελληνική αρχή ανταγωνισμού προκειμένου να επιτύχει την επίτευξη του σκοπού αυτής της εντολής ❖ Στον ορθό δρόμο για την εκκλιση των στόχων του Κόσο
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ 3^η χειρότερη επίδοση στην ΕΕ ως προς το μορφωτικό επίπεδο των νέων, με το επίπεδο των αποτελεσμάτων σε πτώση (1999-2003) ➢ Πολύ χαμηλό ποσοστό καταχώρησης των ενοικιαζόμενων 55-64 ετών, ενώ δεν έχει θεσπιστεί κανένα συγκεκριμένο μέτρο σχετικάς πολιτικής ➢ Καθυστέρησης στη μεταρρύθμιση του δικαίου περί υπαγωγισμού ➢ Μεγάλο έλλειμμα μεταφοράς οδηγίων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό δίκαιο και ο μεγαλύτερος αριθμός καθυστερήσεων άνω των 2 ετών 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Τεχνητή μισαγωγή στην αγορά ενέργειας και στην ενέργεια διεξοφείτομένη εν μέρει στις αποδόσεις ανταγωνιστικότητας αλλά και στην έλλειψη ανταγωνισμού σε ορισμένους κλάδους και στην κάμψη της εξοικονόμησης στη μεταποιητική βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας ➢ Η διαφορά των αποδόσεων μεταξύ των δύο φύλων στον κλάδο και το δημόσιο τομέα πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ ➢ Πτώση των ακαθάριστων εγχώριων προϊόντων για Γ&Α το 2001 ➢ 2^η μεγαλύτερη αύξηση του ελλείμματος οδηγίων για την εσωτερική αγορά από το Ισπία του 2003

	ΑΥΣΤΡΙΑ	ΠΟΡΤΟΥΓΑΛΙΑ
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Τηχρήθηκε εκτεταμένη μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος του δημοσίου ❖ Πολύ χαμηλή μακροχρόνια ανεργία ❖ Μορφωτικό επίπεδο των νέων σχετικά πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ στο 85% (1999-2003) ❖ Απλοποίηση του κανονιστικού πλαισίου για τις ΜΜΕ και τις νεοσύστατες επιχειρήσεις ❖ Σημαντική μείωση του ελλείμματος μεταφοράς οδηγίων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό δίκαιο 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Υλοποίηση δράσεων για την προώθηση της χρήσης ΠΠ, των δικασίων Ε&Α και της καινοτομίας ❖ Σημαντική άνοδος του μορφωτικού επιπέδου των νέων (1999-2003) ❖ Σημαντική μείωση του ελλείμματος μεταφοράς οδηγίων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό δίκαιο, χωρίς καμία καθυστέρηση που να υπερβεί τα δύο έτη ❖ Το πρόγραμμα «Qualife» σιμπερε χρηματική υποστήριξη σε μικρά και πολύ μικρά επιχειρήσεις
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ στις ακαθάριστες εγχώριες δαπάνες για Γ&Α ➢ Το ποσοστό καταχώρησης των αιτήσεων μεγαλύτερης ηλικίας σταθερά κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ ➢ Το ελληνικό μεταφοράς οδηγίων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό δίκαιο υπερημιση μεγάλο ➢ Πενιχρά αποτελέσματα ως προς το στόχο του Κόσο και τους δείκτες επιμερισμού των βαρών ➢ Σημαντική πτώση των επιχειρηματικών επενδύσεων (1999-2002) 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Υπερβολικό έλλειμμα, με αμφισβητημένη βιωσιμότητα των οικονομικών του δημοσίου εξαιτίας των προγραμματισμένων δαπανών για τις συντάξεις ➢ Πενιχρά αποτελέσματα στην απασχόηση (εν και προσβάτως αναλήφθηκαν πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της ποιότητας στην εκπαίδευση) με το μεγαλύτερο αποσπαστικό πάχος των εγκαταλειπών προωρα το σχολείο στην ΕΕ (διαφορά του μέσου όρου της ΠΠ) ➢ Δεν έχει ακόμη θεσμοθετήσει ο ουσιαστικός ανταγωνισμός στην αγορά ηλεκτρισμού και οι τιμές του φυσικού αερίου και του ηλεκτρικού ρεύματος είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ ➢ Πενιχρά αποτελέσματα ως προς το στόχο του Κόσο και τους δείκτες επιμερισμού των βαρών

	ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Κατέχει κυρίαρχη θέση όσον αφορά τη μεταβολή στην οικονομία της γνώσης ❖ Θεσπίστικαν μεταρρυθμιστικά μέτρα για την στήριξη της απασχόλησης και την απόληψη του κοινωνικού κεφαλαίου, ενώ ο στόχος για το ποσοστό απασχόλησης των εργαζομένων ηλικίας 55-64 ετών μπορεί να επιτευχθεί ❖ Το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο των νέων στην ΕΕ (1999-2003) ❖ Κάτω από το στόχο του 1,5% στο έλλειμμα μεταφοράς οδηγίων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό δίκαιο και καμία καθυστέρηση έναντι των 2 ετών για την μεταφορά οδηγίας ❖ Λυγικά καλά αποτελέσματα ως προς τους στόχους του Κιότο 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Το μεγαλύτερο όφελος και η μεγαλύτερη σύζηση των ακαθάριστων εγχώριων δαπανών για Ε&Α το 2001 ❖ Ελήφθησαν μέτρα για τη διατήρηση των εργαζομένων μεγαλύτερης ηλικίας στην αγορά εργασίας και για την απόληψη της συμμετοχής των νέων στο εργατικό δυναμικό ❖ Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ για τους εργαζομένους ηλικίας 55-64 ετών και το 2^ο υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης των γυναικών (1999-2002) ❖ Κατέχει κυρίαρχη θέση όσον αφορά τη μετάβαση στην οικονομία της γνώσης ❖ Καλά αποτελέσματα ως προς το στόχο του Κιότο και τους δείκτες επιμερισμού των βαρών
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Από τις υψηλότερες τιμές στην ΕΕ, με αύξηση στα επίπεδα των τιμών (1999-2002) ➢ Περιορισμένος ανταγωνισμός στις μη εμπορευσιμες υπηρεσίες ➢ Έυκολη μεγάλη διαρθρωτική ανεργία ➢ 3^η χειρότερη θέση και με πτωχική τάση στις επιχειρηματικές επενδύσεις (1999-2002) 	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Από τις υψηλότερες τιμές στην ΕΕ, αν και τα επίπεδα των τιμών έχουν σημειώσει κάμψη (1999-2002) ➢ Το χαμηλότερο και με πτωχική τάση επίπεδο επιχειρηματικών επενδύσεων στην ΕΕ (1999-2002) ➢ Από τη ανταγωνιστικότητα ορισμένες κλάσεις, κυρίως στις υπηρεσίες, του δημόσιου τομέα

ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	
Επιτεύγματα	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Χαμηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας με άνοδο του μορφωτικού επιπέδου των νέων (1999-2003) ❖ Βελτιωμένη ποιότητα στις δαπάνες του δημοσίου (για εκπαίδευση και μεταφορές) όπου περιλαμβάνεται μεταρρυθμιστική πρωτοβουλία για την τόνωση της κατάρτισης και των βασικών δεξιοτήτων ❖ Καλά αποτελέσματα ως προς το στόχο του Κιότο και τους δείκτες επιμερισμού των βαρών ❖ Κάτω από το στόχο του 1,5% στο έλλειμμα μεταφοράς οδηγίων για την εσωτερική αγορά στο εθνικό δίκαιο ❖ Επέκταση της έκπτωσης φόρου για επενδύσεις Ε&Α στις μεγάλες επιχειρήσεις και προσδιορισμός τομέων προτεραιότητας για αύξηση της παραγωγικότητας
Ελλείψεις	<ul style="list-style-type: none"> ➢ Απογοητευτικά επίπεδα παραγωγικότητας της εργασίας, παρά την πρόσφατη αύξηση (1999-2003). ➢ Διογκούμενο δημοσιονομικό έλλειμμα ➢ Καθυστέρηση στο άνοιγμα των ταχυδρομικών αγορών στον ανταγωνισμό ➢ Απογοητευτικό επίπεδο ακαθάριστων εγχώριων δαπανών για Ε&Α το 2001 και το 2^ο χαμηλότερο επίπεδο επιχειρηματικών επενδύσεων στην ΕΕ (1999-2002)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ IV¹

¹ Τα στοιχεία του Παραρτήματος IV έχουν ως επί το πλείστον αντληθεί από την εξής πηγή : **Ζωγλοπίτη Βασιλική**, Πτυχιούχος του Τμήματος Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, Διπλωματική Εργασία με Θέμα «Εκτίμηση Συναρτήσεων Παραγωγής για τους κλάδους της Ελληνικής Οικονομίας 1988-1998», Ε.Μ.Π., Αθήνα 2004.

ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΩΝ MANKIW, ROMER και WEIL**Γενικά**

Η ποσότητα του αποθέματος του ανθρώπινου κεφαλαίου έχει σαφώς θετικές επιδράσεις στην οικονομική μεγέθυνση μιας χώρας και ως εκ τούτου, μπορεί να είναι ο αποφασιστικός παράγοντας της διαφοροποίησης των ρυθμών μεγέθυνσης μεταξύ των χωρών και των μελλοντικών προοπτικών τους για σύγκλιση. Ένα βασικό ζήτημα είναι με ποιο τρόπο ο συντελεστής ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί να ενταχθεί σε ένα μαθηματικό υπόδειγμα οικονομικής μεγέθυνσης, για να εξακριβωθεί και εμπειρικά το μέγεθος της επίδρασης του στο ρυθμό μεγέθυνσης.

Μία από τις πιο γνωστές προσπάθειες ένταξης του ανθρώπινου κεφαλαίου ως ενδογενούς μεταβλητής ενός μαθηματικού υποδείγματος μεγέθυνσης είναι αυτή των *Mankiw, Romer και Weil, (1992)*². Το υπόδειγμα αυτό είναι μια διεύρυνση του υποδείγματος Solow, αφού στηρίζεται στις ίδιες βασικές υποθέσεις. Η πιο σημαντική διαφορά είναι η ένταξη του ανθρώπινου κεφαλαίου ως ενδογενούς μεταβλητής του υποδείγματος.

Η μελέτη λοιπόν αυτή εξετάζει εάν το οικονομικό υπόδειγμα του Solow³ είναι σύμφωνο με τη διεθνή ποικιλομορφία των βιοτικών επιπέδων. Αποδεικνύει ότι ένα ενισχυμένο (με ορισμένες επιπροσθήσεις) μοντέλο του Solow, το οποίο περιλαμβάνει την επισώρευση ανθρώπινου καθώς και φυσικού κεφαλαίου, προσφέρει μια εξαιρετική περιγραφή των υπερεθνικών δεδομένων. Εξετάζει επίσης τα επαγωγικά συμπεράσματα του μοντέλου Solow για τη σύγκλιση των βιοτικών επιπέδων, εάν δηλαδή οι φτωχές χώρες τείνουν να αναπτύσσονται γρηγορότερα από ότι οι εύπορες. Οι αποδείξεις καταδεικνύουν ότι, διατηρώντας σταθερό το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού και της επισώρευσης κεφαλαίου, οι χώρες συγκλίνουν περίπου με τον ρυθμό που προβλέπει το ενισχυμένο μοντέλο Solow.

Το 1956, ο Robert Solow πρότεινε να αρχίσουμε τη μελέτη της οικονομικής ανάπτυξης εξετάζοντας ένα νεοκλασικό πρότυπο παραγωγικής λειτουργίας με μειωμένη απόδοση επί του κεφαλαίου. Ο Solow παρουσίασε απλές προβλέψεις με τη δυνατότητα δοκιμής, σχετικά με το πώς οι μεταβλητές «ρυθμός αποταμίευσης» και «ρυθμός ανάπτυξης του πληθυσμού» επηρεάζουν το

² **Mankiw N.G., Romer D. και Weil D.**, «A Contribution to the Empirics of Economic Growth», Quarterly Journal of Economics, Volume 107, Issue 2, May 1992.

³ **Solow R.M.**, «A contribution to the theory of economic growth», Quarterly Journal of Economics, 1956.

επίπεδο του εισοδήματος κατά τη διάρκεια της «σταθερής κατάστασης». Ο υψηλός ρυθμός αποταμίευσης αντιστοιχεί στην ευπορότερη χώρα, ενώ ο υψηλότερος ρυθμός ανάπτυξης του πληθυσμού στη φτωχότερη χώρα.

Η μελέτη αυτή ισχυρίζεται ότι οι προβλέψεις του μοντέλου Solow, εκ πρώτης προσέγγισης, συμφωνούν με τα στοιχεία. Το εισόδημα, καθώς και η παραλλαγή στο κατά κεφαλή εισόδημα ανά χώρα εξηγούνται μόνο από τις δύο αυτές μεταβλητές. Ωστόσο, παρόλο που το μοντέλο του Solow προβλέπει σωστά την κατεύθυνση της επιρροής των δύο μεταβλητών, δεν προβλέπει σωστά τα μεγέθη, καθώς αυτά προβάλλουν πολύ μεγάλα. Και αυτό διότι δεν περιλαμβάνει την επισώρευση ανθρώπινου κεφαλαίου, και, ως εκ τούτου, προκαταλαμβάνει τους υπολογιζόμενους συντελεστές της αποταμίευσης και της αύξησης του πληθυσμού. Όταν το ανωτέρω περιλαμβάνεται, η επισώρευση φυσικού κεφαλαίου και η αύξηση του πληθυσμού έχουν μεγαλύτερη επίδραση στο εισόδημα.

Το μοντέλο του Solow θεωρεί το ρυθμό αποταμίευσης, την αύξηση του πληθυσμού και την τεχνολογική πρόοδο ως εξωγενείς παράγοντες. Υπάρχουν δύο εισαγόμενα στοιχεία, το κεφάλαιο και η εργασία που αμείβονται με τα οριακά τους προϊόντα. Θεωρεί επίσης ότι επενδύεται ένα σταθερό κλάσμα του παραγόμενου προϊόντος. Η αναλογία κεφαλαίου σε σταθερή κατάσταση και εργασίας σχετίζεται θετικά με το ρυθμό αποταμίευσης και αρνητικά με το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού. Οι κυριότερες προβλέψεις του μοντέλου αφορούν στην επίδραση της αποταμίευσης και της αύξησης του πληθυσμού στο πραγματικό ονομαστικό εισόδημα. Επειδή θεωρεί ότι οι συντελεστές παραγωγής αμείβονται με τα οριακά προϊόντα τους, δεν προβλέπει μόνο τα σύμβολα αλλά και τα μεγέθη των συντελεστών επί της αποταμίευσης και της αύξησης του πληθυσμού. Το βασικό ερώτημα είναι εάν τα στοιχεία στηρίζουν τις προβλέψεις του μοντέλου του Solow σχετικά με τους καθοριστικούς παράγοντες των βιοτικών επιπέδων.

Ο Ρόλος του Ανθρώπινου Κεφαλαίου: Η Γενική Μορφή

Η ανάπτυξη του υποδείγματος αυτού λοιπόν στηρίζεται στην υπόθεση ότι το απόθεμα ανθρώπινου κεφαλαίου εξαρτάται από το ποσοστό του εισοδήματος που αποταμιεύεται και επενδύεται για το σκοπό αυτό.

Με άλλα λόγια, η υπόθεση που γίνεται είναι ότι:

(α) ένα μέρος των αποταμιεύσεων προορίζεται για επενδύσεις που αυξάνουν το φυσικό κεφάλαιο και

(β) το υπόλοιπο για επενδύσεις που αυξάνουν το απόθεμα του ανθρώπινου κεφαλαίου (π.χ. δαπάνες για εκπαιδευτικούς σκοπούς).

Η αποταμίευση – επένδυση που πραγματοποιείται για καθέναν από τους σκοπούς αυτούς ορίζεται από το επίπεδο του εισοδήματος (Y), τη ροπή για αποταμίευση σε φυσικό κεφάλαιο (s_K) και τη ροπή για αποταμίευση σε ανθρώπινο κεφάλαιο (s_H). Έτσι, το ποσό της επένδυσης σε φυσικό κεφάλαιο είναι ίσο με $s_K Y$ και της επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο είναι ίσο με $s_H Y$. Συγκεκριμένα, το υπόδειγμα που προτείνεται και η ανάπτυξή του έχουν ως ακολούθως: Η συνάρτηση παραγωγής έχει την παρακάτω μορφή

$$Y_t = K_t^a H_t^b (A_t L_t)^{1-a-b} \quad (1)$$

όπου K_t , H_t , A_t , και L_t η διαχρονική μεταβολή του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου, του αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου, της τεχνολογίας και του εργατικού δυναμικού. Επιπλέον, γίνεται η υπόθεση ότι $a > 0$, $b > 0$ και $a + b < 1$, που σημαίνει ότι επικρατούν φθίνουσες αποδόσεις. Αν η σχέση (1) διαιρεθεί με το AL , μπορεί να έχουμε τις μεταβλητές της συνάρτησης παραγωγής εκφρασμένες σε κατά κεφαλήν μονάδες αποτελεσματικής εργασίας. Δηλαδή,

$$\frac{Y}{AL} = \left(\frac{K}{AL} \right)^a \left(\frac{H}{AL} \right)^b \quad (2)$$

Επομένως, αν οριστούν το $y = Y/AL$, το $k = K/AL$ και το $h = H/AL$, τότε η συνάρτηση παραγωγής παίρνει τη μορφή

$$y_t = k_t^a h_t^b \quad (3)$$

Το μακροχρόνιο επίπεδο ισορροπίας επιτυγχάνεται όταν ο ρυθμός μεταβολής του κατά κεφαλήν αποτελεσματικής εργασίας εισοδήματος (y) μηδενιστεί. Από τη συνάρτηση παραγωγής (3) συνάγεται ότι ο ρυθμός μεταβολής του (y) εξαρτάται από το ρυθμό μεταβολής του κατά κεφαλήν αποτελεσματικής εργασίας φυσικού κεφαλαίου (g_K) και του κατά κεφαλήν αποτελεσματικής εργασίας ανθρώπινου κεφαλαίου (g_H), σύμφωνα με τη σχέση:

$$g_y = \alpha g_k + \beta g_h \quad (4)$$

Άρα για να μηδενιστεί ο ρυθμός μεταβολής του (y), θα πρέπει να εκτιμηθεί κάτω από ποιες συνθήκες μηδενίζονται ταυτόχρονα οι ρυθμοί μεταβολής του κατά κεφαλήν αποτελεσματικής εργασίας φυσικού κεφαλαίου (g_k) και του κατά κεφαλήν αποτελεσματικής εργασίας ανθρώπινου κεφαλαίου (g_h). Αλλά $k=K/AL$ και $h=H/AL$, επομένως για να προσδιοριστεί η μεταβολή του (k) και του (h) θα πρέπει να ελεγχθεί από πού επηρεάζονται οι μεταβολές του φυσικού κεφαλαίου (K), του ανθρώπινου κεφαλαίου H , της τεχνολογίας A και του εργατικού δυναμικού L .

Οι Υποθέσεις

Σύμφωνα με τις υποθέσεις του υποδείγματος, οι μεταβολές του εργατικού δυναμικού (L), και της τεχνολογίας (A) καθορίζονται εξωγενώς. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός και η διαχρονική αύξηση του εργατικού δυναμικού εξαρτώνται από τη φυσική αύξηση του πληθυσμού (n), και η τεχνολογία βελτιώνεται ετησίως σταθερά με ένα ρυθμό ίσο με (τ). Δηλαδή, για εργατικό δυναμικό ισχύουν οι σχέσεις

$$L_{(t)} = L_{(0)} e^{nt} \quad \text{και άρα:} \quad g_L = \frac{1}{L} \frac{dL}{dt} = n \quad \text{ή} \quad \frac{dL}{dt} = nL \quad (5)$$

και για την τεχνολογία οι σχέσεις

$$A_{(t)} = A_{(0)} e^{\tau t} \quad \text{και άρα:} \quad g_A = \frac{1}{A} \frac{dA}{dt} = \tau \quad \text{ή} \quad \frac{dA}{dt} = \tau A \quad (6)$$

Αντίθετα, η μεταβολή του αποθέματος φυσικού κεφαλαίου και του αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου καθορίζεται ενδογενώς και εξαρτάται, όπως ορίστηκε και προηγουμένως, από τη μεταβολή του εισοδήματος. Συγκεκριμένα, η ετήσια μεταβολή του φυσικού κεφαλαίου προσδιορίζεται από τις ετήσιες επενδύσεις (I_K) οι οποίες είναι ίσες με τις αποταμιεύσεις που διατίθενται για το σκοπό αυτό ($s_K Y$), μείον τη φθορά του εγκατεστημένου κεφαλαίου (δK). Δηλαδή:

$$\frac{dK}{dt} = I_K - dK = s_K Y - dK \quad (7)$$

Με την ίδια λογική, η ετήσια μεταβολή του αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου (H) εξαρτάται από το ποσό των επενδύσεων (I_H) που πραγματοποιούνται για το σκοπό αυτό, και οι οποίες με τη σειρά τους είναι ίσες με την ποσότητα των αποταμιεύσεων ($s_H Y$).

Εδώ δεν τίθεται θέμα φθοράς κεφαλαίου.

$$\frac{dH}{dt} = I_H = s_H Y \quad (8)$$

Όπως εύκολα προκύπτει (βλέπε Mankiw, Romer and Weil, 1992), η εξίσωση που ορίζει το μακροχρόνιο επίπεδο ισορροπίας του κατά κεφαλή εισοδήματος είναι η ακόλουθη :

$$\ln\left(\frac{Y}{L}\right)_{(t)} = \ln A_{(0)} + t + \frac{a}{1-a-b} \ln(s_k) + \frac{b}{1-a-b} \ln(s_H) - \frac{a+b}{1-a-b} \ln(n+t+d) \quad (9)$$

Η σχέση αυτή δίνει μία ερμηνεία γιατί ορισμένες οικονομικές μονάδες (π.χ. οικονομικοί κλάδοι ή ακόμα και χώρες) είναι πλουσιότερες από άλλες. Συγκεκριμένα, από την εξίσωση αυτή διαπιστώνεται ότι π.χ. ένας κλάδος είναι πλουσιότερος εφόσον έχει υψηλότερο αρχικό $A_{(0)}$, το οποίο εκφράζει όχι μόνο καλύτερη τεχνολογία που βελτιώνει την παραγωγικότητα της εργασίας, αλλά και το απόθεμα των παραγωγικών πόρων, κ.τ.λ. Επιπλέον, πλουσιότερος είναι ο κλάδος που διαθέτει μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός του για τη δημιουργία αποθέματος φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου και έχει μικρό ρυθμό αύξησης του πληθυσμού.

Σχολιασμός Υποδείγματος Mankiw, Romer και Weil

Οι οικονομολόγοι έχουν τονίσει προ πολλού τη σημασία του ανθρώπινου κεφαλαίου για τη διαδικασία της ανάπτυξης. Λαμβάνοντας κανείς υπόψη το ανθρώπινο κεφάλαιο μπορεί ενδεχομένως να αλλάξει ή το θεωρητικό μοντέλο ή την εμπειρική ανάλυση της οικονομικής ανάπτυξης. Σε θεωρητικό επίπεδο, ο Lucas (1998), για παράδειγμα, υποθέτει ότι, παρόλο που

υπάρχουν μειωμένες απολαβές από την επισώρευση φυσικού κεφαλαίου όταν το ανθρώπινο κεφάλαιο διατηρείται σταθερό, οι απολαβές σε όλο το κεφάλαιο (ανθρώπινο και φυσικό) που μπορεί να αναπαραχθεί, είναι σταθερές. Σε εμπειρικό επίπεδο, η ύπαρξη ανθρώπινου κεφαλαίου μπορεί να αλλάξει την ανάλυση των διαφορών που σημειώνονται ανά οικονομική μονάδα (χώρα, κλάδο δραστηριότητας, κ.τ.λ.).

Προκειμένου να εφαρμόσουμε στην πράξη το μοντέλο, επικεντρώνουμε την προσοχή μας στην επένδυση ανθρώπινου κεφαλαίου στον τομέα της εκπαίδευσης, αδιαφορώντας επομένως για την επένδυση στην υγεία μεταξύ άλλων. Παρά την έμφαση αυτή, η αποτίμηση του ανθρώπινου κεφαλαίου παρουσιάζει μεγάλες πρακτικές δυσκολίες. Το πιο σημαντικό είναι ότι ένα μεγάλο μέρος της επένδυσης στην εκπαίδευση παίρνει τη μορφή προηγμένων αποδοχών εργασίας από μέρους των σπουδαζόντων. Το πρόβλημα αυτό είναι δύσκολο να υπερκερασθεί καθώς οι προηγηθείσες αποδοχές ποικίλλουν ανάλογα με το επίπεδο επένδυσης ανθρώπινου κεφαλαίου.

Επιπλέον σημειώνονται έκδηλες δαπάνες στην εκπαίδευση από μέρους της κυβέρνησης και της οικογένειας, οι οποίες δεν διευκολύνουν την εκτίμηση των δαπανών στην εκπαίδευση. Δεν πρόκειται να αποφέρουν δημιουργικό ανθρώπινο κεφάλαιο όλες οι δαπάνες στον τομέα της εκπαίδευσης. Η φιλοσοφία, η θρησκεία και η λογοτεχνία, για παράδειγμα, που αποσκοπούν εν μέρει στην εξάσκηση του νου, μπορούν επίσης να αποτελούν μια μορφή κατανάλωσης. Χρησιμοποιούμε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα για το ρυθμό επισώρευσης ανθρώπινου κεφαλαίου που υπολογίζει σχετικά το ποσοστό πληθυσμού που είναι σε εργάσιμη ηλικία και φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συμπεραίνουμε ότι η πρόσθεση του ανθρώπινου στο μοντέλο Solow ελαχιστοποιεί τις ανησυχητικές ανωμαλίες, τους υψηλούς συντελεστές επένδυσης και αύξησης του πληθυσμού.

Τα τελευταία χρόνια οι οικονομολόγοι που μελετούν την ανάπτυξη στρέφονται ολοένα και περισσότερο στα μοντέλα ενδογενούς ανάπτυξης. Τα μοντέλα αυτά χαρακτηρίζονται από την υπόθεση των μη-μειωμένων απολαβών, προερχόμενων από το σύνολο των παραγόντων που μπορούν να αναπαραχθούν. Ένα μεταξύ των συμπερασμάτων αυτής της υπόθεσης είναι ότι οι χώρες που αποταμιεύουν περισσότερο αναπτύσσονται απεριόριστα γρηγορότερα και ότι δεν χρειάζεται οι χώρες να συγκλίνουν όσον αφορά στο κατά κεφαλήν εισόδημα, ακόμη και αν έχουν τις ίδιες προτιμήσεις και την ίδια τεχνολογία. Οι υπέρμαχοι των μοντέλων αυτών τα παρουσιάζουν

ως εναλλακτικές του μοντέλου Solow και τα παρακινούν βάσει μιας ισχυριζόμενης εμπειρικής αποτυχίας του μοντέλου Solow να εξηγήσει τις διαφορές μεταξύ των χωρών.

Από τις παραπάνω εκτιμήσεις είναι φανερό ότι η εισαγωγή του ανθρώπινου κεφαλαίου ως συντελεστή παραγωγής στο διευρυμένο υπόδειγμα του Solow βελτίωσε προς τη σωστή κατεύθυνση τις προβλέψεις του υποδείγματος.

Με δεδομένη τη συνάρτηση παραγωγής

$$y_t = k_t^a h_t^b$$

ο ρυθμός μεγέθυνσης του (y) προσδιορίζεται από τους ρυθμούς μεταβολής του (k) και του (h) σύμφωνα με τη σχέση:

$$g_y = \alpha g_k + \beta g_h$$

Για μακροχρόνια ισορροπία του (y) θα πρέπει ο ρυθμός μεταβολής του να είναι μηδέν, πράγμα που μπορεί να συμβεί, δεδομένου ότι $\alpha > 0$ και $\beta > 0$, μόνο όταν μηδενιστούν και οι ρυθμοί του κατά κεφαλήν αποτελεσματικής εργασίας φυσικού κεφαλαίου (g_k) και του κατά κεφαλή αποτελεσματικής εργασίας ανθρώπινου κεφαλαίου (g_h). Δεδομένου ότι η λογαριθμική μορφή του $k = K/AL$ είναι $\ln k = \ln K - (\ln A + \ln L)$,

η παράγωγος ως προς το χρόνο έχει ως εξής:

$$\frac{1}{k} \frac{dk}{dt} = \frac{1}{K} \frac{dK}{dt} - \left(\frac{1}{L} \frac{dL}{dt} - \frac{1}{A} \frac{dA}{dt} \right)$$

κι επομένως

$$\frac{dk}{dt} = \frac{1}{AL} \frac{dK}{dt} - \frac{K}{AL} \left(\frac{1}{L} \frac{dL}{dt} - \frac{1}{A} \frac{dA}{dt} \right)$$

Αντικαθιστώντας από τις προηγούμενες σχέσεις τις αντίστοιχες μεταβλητές στην παραπάνω εξίσωση καταλήγουμε στη σχέση

$$\frac{dk}{dt} = \frac{Y}{AL} s_K - \frac{K}{AL} (n + t + d)$$

κι αφού $Y/AL = y$ και $K/AL = k$, διαπιστώνεται ότι

$$\frac{dk}{dt} = s_K y - (n + t + d)k \quad \text{ή} \quad \gamma_k = \frac{1}{k} \frac{dk}{dt} = \frac{s_K y}{k} - (n + t + d)$$

Αλλά για μακροχρόνια ισορροπία του (y) θα πρέπει $g_k = 0$, άρα θα πρέπει να ισχύει η εξίσωση:

$$s_K y - (n + t + d)k = 0 \quad \text{ή}$$

$$s_K k^a h^b - (n + t + d)k = 0 \quad (10)$$

Με ανάλογο τρόπο αποδεικνύεται ότι ο ρυθμός μεταβολής του αποθέματος ανθρώπινου κεφαλαίου προσδιορίζεται από την παρακάτω σχέση

$$\frac{dh}{dt} = s_H Y - (n + t + d)h \quad \text{ή} \quad \gamma_h = \frac{1}{h} \frac{dh}{dt} = \frac{s_H Y}{h} - (n + t + d)$$

κι επομένως για μακροχρόνια ισορροπία θα πρέπει να ισχύσει η ισότητα $g_h = 0$,

δηλαδή

$$s_H Y - (n + t + d)h = 0 \quad \text{ή}$$

$$s_H k^a h^b - (n + t + d)h = 0$$

Δεδομένου ότι ο ρυθμός μεταβολής του πληθυσμού (n) και της τεχνολογίας (t) είναι παράμετροι ορισμένες εξωγενώς, λύνοντας τις δυο παραπάνω εξισώσεις ως προς $(n + t + d)$ συνάγεται ότι για μακροχρόνια ισορροπία όπου $g_k = 0$ και $g_h = 0$, η σχέση μεταξύ (k) και (h) καθορίζεται από την εξίσωση

$$\frac{k}{h} = \frac{s_K}{s_H} \quad (11)$$

κι ανακατατάσσοντας την αμέσως προηγούμενη σχέση , έτσι ώστε

$$\frac{s_H}{h} = \frac{s_K}{k}$$

και πολλαπλασιάζοντας με (Y) καταλήγουμε στη σχέση:

$$\frac{s_H Y}{H} = \frac{s_K Y}{K}$$

Σύμφωνα με αυτή τη σχέση για μακροχρόνια ισορροπία, όπου $g_y = 0$, θα πρέπει ο λόγος των αποταμιεύσεων- επενδύσεων για τη δημιουργία ανθρωπίνου κεφαλαίου προς το απόθεμα του ανθρωπίνου κεφαλαίου να είναι ίσος με το λόγο των αποταμιεύσεων-επενδύσεων σε φυσικό κεφάλαιο προς το απόθεμα του φυσικού κεφαλαίου.

Το επίπεδο του k^* και του h^* στο οποίο η οικονομία βρίσκεται σε μακροχρόνια ισορροπία μπορεί να εκτιμηθεί από τη λύση του συστήματος των εξισώσεων ως προς k , και του συστήματος των εξισώσεων (39) και (40), δηλαδή :

$$k^* = \left(\frac{s_K^{1-b} \cdot s_H^b}{n+t+d} \right)^{\frac{1}{(1-a-b)}}$$

$$h^* = \left(\frac{s_K^a \cdot s_H^{1-a}}{n+t+d} \right)^{\frac{1}{(1-a-b)}}$$

Αντικαθιστώντας το k^* και το h^* από τις παραπάνω σχέσεις στη συνάρτηση παραγωγής $y_t = k_t^a h_t^b$, προσδιορίζεται και το μακροχρόνιο επίπεδο ισορροπίας στο οποίο τείνει το κατά κεφαλήν εισόδημα ανά μονάδα αποτελεσματικής εργασίας (y^*) ή ανά εργάτη (Y/L) αφού $y^* A = (Y/L)^*$.
Δηλαδή,

$$y_t^* = \left(\frac{s_K^a \cdot s_H^b}{(n+t+d)^{a+b}} \right)^{\frac{1}{(1-a-b)}}$$

$$\eta \left(\frac{Y}{L} \right)_t^* = A_t \left(\frac{s_K^a \cdot s_H^b}{(n+t+d)^{a+b}} \right)^{\frac{1}{1-a-b}}$$

Λογαριθμίζοντας λοιπόν, την τελευταία σχέση καταλήγουμε στην τελική μορφή της εξίσωσης που θα εκτιμηθεί :

$$\ln \left(\frac{Y}{L} \right)_{(t)} = \ln A_{(0)} + tt + \frac{a}{1-a-b} \ln(s_K) + \frac{b}{1-a-b} \ln(s_H) - \frac{a+b}{1-a-b} \ln(n+t+d)$$

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι το εργατικό δυναμικό ως συντελεστής παραγωγής μπορεί να επιδρά αυξητικά στην παραγωγή είτε με την ποσοτική αύξησή του είτε με την ποιοτική βελτίωσή του. Σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα και οι δυο αυτές διαστάσεις του εργατικού δυναμικού καθορίζονται εξωγενώς. Η ποσοτική αύξηση προσδιορίζεται από την αύξηση του πληθυσμού και η ποιοτική βελτίωση των ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού καθορίζεται από την εξωγενώς προσδιοριζόμενη πρόοδο της τεχνολογίας και γενικά της γνώσης. Η υπόθεση για τον εξωγενή χαρακτήρα της τεχνολογικής προόδου σημαίνει ότι οι τεχνικές καινοτομίες και γνώσεις παράγονται και ενσωματώνονται στα άτομα χωρίς κόστος και είναι διαθέσιμες σε όλους.

Επειδή οι δεξιότητες των εργατών που αποκτώνται μέσα από δαπάνες για καλύτερη εκπαίδευση έχουν μόνιμο χαρακτήρα, δηλαδή δεν εξαφανίζονται κατά τη διάρκεια της χρήσης τους, αλλά είναι διαθέσιμες όποτε το απαιτούν οι περιστάσεις, όπως και οποιαδήποτε άλλη επένδυση σε πάγια στοιχεία, αναφέρονται ως επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Για πολλούς οι επενδύσεις αυτού του είδους είναι εξίσου σοβαρές για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας, αν όχι σοβαρότερες από τις επενδύσεις σε φυσικό κεφάλαιο. Δίνοντας ως ορισμό του ανθρωπίνου κεφαλαίου τις γνώσεις, τις δεξιότητες και άλλες ενσωματωμένες στα άτομα ιδιότητες οι οποίες σχετίζονται με την οικονομική δράση, θα μπορούσαμε να πούμε ότι με την έννοια αυτή ανθρωπίνo κεφάλαιο δε νοείται απλώς και μόνο το επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά και το ευρύ φάσμα δεξιοτήτων που μπορεί να βάλει ένα άτομο σε παραγωγική χρήση.

Γενικά, οι δεξιότητες που αυξάνουν το απόθεμα του ανθρωπίνου κεφαλαίου είναι όλες εκείνες που βελτιώνουν την ποιότητα του εργατικού δυναμικού και μπορούν να προαχθούν μέσα από την εκπαίδευση, την κατάρτιση στο χώρο εργασίας, την καλύτερη υγειονομική περίθαλψη, τη

συνεργασία με άλλους εργάτες που διαθέτουν περισσότερο ανθρώπινο κεφάλαιο ή από άλλες επιρροές που αυξάνουν την παραγωγικότητα της εργασίας χωρίς να χρειάζεται επιπρόσθετο φυσικό κεφάλαιο.

Πρέπει επίσης να τονιστεί ότι, τελικώς, η επιχείρηση είναι εκείνη που αποφασίζει για το κατάλληλο για εκείνη τεχνολογικό επίπεδο, ανάλογα με τους στόχους της και το επίπεδο δεξιοτήτων των ανθρώπινων πόρων της επιχείρησης που απαιτούνται για τη χρήση της τεχνολογίας. Μία επιχείρηση είναι δυνατό να μην χρειάζεται την τελευταία λέξη της τεχνολογίας για να λειτουργεί αποδοτικά, αλλά εάν αυτό που της λείπει είναι το υψηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων για τη λειτουργία της νέας τεχνολογίας, αυτό μπορεί να το επιτύχει είτε με την εκπαίδευση του προσωπικού της, είτε με την πρόσληψη υπαλλήλων που έχουν ήδη τις αναγκαίες δεξιότητες. Εάν βέβαια μερικοί εργαζόμενοι δεν είναι σε θέση να επανεκπαιδευτούν για να εξοικειωθούν με τη νέα τεχνολογία, είναι πιθανό να αποτελέσουν θύματα του προηγμένου τεχνολογικού περιβάλλοντος.

Η απόκτηση γνώσης και παιδείας από τους εργαζομένους είναι σημαντική, τόσο για τις ξεχωριστές οικονομικές μονάδες, όσο και για την οικονομία (και την κοινωνία) συνολικά. Σε επιχειρησιακό επίπεδο, ή σε μικροοικονομικούς όρους, η απόφαση επένδυσης στη γνώση και το ανθρώπινο κεφάλαιο οδηγεί σε αυξημένη αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα των εργαζομένων και των επιχειρήσεων και, συνήθως, σε υψηλότερες αμοιβές μακροχρόνια.

Για ολόκληρη την οικονομία (και την κοινωνία), ή αλλιώς σε μακροοικονομικούς όρους, η γνώση και η παιδεία επηρεάζει το ρυθμό ανάπτυξης με τρόπο που δεν γνωρίζουν επακριβώς οι οικονομολόγοι, παρότι τα νεότερα οικονομικά υποδείγματα, τα οποία βασίζονται σε κλασικές εργασίες μεγάλων οικονομολόγων του παρελθόντος, έχουν αρχίσει να δίνουν κάποιες πρώτες απαντήσεις. Σε γενικές γραμμές, η εκπαίδευση και η επαγγελματική κατάρτιση βελτιώνουν την ποιότητα της εργασίας, ως συντελεστή παραγωγής και συνεπώς την παραγωγικότητά του. Μάλιστα, σχετικές εμπειρικές έρευνες έχουν δείξει ότι τα κράτη εκείνα, τα οποία δίνουν έμφαση στη γνώση και τον ανθρώπινο παράγοντα και συνεπώς φροντίζουν για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, είναι εκείνα που παρουσιάζουν τις καλύτερες αναπτυξιακές επιδόσεις σε μακροχρόνιο επίπεδο.

Στο επίπεδο της επιχείρησης, η εκπαίδευση έχει άμεση επίδραση, τόσο μέσω της ποιότητας του συντελεστή εργασίας, δηλαδή των εργαζομένων, όσο και μέσω του τρόπου με τον οποίο συνδυάζονται οι συντελεστές εργασίας προκειμένου να παραχθούν εμπορεύματα. Η ποιότητα,

επομένως, της προσφερόμενης εργασίας σε μία επιχείρηση, εξαρτάται από τις δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού της. Συνεπώς, ενέργειες για τη βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού έχουν θετική επίδραση στην παραγωγή. Μάλιστα, σημασία δεν έχει μόνο η ποιότητα της προσφερόμενης εκπαίδευσης στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης, αλλά και η συνεχής επαγγελματική κατάρτιση και η δια βίου μάθηση του εργαζομένου. Έτσι, σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, οι εργαζόμενοι απαιτείται να αποκτούν συνεχώς νέες δεξιότητες και τα εκπαιδευτικά προγράμματα να αναπροσαρμόζονται διαρκώς.

Είναι λοιπόν προφανές, ότι το επίπεδο εκπαίδευσης και το γενικότερο περιβάλλον της γνώσης που επικρατεί σε μία χώρα είναι στενά συνυφασμένο με την επιχειρηματικότητα, διότι επηρεάζει τον τρόπο που λαμβάνονται οι επιχειρηματικές αποφάσεις από τα στελέχη και τους εργαζομένους και δημιουργεί την υποδομή για τις καινοτομίες. Μία επιχείρηση η οποία δραστηριοποιείται σε ένα περιβάλλον ενίσχυσης των δεξιοτήτων των εργαζομένων, εκσυγχρονισμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας, υψηλού επιπέδου γνώσης ξένων γλωσσών, και δια βίου εκπαίδευσης, αυξάνει τις πιθανότητές της για λήψη ορθών επιχειρηματικών αποφάσεων και επιτυχούς λειτουργίας διαχρονικά.

Έτσι, λοιπόν ενδεικτικά θα λέγαμε ότι η αύξηση και η βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου μπορεί να επηρεάσει την οικονομική μεγέθυνση με διαφόρους τρόπους.

Πρώτον, ως ξεχωριστός συντελεστής παραγωγής η βελτίωση του ανθρώπινου κεφαλαίου αυξάνει την παραγωγή ανεξάρτητα από την ποσότητα της εργασίας.

Δεύτερον, όσο μεγαλύτερο είναι το απόθεμα ανθρώπινου κεφαλαίου τόσο πιο εύκολη γίνεται, για μια χώρα, η αφομοίωση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, προϊόντων και γνώσεων οι οποίες έχουν ανακαλυφθεί αλλού. Με τον τρόπο αυτό επιταχύνεται η ανάπτυξη των παραγωγικών ικανοτήτων και διευρύνονται οι δυνατότητες σύγκλισης της χώρας με τις πιο αναπτυγμένες.

Τρίτον, μέσα από τη συνεργασία που επιβάλλεται κατά την παραγωγή, το ανθρώπινο κεφάλαιο που είναι ενσωματωμένο σε έναν εργάτη μπορεί να αυξήσει την παραγωγικότητα και των άλλων εργατών μέσα από τη διαδικασία εκμάθησης και απόκτησης εμπειρίας στον τόπο απασχόλησης. Η διαδικασία αυτή γίνεται πιο αποτελεσματική, για την αύξηση της παραγωγικότητας, όταν ο εργάτης στον οποίο απευθύνεται έχει υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Παρακάτω παρουσιάζονται πίνακες που απεικονίζουν συγκεντρωτικά, διαχρονικά στοιχεία από το 1998 έως το 2003 που αφορούν στην Εκπαίδευση της Ελλάδας.

Πίνακας Π IV-1 : Σχολικές Μονάδες ανά Βαθμίδα Εκπαίδευσης

Σχολικές Μονάδες ανά Βαθμίδα Εκπαίδευσης							
Βαθμίδες	Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση	Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση		Τριτοβάθμια Εκπαίδευση			
		Δημοτικά	Γυμνάσια	Λύκεια	ΤΕΙ		ΑΕΙ
Έτη				Σχολές	Τμήματα	Σχολές	Τμήματα
1998-1999	6.431	1.910	1.309	152	382		
1999-2000	6.233	1.901	1.295	137	397	53	219
2000-2001	6.094	1.799	1.289	141	425	53	235
2001-2002	5.989	1.867	1.238	135	419	53	236
2002-2003	5.925	1.819	1.268	135	419	55	239

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π IV-2 : Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση			
Δημοτικά Σχολεία			
Έτη	Διδάσκοντες	Εγγεγραμμένοι Μαθητές	Σύνολο Μαθητών που διδάσκονται ξένες γλώσσες
1998-1999	49.850	647.446	305.711
1999-2000	50.524	642.077	319.147
2000-2001	52.090	639.932	307.419
2001-2002	54.320	646.331	315.670
2002-2003	56.135	648.487	318.752

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π IV-3 : Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (i)

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (i)				
Γυμνάσια				
Έτη	Διδάσκοντες	Εγγεγραμμένοι Μαθητές	Σύνολο Μαθητών που έλαβαν μέρος στις εξετάσεις	Σύνολο Μαθητών που προβιβάστηκαν
1998-1999	38.158	379.017	360.733	337.684
1999-2000	39.037	363.870	347.805	324.159
2000-2001	39.667	348.758	333.664	314.239
2001-2002	40.892	336.150	322.522	304.886
2002-2003	40.987	321.869	307.909	291.844

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π IV-4 : Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση(ii)

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση(ii)				
Λύκεια				
Ετη	Διδάσκοντες	Εγγεγραμμένοι Μαθητές	Σύνολο Μαθητών που έλαβαν μέρος στις εξετάσεις	Σύνολο Μαθητών που προβιβάστηκαν
1998-1999	25.070	261.713	256.295	226.177
1999-2000	25.225	249.242	244.005	222.751
2000-2001	25.381	241.214	236.648	226.691
2001-2002	25.409	230.165	226.502	214.305
2002-2003	25.598	228.747	224.958	220.811

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π IV-5 : Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (iii)

Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (iii)					
Λύκεια					
Κατευθύνσεις					
Ετη	Θεωρητική	Θετική	Τεχνολογική	Τεχνολογίας & Παραγωγής	Πληροφορικής & Υπηρεσιών
1998-1999	-	-	-	-	-
1999-2000	-	-	-	-	-
2000-2001	63.005	41.565	30.159	1.506	24.405
2001-2002	60.598	36.337	25.963	1.347	30.901
2002-2003	56.810	33.712	27.562	1.356	31.166

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π IV-6 : Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (i)

<i>Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (i)</i>			
<i>Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.)</i>			
<i>Έτη</i>	Διδάσκοντες	Εγγεγραμμένοι Φοιτητές	Πτυχιούχοι
1998-1999	9.314	116.249	20.866
1999-2000	9.936	130.651	22.774
2000-2001	10.438	147.798	21.945
2001-2002	11.133	160.582	25.231
2002-2003	10.464	165.686	28.565

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π IV-7 : Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ii)

<i>Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (ii)</i>			
<i>Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.)</i>			
<i>Έτη</i>	Διδάσκοντες	Εγγεγραμμένοι Φοιτητές	Πτυχιούχοι
1998-1999	7.827	71.215	10.430
1999-2000	8.083	80.074	10.589
2000-2001	9.402	100.181	11.310
2001-2002	10.997	119.660	11.451
2002-2003	11.631	137.504	13.647

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης

Πίνακας Π ΙV-8 : Σύνολο Διδασκομένων και Κατανομή των Διδασκομένων ανά Βαθμίδα

Σύνολο Διδασκομένων και Κατανομή των Διδασκομένων ανά Βαθμίδα							
Έτη	Σύνολο Διδασκομένων	Διδασκόμενοι ανά Βαθμίδα			Διδασκόμενοι ανά Βαθμίδα		
		Α΄ Βάθμια	Μέση	Ανώτατη	Α΄ Βάθμια	Μέση	Ανώτατη
1998-1999	1.475.640	647.446	640.730	187.464	43,9	43,4	12,7
1999-2000	1.465.914	642.077	613.112	210.725	43,8	41,8	14,4
2000-2001	1.477.883	639.932	589.972	247.979	43,3	39,9	16,8
2001-2002	1.492.888	646.331	566.315	280.242	43,2	37,9	18,9
2002-2003	1.502.293	648.487	550.616	303.190	43,1	36,7	20,2

ΠΗΓΗ: Ε.Σ.Υ.Ε., Στατιστική της Εκπαίδευσης